

**RENÉ GUÉNON'UN DİN FENOMENOLOJİSİ
BAĞLAMINDA DİN, DİNLER VE DİNLERARASI
İLİŞKİLERE BAKIŞI**

**2023
YÜKSEK LİSANS TEZİ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI**

Muhammet ŞEKERCİ

**Tez Danışmanı
Dr. Öğr. Üyesi Mustafa GÖREGEN**

**RENÉ GUÉNON'UN DİN FENOMENOLOJİSİ BAĞLAMINDA DİN,
DİNLER VE DİNLERARASI İLİŞKİLERE BAKIŞI**

Muhammet ŞEKERCİ

Tez Danışmanı

Dr. Öğr. Üyesi Mustafa GÖREGEN

T.C.

Karabük Üniversitesi

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalında

Yüksek Lisans Tezi

Olarak Hazırlanmıştır

KARABÜK

Ağustos 2023

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	1
TEZ ONAY SAYFASI.....	3
DOĞRULUK BEYANI	4
ÖNSÖZ	5
ÖZ.....	6
ABSTRACT.....	7
ARŞİV KAYIT BİLGİLERİ.....	8
ARCHIVE RECORD INFORMATION	9
KISALTMALAR	10
ARAŞTIRMANIN KONUSU	11
ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ.....	11
ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ.....	11
KAPSAM VE SINIRLILIKLAR/KARŞILAŞILAN GÜÇLÜKLER	12
1. RENÉ GUÉNON'UN HAYATI DİNLER TARİHİNE KATKILARI, ESERLERİ VE GELENEK DÜŞÜNCESİ.....	13
1.1. René Guénon 'un Hayatı	13
1.2. Dinler Tarihine Katkıları ve Eserleri	19
1.3. Gelenek (Tradition) Düşüncesi	23
1.4. Anane ve Din.....	31
2. RENÉ GUÉNON'A GÖRE DOĞU VE BATI DİNLERİ'NİN İNCELENMESİ	35
2.1. Doğu ve Batı.....	35
2.2. Hindu Geleneği.....	41

2.2.1. Veda'nın Sürekliliği	42
2.2.2. Manu Kanunnamesi	44
2.2.3. Kast Sistemi.....	46
2.2.4. Şivaizm ve Vişnuizm	48
2.2.5. Hinduizm Doktrinin Bakış Açılıarı.....	50
2.3. Budizm	52
2.4. Taoizm ve Konfüçyanizm	57
2.5. Şamanizm.....	65
2.6. Masonluk.....	69
2.7. Hıristiyanlık.....	78
2.7.1. Kutsal Toprak Muhafızları	83
2.7.2. Kutsal Kâse Sembolizmi	86
2.8. İslam Dini.....	89
2.8.1. Kabuk ve Öz (El-Kısr Vel-Lübb).....	92
2.8.2. Tevhit	94
2.8.3. Ruh.....	96
2.8.4. Fakr.....	99
2.8.5. İslam Medeniyetinin Batı'ya Etkisi	101
SONUÇ	107
KAYNAKÇA	111
ÖZGEÇMİŞ	115

TEZ ONAY SAYFASI

Muhammet ŞEKERCİ tarafından hazırlanan “RENÉ GUÉNON’UN DİN FENOMENOLOJİSİ BAĞLAMINDA DİN, DİNLER VE DİNLERARASI İLİŞKİLERE BAKIŞI” başlıklı bu tezin Yüksek Lisans Tezi olarak uygun olduğunu onaylarım.

Dr. Öğr. Üyesi Mustafa GÖREGEN .....

Tez Danışmanı, Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı

Bu çalışma, jürimiz tarafından Oy Birliği ile Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalında Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir. 07/08/2023

Ünvanı, Adı SOYADI (Kurumu)

İmzası

Başkan : Prof. Dr. Mustafa ALICI (EBYÜ) .....

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Mustafa GÖREGEN (KBÜ) .....

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Naim NAİMİ (KBÜ) .....

KBÜ Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Yönetim Kurulu, bu tez ile, Yüksek Lisans Tezi derecesini onamıştır.

Prof. Dr. Müslüm KUZU .....

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürü

DOĞRULUK BEYANI

Yüksek lisans/Doktora tezi olarak sunduğum bu çalışmayı bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı herhangi bir yola tevessül etmeden yazdığımı, araştırmamı yaparken hangi tür alıntıların intihal kusuru sayılacağını bildiğimi, intihal kusuru sayılabilecek herhangi bir bölüme araştırmamda yer vermediğimi, yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu ve bu eslere metin içerisinde uygun şekilde atıf yapıldığını beyan ederim.

Enstitü tarafından belli bir zamana bağlı olmaksızın, tezimle ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak ahlaki ve hukuki tüm sonuçlara katlanmayı kabul ederim.

Adı Soyadı: Muhammet ŞEKERCİ

İmza :

ÖNSÖZ

Dinler ile ilgili yorumlar tarihten bu yana tartışıla gelmiştir. İnsanlığın her alanında dinin izlerini görmek mümkündür. İnsanlığın farklı coğrafyalarda kendilerine özgü ritüellerle yaşadığı bu dünyada birçok inanış ortaya çıkmıştır. Her din kendini hakikatin bir yansıması olarak ifade etmektedir. Burada asıl olan amaç değişmez olana ulaşmak olmalıdır. Gelenekselciler burada farklı dinlerin aslında tek bir doğruyu ifade ettiği gerçeği ile hareket etmektedirler. Bu bağlamda gelenekselciliğin kurucusu olarak kabul edilen René Guénon'u inceleyeceğiz.

Çalışma iki bölüm ve sonuçtan oluşmaktadır. Çalışmanın giriş bölümünde araştırmanın konusu, amacı, önemi, yöntemi ve problemi ele alınmıştır. Çalışmanın birinci bölümünde René Guénon'un hayatı ve dinler tarihine katkıları ele alınmıştır. Ardından Gelenekselcilik düşüncesi ele alınarak farklı temsilcilerin görüşlerine de yer verilmiştir. Gelenek ve din kelimelerinin birbiriyle ilişkisine ve farklılıklarına da değinilmiştir.

İkinci bölümde Doğu ve Batı dinleri ayrıntılı olarak ele alınmıştır. Her din kendi sistematığı içerisinde incelenip René Guénon'un bu dinler ile ilgili görüşlerine yer verilmiştir. Dinlerin birbiriyle olan ilişkisi incelenip sonuç kısmıyla da genel bir değerlendirme yapılmıştır.

Son olarak, çalışma süreci boyunca bilgi ve tecrübesiyle her daim benden yardımını esirgemeyen, motivasyon anlamında beni destekleyen değerli hocam Dr. Öğr. Üyesi Mustafa GÖREGEN'e teşekkür ederim. Ayrıca bilgi ve birikiminden yararlandığım Dr. Öğr. Üyesi Mustafa YILDIZ hocama teşekkür ederim. Yine bu süreçte hep yanımda olan aileme ve Annem Ayşe ŞEKERCİ'ye teşekkür ederim.

Muhammet ŞEKERCİ

Karabük, 2023

ÖZ

Bu çalışmada Gelenekselci ekolün kurucusu olarak kabul edilen René Guénon'un dinler ile ilgili görüşlerine yer verilmek istenmiştir. Ona göre dinler farklı coğrafyalarda ve kültürlerde ortaya çıkmış olsalar da hepsi insanların doğal olarak sahip olduğu ahlaki ve manevi değerlerin ifadesidir. Ona göre insanlık gerçek köklerine ancak spiritüel ve mistik bir yolculuk ile ulaşabilir. Guénon, bir dinin doğru anlaşılabilmesi için o dinin ezoterik boyutuna erişilmesi gerektiğini savunur. Aksi takdirde, sadece dinin yüzeysel bir anlayışı oluşur ve gerçek öğretileri anlamak mümkün olmaz. Ona göre, bütün dinlerin tam anlamıyla anlaşılabilmesi için ezoterik boyuta erişilmesi gerekir. Guénon, din felsefesi ve ezoterizm konuları üzerine yaptığı çalışmalarla tanınır ve bugün hala etkisini sürdürmektedir.

Anahtar Kelimeler: Dinler Tarihi; René Guénon; İnisiyasyon; Gelenek; Ezoterizm

ABSTRACT

This study aims to include René Guénon's views on religions, who is considered the founder of the Traditionalist school. According to him, religions are the expressions of the moral and spiritual values that people naturally possess, even though they originated in different geographies and cultures. In his opinion, humanity can only reach its true roots through a spiritual and mystical journey. Guénon argues that accessing the esoteric dimension of a religion is necessary to understand it correctly. Otherwise, only a superficial understanding of the religion is formed and it becomes impossible to comprehend its true teachings. According to him, accessing the esoteric dimension is necessary to fully understand all religions. Guénon is known for his studies on philosophy of religion and esotericism, and his influence still persists today.

Keywords: History of Religions; René Guénon; Initiation; Tradition; Esotericism

ARŞİV KAYIT BİLGİLERİ

Tezin Adı	René Guénon'un Din Fenomenolojisi Bağlamında Din, Dinler ve Dinlerarası İlişkilere Bakışı
Tezin Yazarı	Muhammet ŞEKERCİ
Tezin Danışmanı	Dr. Öğr. Üyesi Mustafa GÖREGEN
Tezin Derecesi	Yüksek Lisans
Tezin Tarihi	07.08.2023
Tezin Alanı	Dinler Tarihi Anabilim Dalı
Tezin Yeri	KBÜ/LEE
Tezin Sayfa Sayısı	115
Anahtar Kelimeler	Dinler Tarihi, René Guénon, İnisiyasyon, Gelenek, Ezoterizm

ARCHIVE RECORD INFORMATION

Name of the Thesis	Rene Guenon's Perspective on Religion, Religions, and Interreligious Relations in the Context of Religious Phenomenology
Author of the Thesis	Muhammet ŞEKERCİ
Advisor of the Thesis	Assist. Prof. Dr. Mustafa GÖREGEN
Status of the Thesis	Master's Degree
Date of the Thesis	07.08.2023
Field of the Thesis	History of Religions
Place of the Thesis	UNIKA/IGP
Total Page Number	115
Keywords	History of Religions, René Guénon, Initiation, Tradition, Esotericism

KISALTMALAR

- c.** : Cilt
çev. : Çeviren
DİB : Diyanet İşleri Başkanlığı
ed. : Editör
H.z. : Hazreti
m.ö. : Milattan Önce
m.s. : Milattan Sonra
ö. : Ölümü
TDV : Türkiye Diyanet Vakfı
Tm : Transandantal Meditasyon
vd. : Ve diğerleri
vs. : Vesaire
yy. : Yüzyıl

ARAŞTIRMANIN KONUSU

René Guénon'un din anlayışını, dinler arası farklılıklarını, dinler tarihi alanına sağladığı katkıları ve günümüzü ilgilendiren Doğu-Batı ayrışmalarının tarihsel süreçleri incelenmiştir. Bu amaçla, öncelikle Guénon'un din ve gelenek kavramlarına yaklaşımı ve bunlara yüklediği anlam açıklanmıştır. Sonrasında, Guénon'un temel olarak diğer dinler hakkındaki görüşleri açıklanmıştır. Guénon'un din anlayışı içinde yer verdiği bazı anahtar kavramlar, örneğin tarikat ve ırk, modern düşünceye nasıl yansımıştır sorusu da ele alınmıştır. Böylelikle Guénon'un din anlayışı belirlenmeye çalışılarak günümüzdeki din ve gelenek tartışmalarına farklı bir bakış açısı sunulmaya çalışılmıştır.

ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ

Bu araştırmanın amacı, Fransız filozof ve mistik René Guénon'un din anlayışını incelemek ve onun İslam, Hinduizm ve diğer geleneksel dinlerle olan ilişkisini karşılaştırmalı olarak analiz etmektir. Bu çalışma, Guénon'un din ve geleneksel bilginin önemine vurgu yaptığı eserlerine odaklanarak, onun dini düşüncelerine daha kapsamlı bir bakış açısı sunmayı amaçlamıştır. Guénon'un din ve gelenek kavramlarına yaklaşımı ve bunlara yüklediği anlam açıklanmıştır. Sonrasında, Guénon'un temel olarak diğer dinler hakkındaki görüşlerine yer verilmiştir.

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Bu çalışmada yöntem olarak tarihsel fenomenolojik yaklaşım kullanılmıştır. İlk olarak, René Guénon'un dini düşüncesi hakkında yazılmış olan akademik makaleler, kitaplar ve diğer kaynaklardan oluşan bir literatür taraması yapılmıştır. Bu literatür taraması, Guénon'un din anlayışı hakkında daha detaylı bir anlayışa sahip olmamızı sağlamış olup onun felsefi ve mistik perspektifini anlamamızı kolaylaştırmıştır. Ardından literatür taramasından elde edilen veriler değerlendirilmiştir.

Çalışmada, çağdaş dinler tarihi içerisinde yer alan, farklı zamanlarda ve coğrafi çevrede benzer dini fenomenlerin karşılaştırılmasını sağlayan tarihsel fenomenolojik yaklaşım kullanılmıştır. Tarihsel fenomenoloji, farklı zamanlardan bilgi toplayıp benzerlikleri ve farklılıkları karşılaştırmak için çalışır. Bu yaklaşım, tarihi olaylar,

kurumlar ve o dönemin koşulları hakkında bilgi sağlar. Tarihsel fenomenolojik yaklaşım, geçmişteki olayları açıklayarak günümüz gerçeklerini anlamaya çalışır. Bu şekilde, dinlerin fenomenlerini anlamamıza yardımcı olarak her fenomen ayrı ayrı incelenir ve anlamlandırılır.¹

KAPSAM VE SINIRLILIKLAR/KARŞILAŞILAN GÜÇLÜKLER

Bu çalışma René Guénon'un hayatı, dinler tarihine katkıları, Gelenek düşüncesi ve dinlerle ilgili değerlendirmesi üzerinedir. Guénon, eserlerini genellikle Fransızca olarak yazmıştır. Çeviriler sırasında dile özgü fikirleri aktarmak zor olabilmektedir. Bu da Guénon'un çalışmalarını tam olarak anlamayı zorlaştırmaktadır.

Guénon'un çalışmaları, derin teorik ve metafiziksel konuları da ele aldığı için çok sayıda farklı kaynağa dayanır. Guénon, felsefe, tarih, dini bilimler ve mitoloji gibi çok çeşitli disiplinleri birleştirerek çalışmalarını ele alır. Bu, farklı alanlar arasında bağlantılar kurmayı ve geniş bir perspektif sunmayı gerektirir. Ancak bu disiplinler arasında doğru ve tutarlı bir denge kurmak zor olmaktadır. Bu da okuyucuların ve araştırmacıların Guénon'un çalışmalarını anlamada zorluk çekmelerine neden olabilmektedir.

---

¹ Mustafa Alıcı, "Kutsal'a Giden Yol: Dinler Tarihi'nde Bir Metodolojik Yaklaşım veya Bir Bilim Olarak Din Fenomenolojisi", *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 5/2 (2005), 93.

1. RENÉ GUÉNON'UN HAYATI DİNLER TARİHİNE KATKILARI, ESERLERİ VE GELENEK DÜŞÜNÇESİ

1.1. René Guénon 'un Hayatı

René Guénon, “Batı'da İslâm, Hint ve Çin tasavvuf doktrinlerini temel ve esas mevzularıyla entelektüel seviyede ele alan ve modern dünyayı her yönüyle tenkit eden görüşleriyle tanınan mutasavvıf ve mütefekkindir.² 15 Kasım 1886 tarihinde Blois şehrinde doğan René Guénon, Fransız ve Katolik bir ailenin çocuğudur. İlk öğrenimini teyzesi olan öğretmenden almıştır. Orta öğrenimini ise dini bir okulda tamamlamıştır. Koleje retorik öğrencisi olarak başlamış ve 1903 yılında felsefe-edebiyat diplomasını almıştır. Aynı yıl felsefe bölümünde de eğitim almıştır.³ Ekim 1904'te Paris'teki Collège Rollin'e matematik öğrencisi olarak kabul edilen René Guénon, sağlık sorunları nedeniyle üniversite eğitimine devam edememiş ve Paris'e yerleşmiştir. Klasik eğitimden sıkılıp düşünce dünyasını genişletmek için o zamanlar rağbet gören néo-spiritualiste öğretilerini incelemeye başlamıştır. Bir arkadaşının tanıştırmasıyla Okültist bir topluluğun ileri gelenleriyle tanışmıştır. Daha sonra bu çevrelerle ilgili mason locasına girmiş ve kısa sürede yüksek dereceler elde etmiştir. 1908'deki Spiritüalist ve Masonik Kongre'de sekreter olarak görev yapmıştır. Kongrede Papus'un "İnsanın ruhu ölümden sonra tekrar dünyaya gelerek bedene girdi ve böylece ölümsüzleşti" sözleri üzerine sekreterlik görevinden ayrılmıştır. L'Eglise Gnostique'in ileri gelenleriyle tanışarak bu kuruluşa da katılmıştır. Ancak, söz konusu mason loca ve okültist topluluklarla bağlantısını keserek başka bir mason locasına girmiştir. 1914 yılına kadar devam eden faaliyetlerine bu tarihten itibaren tamamen son veren Guénon, 1909 Kasım'ında bazı arkadaşlarıyla birlikte La Gnose adlı dergiyi çıkarmaya başlamıştır.⁴ Dergide ilk makalesi yayımlandıktan sonra 1910 yılında İsveçli ressam John Gustaf Aguéli (Abdülhâdî) ile tanışmıştır. İki yıl boyunca İslam tasavvufuna dair makaleler yazmış ve Şâzelîyye tarikatına intisap etmek için Abdülhâdî vasıtasıyla Abdurrahman İliş el-Kebîr'in halifesiyle tanışmıştır. Bu sayede Müslüman olmuş ve Abdülvâhid Yahyâ ismini almıştır. Müslüman olma tarihi olarak 1912 senesini esas aldığı

---

² Mustafa Tahralı, *Çağ ve Hakikat René Guénon'dan Seçme Makaleler ve Yorumlar* (İstanbul: Kubbealtı Neşriyat, 2018), 39.

³ René Guénon, *İslam Maneviyatı ve Taoculuğa Toplu Bakış*, çev. Mahmut Kanık (İstanbul: İnsan Yayınları, 2016), 12.

⁴ Tahralı, *Çağ ve Hakikat René Guénon'dan Seçme Makaleler ve Yorumlar*, 40.

arkadaşlarına yazdığı mektuplarda söylemiştir. Bu tarihten sonra Batı dillerinde yazdığı eserlerinde ad olarak René Guénon ismini kullanmıştır. Abdülvahid Yahya ismini ise Arapça yazdığı eserlerde kullanmıştır.⁵

Guénon'un İslam'ı seçmesinin en önemli nedenlerinden biri Hıristiyan ayinlerinin inisiyatik karakterini kabul etmemesi ve kast sistemi nedeniyle Hindu inisiyasyonunun kendisine kapalı olmasıdır. Ayrıca söz konusu zamanda Budizm'i bir heterodoksi olarak gördüğü de göz önüne alındığında Guénon'un bir inisiyasyon arayışında olduğu görülmektedir. İslam, onun bu inisiyatik ihtiyacını karşılama noktasında yeterli gelmiştir. Ayrıca Guénon Müslüman bir ülkeye yerleşmeseydi İslam'a gireceği de kesin değildi. Çünkü henüz Fransa'dayken İslami bir inisiyasyon almamıştı ve o sırada Müslüman dinini yaşamayı hayal etmiyordu. Şâzelî tarikatına girmeyi kabul etmesi onun bir yol değil bir inisiyasyon aradığının göstergesidir.⁶

Temmuz 1912'de Fransız bir kadınla evlenen Guénon, Ekim 1917'de Cezayir'in Setif şehrindeki kolejde felsefe dersleri verdi ve Fransızca ve Latince dersleri de öğretti. Bu süre zarfında Arapçasını geliştirerek muhtemelen bazı tasavvuf ehli kimselerle de tanıştı. Ekim 1918'de Fransa'ya döndü ve doğum yeri olan Blois'daki Augustin-Thierry Koleji'nde felsefe öğretmenini olarak çalışmaya başladı. Bir yıl sonra öğretmenlik görevinden ayrılarak Paris'e taşındı ve 1920'li yıllarda Paris Üniversitesi'nde kütüphaneci olarak çalıştı. Bu dönemde evine Hindu, Müslüman ve Hıristiyan ziyaretçileri kabul ederek sohbetlerde bulundu.⁷

1925-1927 yılları arasında tam bir düşünce özgürlüğü içinde fikirlerini ifade etme imkânı bulduğu Le Voile d'Isis dergisinde yazı kadrosuna katılan Guénon, karısının ölümünden sonra tanıştığı Mısırlı mühendis Hasan Ferid Dina'nın dul kalan zengin eşi Marie W. Shillito ile arkadaş oldu. W. Shillito, Abdülvâhid'in eserlerine büyük ilgi göstermiş ve İslam tasavvufu ile ilgili eserler neşrecek bir yayınevi kurmak niyetinde olduğunu belirtti. Bu amaç doğrultusunda, W. Shillito ile 1930 yılında Mısır'a giden Abdülvâhid, burada bir süre kaldı. Mısırdaki kısa bir süre kalacağını arkadaşlarına mektuplarında belirten Guénon çalışmalarının uzaması neticesinde Kahire'de kaldı. Bu süre zarfında W. Shillito Fransa'ya geri döndü ve düşündükleri proje hiçbir zaman gerçekleşmedi. 1931 yılında dostlarına gönderdiği mektupta Guénon, Fransa'da hiçbir

---

⁵ Tahralı, *Çağ ve Hakikat René Guénon'dan Seçme Makaleler ve Yorumlar*, 41.

⁶ Frithjof Schuon, *René Guénon: Some Observations* (Fransa: Sophia Perennis, 2004), 6.

⁷ Tahralı, *Çağ ve Hakikat René Guénon'dan Seçme Makaleler ve Yorumlar*, 41.

yakını kalmadığı için dönmekten vazgeçtiğini belirtti ve yine burada yeni bir hayat kurmaya karar verdi. Mısır'da Şeyh Abdülvâhid Yahyâ olarak yaşamaya başladı ve Kahire'de bulunduğu iki yıl boyunca *Le Symbolisme de la Croix* (Paris 1931) ve *Les États multiples de l'être* (Paris 1932) adlı eserlerini kaleme aldı. Kahire'de bulunduğu sırada Seyyidinâ Hüseyin Camii'nde tanıştığı Şâzelî şeyhi Selâme Râzî'nin sohbetlerine devam etti ve el-Ma'arife dergisinde ikisi dostları tarafından Fransızcaya tercüme edilen beş adet Arapça makalesi *Etudes Traditionnelles* dergisi tarafından yayımlandı.⁸

1948 yılında, Mısır vatandaşlığına geçmek için başvuruda bulundu ve bu talep uzun çabalar sonucunda kabul edildi. 1947'de sağlık durumu bozuldu ve 1950'nin sonlarında daha kötü hale geldi. Ölmeden önce yattığı yerden güç bela doğrulup “en-Nefsu halas!” (Ruh Kurtuldu!) demiş ve son sözleri “Allah! Allah!” olmuştur.”⁹ 7 Ocak 1951'de vefat etti ve vasiyeti üzerine cenaze namazı Seyyidina Hüseyin Camii'nde kılındıktan sonra Derrase Mezarlığı'na defnedildi.¹⁰

Modern Batı düşüncesine karşı çok sert eleştiriler getiren Guénon başta Hint dinleri olmak üzere Çin ve İslam dininin başlıca meselelerini incelemiştir. Yalnızca bununla kalmayıp birçok dini incelemiş ve dinler arası benzerliklere eserlerinde de yer vermiştir. Eserlerinde çok güçlü ve anlamlı Fransızca ile Doğu düşüncesinin kavramlarını kullanmıştır. Kendisini ifade etmek için Fransızca kelimelere yeni anlamlar yükleyerek kendine özgü bir terimler bütünü geliştirmiştir. Üslubunun çok net ve mükemmel bir mantığa sahip olduğunu tüm okurları dile getirmiştir. Yazılarında ağırlıklı olarak Hindu öğretilerini incelemiş ve Hindu terminolojisini kullanmasına rağmen, gerekli yerlerde tüm dinlerden de bahsetmektedir. İslam tasavvufuna ayrılmış birkaç makale dışında, yazılarında İslam ve tasavvufa çok az yer vermekle birlikte, başta "tevhit, vahdet-i vücud, insan-ı kâmil, şeriat, tarikat, hakikat" gibi terimler olmak üzere İslam tasavvufunun bazı temel kavramlarına da yer vermiştir.¹¹

Yazılarında "dinlerin aslı ve esası tevhittir fakat şeriatlar farklıdır." diyerek dinleri bu bakış açısı içinde incelediği görülür. Et-Tevhîd başlıklı Fransızca makalesi, onun bu konudaki görüşlerini özlü bir şekilde ortaya koymaktadır. Guénon İslami

---

⁸ Tahralı, *Çağ ve Hakikat René Guénon'dan Seçme Makaleler ve Yorumlar*, 42-43.

⁹ Guénon, *İslam Maneviyatı ve Taoculuğa Toplu Bakış*, 20.

¹⁰ Mustafa Tahralı, “Abdülvâhid Yahyâ (René Guénon)”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Erişim 28 Mart 2023).

¹¹ Tahralı, *Çağ ve Hakikat René Guénon'dan Seçme Makaleler ve Yorumlar*, 61.

öğretilere Hindu öğretilerinden daha az yer vermesinin nedenlerini şu şekilde açıklamıştır: “Batılılar Hıristiyan kökenlidir. Hıristiyan dünyasındaki İslam karşıtlığı tarihsel koşullardan gelen kin ve düşmanlıktan kaynaklanmaktadır. İslam Batılılara tasavvuf ve mistik yönleriyle anlatılmalıdır. Böyle bir anlatımda Hıristiyan kültür mirasıyla doğrudan çatışmaya girilmemiş olacaktır.” diyerek durumu özetlemiştir. Bu yorum Hıristiyanlıkta bulunmayan manevi ve mistik yöne işaret etmektedir. İnsanlar Hıristiyanlıkta böyle bir manevi yol bulamadıkları için İslam'a ve İslam mezheplerine katılmışlardır. Guénon'un İslam tasavvufu ve mevcut dinler ile ilgili işlevini gösterecek olan kelime “tercüman” kelimesidir. Batı birliğinin ve manevi hakikatin tercümanı olduğu söylenebilir. Michel Valsan, "modern anlayıştan önce gerçekleşen en baş döndürücü entelektüel mucize" diyerek Batı'da onun benzerinin olmadığını söylemiştir.¹²

Guénon Hint, Çin ve İslam tasavvufu bilgilerinin yanı sıra Sanskritçe ve Arapçayı Doğulu üstatlarından sözlü olarak öğrendi. Kaynaklarda Guénon'un Hindu gurusunun kim olduğuna dair herhangi bir bilgi yoktur. Sadece bu kişilerin "Vêdânta adwaita" okuluna mensup oldukları bilinmektedir. Gerçek Taocu bilgisini Matgioi aracılığıyla Tong-sang Luat'tan aldığı bilinmektedir. Onun İslam tasavvufu ile bağlantısı Şâzelîyye ve şeyhi dolayısıyla Ekberîyye'den kaynaklanmaktadır. Guénon'u varisi olarak gösteren Şâzelî Halifesi Abdülhadi (John Gustaf Aguéli, ö. 1917) de çalışmalarını bu bağlam içerisinde yapmış ve döneminde İbnül'l-Arabi'nin uzmanı olarak tanınmıştır. Dr. Abdülhalim Mahmûd (ö. 1978), Abdülhâdi'nin ölümünden sonra onun cihat bayrağını yüklediğini ve Ekberîyye kuralları çerçevesinde yayın yaptığını ifade etmekte ve Müslümanların kendisini Gazali ve benzerleri gibi, gayr-i Müslimlerin ise Eflâtun ve Yeni Eflâtunculuğun kurucusu gibi gördüklerini söylemektedirler.¹³

Guénon, "İslami Tasavvuf" başlıklı makalesinde, burada ifade edilen şariat ile hakikat arasındaki farkın, tüm geleneksel doktrinler arasında en açık olan olduğunu, şariat kelimesinin tam anlamıyla geniş yol anlamına geldiğini ve herkes için ortak olduğunu, hakikatin ise gerekli yeteneğe sahip bir grup insana ayrıldığını söylemiştir. Tasavvuf teriminin Fransızcada mistisizm sözcüğüyle değil, Initiation (intisap ve seyri sülük) sözcüğüyle karşılanabileceğini belirtip ikisi arasındaki farka dikkat çeker ve bu

---

¹² Tahralı, *Çağ ve Hakikat René Guénon'dan Seçme Makaleler ve Yorumlar*, 61-62.

¹³ Tahralı, *Çağ ve Hakikat René Guénon'dan Seçme Makaleler ve Yorumlar*, 62.

farklılıklara eserinde değinir. İslam tasavvufu herhangi bir dış etkiden doğmaz, Hz. Peygamber'e bir ima zinciri olduğunu ifade eder ve ilmi zahir ve ilmi bâtın, İslam doktrininin birbirini tamamlayan iki yönü olduğunu söyler. Tasavvuf, özünde tamamen metafizik manevi bilgidir yani doğanın ötesindedir. Tasavvuf ilmine bağlı birçok ananevi ilimleri olduğunu, ilmi hurûf, ebcet, eski kimya ve simyanın bunlardan bazıları olduğunu söyler. Bir şeyh yardımıyla silsileye kaydedilen ve manevî tesir (bereket, feyz, himmet) alan müridin, vahdet-i vücud denilen mertebeye veya kapasitesi varsa, Itlak mertebesi diye adlandırılan mertebeye erebileceğini söyler.¹⁴ Harfler ve sayılar ilmine özel bir önem veren Guénon her sayının ebced değerleriyle farklı anlamlara işaret ettiğini söylemiştir.¹⁵

1904 ile 1914 yılları arasında R. Guénon "okültist, teozofist ve spiritüalist" çevrelerle temaslarda bulundu ve onları içeriden tanıma fırsatı buldu. O dönemde oldukça popüler olan neo-spiritüalist öğretilere ilgi duyarak düşünce ufku genişleyeceğini düşünür. Bir arkadaşının aracılığıyla okültist bir okula katılır. Kısa sürede bu çevrede kendini kabul ettirir, Martinist tarikatına dahil olur. Daha sonra bu okültist örgütlerle olan bağlarını keser ve Thébah Locasi'na kabul edilir. 1914 Savaşı'na kadar orada kalmaya devam eder.¹⁶

Küçük yaşlardan itibaren inandığı Masonluk hakkındaki görüşleri kendi aleyhine ve lehine olmak üzere büyük sonuçlar doğurmuştur. Konuyla ilgili ilk makaleleri 1913-1914'te La France Anti-Maçonnique dergisinde yazmıştır. Masonken bu dergide anti-Masonik bir yazı yazmış olması, mevcut Masonlar ve onların örgütleri hakkındaki görüşleri ile ilgili bir çelişki olduğunu düşündürmektedir. Çünkü Masonların büyük bir çoğunluğu her türlü pozitivist, materyalist ve modernist düşüncelerle meşgul olup laik ve siyasi faaliyetlere dalmışlardır. Guénon ise bu konularda oldukça farklı düşünmektedir. Hint, Çin ve İslam mutasavvıflarını içeriden anlayan ve mukayese edebilen biri olarak, Masonluğu bir mesleğe dayalı manevi bir yol (tarikât) olarak görmüş, masonları, mensup oldukları teşekkülün gerçek mahiyetini anlamadan ve kendilerine yüklenen manevi vazifeye sadık kalmadan hareket ettikleri için sadakatsizlikle suçlamıştır. Ona göre Masonluk, son iki yüzyıldır Batı Hristiyan geleneğinde yer alan intisabı ve ezoterik bilginin benimsendiği bir yer olma özelliği

---

¹⁴ Tahralı, *Çağ ve Hakikat René Guénon'dan Seçme Makaleler ve Yorumlar*, 63.

¹⁵ Guénon, *İslam Maneviyatı ve Taoculuğa Toplu Bakış*, 71-75.

¹⁶ Guénon, *İslam Maneviyatı ve Taoculuğa Toplu Bakış*, 13.

gösterirken ilerleyen zamanda yozlaşmaya maruz kalarak bu özelliğini yitirmiştir. Bu düşünün başlangıcı, mesleki-pratik (aktif) Masonların teorik (spekülatif) Masonlara dönüşmesiydi. Ancak bu değişim sürecinde sapmalar olsa da ruhsal oluşum zincirinde herhangi bir kopukluk olmamıştır.¹⁷ Guénon, ameli masonluk ile nazari masonluk arasındaki ayrımı ve düşüncesini kendi eserleri aracılığıyla ortaya koymuştur. Guénon'a göre, ameli masonluk fiziksel ve dışsal bir organizasyonu ifade eder ve bazı ritüeller, semboller ve soyutlamalar içerir. Nazari masonluk ise, anlam ve içerik üzerinde derin bir anlayış ve araştırma gerektiren daha yüksek bir masonik düşünce anlamına gelmektedir.¹⁸

Masonluk hakkında yazılar yazan Guénon, bir yandan Katolikliğin Batılılar için Batı'daki tek anıtsal kurum olduğunu ve Batılı bir geleneği temsil ettiğini söylemiştir. Katolikliği savunan yazılar yazmış ve bunu Doğu gelenekleriyle karşılaştırarak yapmıştır. 1932 yılında yazdığı "Masonluk ve Kompanyonaj Hakkında İncelemeler" adlı derlemesinde yer alan bir makale tenkidinde, muhaliflerine karşı bu tavrını "Sizin dininiz size, benim dinim banadır" nassını Arapça ifadeyle aynen koyarak tavrını ifade etmiştir. Yine o eserde aynı tarihli bir eleştiride, doğası ne olursa olsun, herhangi bir Batı örgütüne üye olmadığını açıkça ifade etmiştir. Hatta biyografi yazarları, 1914 yılından itibaren mensubu olduğu tekkelerdeki faaliyetlerini tamamen durdurduğunu kaydederler. Bu nedenle Guénon'un konuyla ilgili fikir ve görüşleri, sorunu içeriden bilen bir gözlemcinin görüşleri olarak ele alınır.¹⁹

Eserlerinde günümüz ve geçmiş tüm dinlerden söz eden Guénon, modern Batı medeniyetini eleştirel yaklaşarak incelemiş, çok çeşitli din, fikir ve sanat çevrelerini etkilemiştir. Fikirlerini benimseyenler, yaşamı boyunca *Etudes Traditionnelles* dergisinde toplanmışlar ve ölümünden sonra da onun görüşlerini devam ettirmişlerdir. İçlerinden Müslüman olanlar, İbnü'l-Arabi'nin eserlerini tercüme etmişler ve onun fikirlerini inceleme konusu yapmışlardır. Cezayir halifesi Ahmeder Alavi'nin (ö. 1934) halifesi olan İsviçreli Frithjof Schuon (Îsâ Nureddîn, ö. 1998) Guénon ile bazı fikir ayrılıkları olsa da çok çeşitli alanlarda çalışmış, Fransızca ve Almanca birçok eser yazmıştır.²⁰ Frithjof Schuon ve Rene Guénon, belirli benzer düşünceleri paylaşan felsefi

---

¹⁷ Tahralı, *Çağ ve Hakikat René Guénon'dan Seçme Makaleler ve Yorumlar*, 65-66.

¹⁸ René Guénon, *Masonluk ve Kompanyonaj Üzerine Bir İnceleme*, çev. Halit Bağmancı (İstanbul: Kapı Yayınları, 2023), 75.

¹⁹ Tahralı, *Çağ ve Hakikat René Guénon'dan Seçme Makaleler ve Yorumlar*, 66.

²⁰ Tahralı, *Çağ ve Hakikat René Guénon'dan Seçme Makaleler ve Yorumlar*, 68.

arkadaşlardır. Ancak bazı fikir ayrılıkları da vardır. Guénon'un fikirleri daha geleneksel ve katıdır. Tüm dinlerin ortak temelleri olduğunu savunmuştur. Schuon ise daha esnek bir yaklaşım sergilemiş ve tüm dinlerin içindeki benzer öğretileri vurgulamak yerine, her dinin benzersizliğini koruyarak içlerindeki evrensel gerçeklerin ortaya çıkarılmasına odaklanmıştır.

Ananda K. Coomaraswamy (ö. 1947), Guénon ile paha biçilmez bilimsel yayınlar yayınlayan bir din tarihçisi ve Doğu'nun din sanatı araştırmacısıdır. Biyografi yazarı Jean Robin'in belirttiği gibi, René Guénon uzun süre sessiz kalmaya zorlanmış ancak sonunda bu sessizlik bozulmuştur. Hayatı ve fikirleri hakkında birçok makale, kitap ve incelemeler yayımlanmaya başlanmıştır. Çalışmalarının çağdaş düşünce ve sanat üzerinde büyük etkisi olmuştur. Bunlar arasında Daniels Rops, Robert Kanters, André Breton, Antonin Artaud, André Gide, Jean Paulhan, Raymond Quenau, Drieu La Rochelle, René Barjavel, Louis Pauwels, Albert Paraz, Raymond Abellio ve Jean Thamar yer almaktadır. Guénon'un eserlerini okuyan André Gide, bu eserleri daha önce görmediği için pişman olmuştur ve düşüncelerinin yönünü değiştirebileceğini söylemiştir. Guénon'un çağdaş düşünce ve sanat dünyası üzerindeki güçlü etkisini "Guénon haklıysa, benim tüm çalışmalarım yıkılır" diyerek açıklamıştır.²¹

1.2. Dinler Tarihine Katkıları ve Eserleri

René Guénon hayatı boyunca Hint dinleri başta olmak üzere dinler hakkında çalışmalar yapmıştır. Guénon ilk gençlik yıllarında Hindu rahiplerle bir araya gelmiştir. Geleneksel düşünceyi modern dünya insanına anlatırken de Hint terminolojisini kullanmayı tercih etmiştir. Hinduizm doktrinleri hakkında Dinler Tarihi araştırmacılarına ayrıntılı bilgiler vermiş ve Hindu Doktrinleri adlı eserini okuyucularına sunmuştur.²²

İslam tasavvufuna Hint doktrinlerine nazaran daha dar yer vermiş olsa da tevhit, vahdet-i vücut, hakikat, şariat gibi İslami temel kavramları kullanmıştır. Guénon Doğu-Batı karşılaştırması yapmakla kalmamış dinleri de birbirleriyle karşılaştırmış, benzer ve farklı yönlerini ortaya koymuştur. Din kelimesi yerine gelenek kelimesini kullanan

---

²¹ Tahralı, *Çağ ve Hakikat René Guénon'dan Seçme Makaleler ve Yorumlar*, 68.

²² René Guénon, *Hindu Doktrinleri*, çev. Esra Temür (İstanbul: Kapı Yayınları, 2022), 10.

Guénon esasında bütün sahih dinleri bir ve özdeş kabul etmiştir. Dinin yerine kullandığı hatta dini de kapsayan daha geniş bir anlama gelen gelenek kelimesinin öncüsü olmuştur. Gelenekselci ekolün oluşmasında rol almıştır. Gelenek Guénon için kilit kavramların başında gelmektedir.²³ René Guénon'un başlıca eserleri şunlardır:

1. “*Hint Öğretilerinin İncelenmesine Genel Giriş (L’Introduction Générale à L’Étude des Doctrines Hindoues 1921).*” Bu eser René Guénon’un ilk eseridir. Eserinde Doğu din ve medeniyetlerine genel bir giriş yaparak Hindu doktrinlerinden bahsetmiştir.²⁴

2. “*Teozofizm, Bir Sözde Dinin Tarihi (Le Théosophisme, histoire d’une pseudo-religion)*” Bu eser, La Société Théosophique tarafından yayılan fikirlerin Hindu doktrinleriyle hiçbir ilişkisi olmadığını, sadece Batı düşüncesine ait olduğunu "tarihçi metodu" kullanarak ispat etmeye çalışmıştır. Kitapta XIX. yüzyılın sonu ve XX. yüzyılın başlarına ait İngiliz siyasetinin bazı yönlerini anlamamıza yardımcı olacak önemli bilgilere de yer verilmektedir. Ancak, bu eser henüz Türkçe’ye çevrilmemiştir.²⁵

3. “*Ruhçu Yanılgı (L’Erreur spirite)*” Bu kitap Teozofizm adlı eser gibi, aynı endişelere yanıt vermektedir. Spiritüalizm hem kendi reenkarnasyon fikirlerini hem de ölülerin çağrılması uygulamalarını Doğu geleneklerine ve özellikle de Hinduizm’e bağlama eğilimindedir. Bu akım, Amerika’da doğmuş, sonra Avrupa’ya yayılmış ve Birinci Dünya Savaşı’ndan sonra önemli bir gelişme göstermiştir. Guénon, bu eserinde hem maddi hem de manevi tehlikeler içeren bu akımı ayrıntılı bir şekilde incelemiştir.²⁶

4. “*Doğu ve Batı (Orient et Occident 1924).*” Geonon bu eserinde Batılıların putlaştırdıkları kavramların tenkidine yer vermiştir. Batı’nın bunları bıraktığı takdirde Doğu ve Batı arasında bir yakınlık gerçekleşmesinin mümkün olduğunu söylemiştir.²⁷

5. “*Védânta’ya Göre İnsan ve Hâlleri (L’Homme et son devenir selon la Védânta).*” La Gnose dergisinde yayınlanan bu kitabını 1911 yılında yazmış ve 1925’te yayımlamıştır. Guénon bu eserinde tercüme ettiği öğretinin temel öğelerine hâkim olduğunu açıkça ortaya koymuştur. René Guénon’un “Védânta’ya Göre İnsan ve Halleri” adlı kitabı, Hint felsefesi ve metafiziğinin temel öğretilerini, özellikle de Védânta

---

²³ Tahralı, “Abdülvâhid Yahyâ (René Guénon)”.

²⁴ Guénon, *İslam Maneviyatı ve Taoculuğa Toplu Bakış*, 20.

²⁵ Tahralı, *Çağ ve Hakikat Rene Guenon’dan Seçme Makaleler ve Yorumlar*, 50.

²⁶ Guénon, *İslam Maneviyatı ve Taoculuğa Toplu Bakış*, 21-22.

²⁷ Tahralı, “Abdülvâhid Yahyâ (René Guénon)”.

öğretisini ele almaktadır. Kitap, insan varlığını ve farklı durumlarını ele alarak, Hint düşüncesinin görüşleriyle birleştirerek okuyucuya sunmaktadır. Guénon, bu eserinde insandaki beş farklı durumu, yani uykuda, uyanıkken, hayâl dünyasında, trans halinde ve aydınlanmış haldeki durumlarını ayrıntılı bir şekilde inceler. Ayrıca insanın doğası ve Tanrı ile birleşme arayışı da kitabın odak noktasıdır. Bu arayış, insanın iç dünyasındaki engeller ve keşfetmesi gereken gerçeklikler hakkında da detaylı bir analiz sunmaktadır. Guénon, Vêdânta öğretisi için gerekli birçok konuyu ele almıştır. Örneğin karma, reenkarnasyon, bilgi, maya ve Brahman gibi konuları incelemiştir. Bu öğretiler, insanın doğasını anlamak, kendini ve evreni kavramak için önemlidir.²⁸

6. “*Dante'de Bâtın İlmi ve Tasavvuf (L'Esotérisme de Dante 1925).*” René Guénon bu küçük eserinde, İtalyan yazar Dante Alighieri'nin “İlahi Komedyâ” eserinde, Hıristiyan tasavvufunun seyri sülûğünü oluşturduğu ve eserin bätini manası olduğunu söylemiştir. Ayrıca, İbnü'l-Arabî'nin eserlerinin Dante üzerindeki etkisine de işaret etmiştir. Guénon'a göre, Dante'nin eseri bätini bir anlam taşımaktadır. Sadece yüzeydeki hikâyeler ve karakterlerden ibaret değildir. Dante, Hıristiyan tasavvufunu eserinde ele alarak okuyucularına rehberlik etmeyi amaçlamıştır. Guénon ayrıca, modern Batı biliminin keşfetmeye çalıştığı sayılar bilgisi, kozmik devirler teorisi ve mukaddes astroloji gibi konuların, aslında İslam ve Batı dünyasındaki eski bilgeliğin bir uzantısı olduğunu ileri sürmüştür. Eser, Türkçeye 2001 yılında İsmail Taşpınar tarafından tercüme edilmiştir. İbnü'l-Arabî'nin eserlerinin Hıristiyan dünya üzerindeki etkisinin yanı sıra Doğu-Batı kültürlerinin etkileşimine ilişkin anlayışlar sunması açısından da önemlidir.²⁹

7. “*Âlemin Sultânı (Le Roi du Monde 1927).*” René Guénon, bu kitabında, Hinduizm, Lamaizm, Kabala, İncil, Eski Yunan ve benzeri metinlerden yararlanarak tüm dinlerde ve her devirde var olan bir manevi merkez inancını delilleriyle ortaya koymaktadır. Bu inancın temelinde, insanın evrenle bağlantısının yanı sıra evrenin merkezinde yer alan ilahi bir varlığa bağlılık yer almaktadır. Guénon, bu konuda daha önce söylenmemiş pek çok şey söylediği için bazı kimselerin kendisine sitemde bulunabileceğini söylemiştir. Gerçekten de bu kitabından sonra Hindu temsilcilerle arası bozulmuştur. Kitap Türkçeye de tercüme edilmiştir. İnsanların manevi bir merkeze olan

---

²⁸ Guénon, *İslam Maneviyatı ve Taoculuğa Toplu Bakış*, 24.

²⁹ René Guénon, *Dante ve Orta Çağ'da Dini Sembolizm*, çev. İsmail Taşpınar (İstanbul: İnsan Yayınları, 2022), 4.

bağlılıklarını araştırarak, farklı dinlerin ve kültürlerin birbirinden nasıl etkilendiği hakkında önemli bir perspektif sunar. Kitap, farklı dini inançların birbirlerine benzerliklerini vurgulayarak bu inançların evrenin anlaşılması açısından ne kadar önemli olduğuna dikkat çekmektedir.³⁰

8. “*Modern Dünyanın Bunalımı (La Crise du Monde Moderne 1927).*” Kitabında önce modern dünyayı insanlık tarihi içindeki yerine oturmuş, kozmik devirler hakkındaki Hindu teorisini kısaca açıklamıştır. Modern devrin özelliklerinin “karanlık çağ” dönemiyle ayniyet gösterdiğini tespit ettikten sonra, modern devirde manevi karanlığın bütün dünyada hâkim olduğunu ancak her millet ve bölgenin aynı derecede bu karanlığa maruz kalmayacağını söylemiştir. Eser Türkçeye önce İngilizce tercümesinden *Modern Dünyanın Bunalımı* (İstanbul 1979) adıyla Nabi Avcı, daha sonra Fransızca aslından Mahmut Kanık tarafından yine aynı adla (İstanbul 1986) tercüme edilmiştir.³¹

9. “*Yatay ve Dikey Boyutların Sembolizmi (Le Symbolisme de la Croix 1931).*” Bu eser, şeyhi Abdurrahman İliş el-Kebîr'e ithaf edilmiştir ve uzun bir olgunlaşma sürecinin ürünüdür. Adı Hıristiyanlık ile ilgili gibi görünse de aslında bütün tasavvuf doktrinlerine atıflar yapılmış ve İslam tasavvufunun konuları olan vahdet-i vücud, merâtib-i vücud, cihâd-ı ekber ve asgar gibi konular yeni bir üslupla incelenmiştir. Ayrıca, eser içerisinde dil, imgeleme ve sembolizm gibi konulara da vurgu yapılmıştır.³²

10. “*Varlık Mertebeleri (Les États multiples de l'Être 1932).*” Merâtib-i vücûd ve vahdet-i vücûd ile ilgili konuları ele aldığı bu kitabında evrensel metafizik kavramlarının bir sentezini sergiler.³³

11. “*Hıristiyan Tasavvufuna Toplu Bir Bakış (Aperçus sur l'Initiation 1946).*” Bu eserinde bütün tasavvuf doktrinleri, ekollerinin esasları ve müşterek noktaları en geniş planda işlenmiştir.³⁴

Guénon'un diğer bazı eserleri: “*Aziz Bernard (Saint-Bernard), Inisiyasyon ve Manevî Tahakkuk (Initiation et réalisation spirituelle), Masonluk Üzerine incelemeler 1. cilt (Études sur la Franc-maçonnerie), Masonluk Üzerine incelemeler 2. cilt (Études*

---

³⁰ Guénon, *İslam Maneviyatı ve Taoculuğa Toplu Bakış*, 27.

³¹ Tahralı, *Çağ ve Hakikat René Guénon'dan Seçme Makaleler ve Yorumlar*, 53.

³² Tahralı, *Çağ ve Hakikat René Guénon'dan Seçme Makaleler ve Yorumlar*, 54.

³³ Tahralı, *Çağ ve Hakikat René Guénon'dan Seçme Makaleler ve Yorumlar*, 55.

³⁴ Tahralı, *Çağ ve Hakikat René Guénon'dan Seçme Makaleler ve Yorumlar*, 57.

sur la Franc-maçonnerie), Hinduizm Üzerine incelemeler (Études sur l'Hindouisme), Tebligler (Comptes Rendus), Varlığın Mertebeleri (Les États multiples de l'Être), Büyük Üçlü (La Grande Triade), Kutsal Bilimin Temel Sembolleri (Symboles fondamentaux de la Science sacrée), Geleneksel Formlar ve Kozmik Devirler (Formes Traditionnelles et Cycles Cosmiques), İslâm Maneviyatı ve Taoculuğa Toplu Bakış (Aperçus sur l'ésotérisme islamique et le Taoisme), Kadim Bilimler ve Bazı Modern Yanılgular (Mélanges) ”³⁵

1.3. Gelenek (Tradition) Düşüncesi

“Gelenek toplumda değerler ve kurumların en ağır değişen ve eski toplum devirlerini yenilerine bağlamaya yarayan sosyal miras olarak tanımlanmaktadır.”³⁶ Latince gelenek kelimesi, başkasına devretmek, vermek anlamına gelen “tradere” fiilinden türemiştir. Kelimenin türediği “traditio” eğitim ve öğretimin yanı sıra aktarım anlamına da gelmektedir. Günlük konuşmada geleneksel kelime, bilinen anlamının yanı sıra gelenekçi düşünce ekolü tarafından daha kapsamlı bir şekilde yeniden tanımlanmıştır. Buna göre gelenek bir anlamda aktarım demektir. Aktarım iki yönlüdür hem var olanı korumak hem de aktarılanı sahiplenmek anlamına geldiği için bir yenilenmeyi ifade eder.³⁷

Gelenekselci Ekol, René Guénon, Ananda K. Coomaraswamy ve Frithjof Schuon gibi düşünürler tarafından temelleri atılan, metafizik ilkeleri temel alan bir düşünce akımıdır. Bu akıma göre, hakikat birdir ve evrenseldir, ancak farklı form ve biçimlerde tezahür edebilir. Bütün dinlerin temelinde yer alan Hakikat veya Ezeli Hikmet, ilahi vahye dayanan temel metafiziksel ilkelerden ibaret olup bir medeniyetin bütün yönlerinde tezahür edebilir. Gelenekselci Ekol, ilahî vahye dayanan tüm bilim ve sanatları kutsal kabul eder. Bu düşünce akımına göre Gelenek, sadece belli bir topluma gönderilen dini değil aynı zamanda ilahi hakikatlerin sosyal ve kültürel alanlarda da tezahür ettiği bir kavramdır. Peygamberler, avatarlar ve diğer nakil vasıtaları aracılığıyla insanlığa gönderilen ilahi hakikatler, bilim, sanat, sembolizm gibi alanlarda da tezahür ederler. Bu nedenle Gelenekselci Ekol, geleneksel dinlerin yanı sıra felsefe, bilim, sanat

³⁵ Guénon, *İslam Maneviyatı ve Taoculuğa Toplu Bakış*, 32.

³⁶ Hilmi Ziya Ülken, *Sosyoloji Sözlüğü* (İstanbul: MEB Talim ve Terbiye Dairesi Yayınları, 1969), 115.

³⁷ Hüseyin Yılmaz, *Ezeli Hikmet ve Dinler: Dinler Tarihinde Tradisyonel Perspektif* (İstanbul: İnsan Yayınları, 2003), 29.

gibi alanları da kapsayan bütüncül bir bakış açısı sunar. Bu akımın temsilcileri arasında Huston Smith, William Stoddart, Seyyid Hüseyin Nasr gibi önemli düşünürler yer almaktadır.³⁸

Gelenek, uzun zaman süreçleri sonucunda topluma yerleşen, nesilden nesile aktarılan ve çok fazla değişime uğramayan inançlar, değerler olarak tanımlanmaktadır. Gelenekselci ekolün René Guénon'un başkanlığında kurulduğuna dair genel kabul vardır. Bir kurucu olarak Guénon daha sonra Frithjof Schuon, Ananda Coomaraswamy, Titus Burckhardt, Martin Lings ve Seyyid Hüseyin Nasr gibi düşünürlerin onu takip ettiği ifade edilir. Buna göre bu konu hakkında söylenmesi gereken ilk şey, söz konusu ekolün kesinlikle Guénon'un ferdi gayretleri sonucunda kurulmadığıdır: "Kendilerini Guénoniyen olarak isimlendiren bazı Avrupalı grupların yanlış anlayışına rağmen, Guénonizm diye bir şey yoktur."³⁹ Çünkü Guénon'a göre Gelenek hiçbir zümrenin kişisel çabasının ürünü değildir. Gelenek bireyler üstü bir düşünce ifade eder ki bundan dolayı tek bir kurucusu yoktur. Belki şu ifade edilebilir: René Guénon, Geleneğe ilişkin bilgiyi yeniden gün yüzüne çıkarmıştır ve ona bir ruh üfleyerek hayat vermiştir. Bu açıdan bakıldığında, Guénon, yeni bilgilerin veya doktrinlerin ortaya atılması açısından değerlendirilebilir ancak sadece bu nedenle onu bir kurucu olarak değerlendirmek yanlış olur. Zira Guénon, var olan bilgiyi yeniden keşfetmiş ve eski metafizik anlayışları günümüz dünyasına taşımıştır.

Gelenekselci Ekol mensupları, semavi dinlerin farklı görüntülere sahip olsalar da aynı ilahi kökten beslendiğini ve bätını yönleriyle birlikte aynı derecede sahih olduklarını savunur. Dinlerin form itibariyle çeşitlilik gösterdiği ve her dinin zahir itibariyle izafî olduğu ancak bätını yönünün mutlak ve evrensel olduğu düşüncesini benimserler. Gelenekselci düşünce, tarihin her döneminde farklı versiyonları bulunan bir düşünce akımıdır ve günümüzde de yeniden yorumlanarak varlığını sürdürmektedir. Bu düşünce, dinlerin birlikte olduğu aşkın bir birlik değildir ve dinlerin farklı formlarının ilahi hikmetin gereği olarak değişebileceğini savunur. Gelenekselci Ekol, dinlerin bir araya getirilerek eklektik bir yapı oluşturulmasından çok, her dinin bätını yönlerine odaklanarak, farklı dinlerden gelen ortak noktaları bulmayı amaçlar. Bu ortak noktalara odaklanarak, insanların birbirlerini anlamalarını ve dinler arasındaki

---

³⁸ Şamil Öçal - Cevat Özyurt (ed.), *Modernizm ve Gelenekselcilik Arasında Din* (Ankara: Hece Yayınları, 2013), 40.

³⁹ Seyyid Hüseyin Nasr, *Bilgi ve Kutsal*, çev. Yusuf Yazar (İstanbul: İz Yayıncılık, 2001), 117.

anlaşmazlıkların azaltılmasını hedefler. Gelenekselci düşünce, öncelikle metafiziksel bir düşüncedir ve insanın sadece fiziksel dünyayla sınırlı kalmayıp, varoluşun evrensel boyutlarına da erişmesini hedefler. Bu noktada, dinlerin bânîni yönleri insanın varoluşunun anlamını ve hayatın amacını anlamasına yardımcı olur.⁴⁰

René Guénon'un düşünce yapısının bazı yönlerini ve eserinde iletmek istediği mesajın altında yatanı yakalamak için terminolojisine geleneksel bir perspektiften bakmak gerekir. Geleneği, yüzyıllar boyunca tüm uygarlıklarda varlığını sürdüren ve metafizikten sanata kadar farklı kültürlerde görülen ilahi kaynaklı ilkelerin oluşumu olarak kabul eder. Ona göre din, geleneğin dışsal kısmına tekabül eden gelenekten sonraki bir şeydir. Bu nedenle geleneğin kavramsal anlama karşılık gelmesi çok önemlidir. Gelenek, içerdiği bilgi nedeniyle ilahi kökenli dinin bânîni bir yönüdür.⁴¹ Bu anlamda, Guénon, metafizikten şiire, müzikten siyasete pek çok alanda menşeyini, ilkelerini ve bunların geleneksel uygarlıklara uygulanmasını kapsayan kavramsal bir ağ içinde geleneği açıkça adlandıran ilk kişidir. Aslında, gelenekle tutarlı olması için, herhangi bir uygarlıkta tüm uygarlığı aktarma sisteminin aşkınlık doktrinine dayanması ve bu doktrinin ilke ve uygulamalarında yer alması gerektiğinde ısrar etmiştir. Geleneksel görüşler her zaman insanlığın her yerde tek bir ilkeyi benimsediğini ve çeşitli düzeylerde bu ilkedен türeyen uygulamalar ve doğrular olduğunu vurgulamıştır. Bunlar peygamberler, avatarlar, budalar, şamanlar ve bilgiler aracılığıyla nesilden nesile aktarılmıştır. Yine bu ilkenin aşkınlığını bilmenin yanı sıra onu anlamamız ve metafizik mükemmelliğini idrak etmemiz gerekir. Ayrıca, hedeflerimize ulaşmak için ilahi yardıma ve sezgisel zekâyâ ihtiyacımız olduğunu belirtir. Bu durumda Gelenek kavramının kendisi bu gelenekçi okul tarafından aşkın ilkeler etrafında hiyerarşik olarak düzenlenmiş uyumlu bir yapıyı tanımlamak için kullanılır.⁴² Aslında gelenek kelimesi günlük konuşmada örf, gelenek, görenek anlamlarında yaygın olarak kullanılmaktadır. Bu kullanım özellikle gelenekçiler tarafından eleştirilmiştir. Örneğin, R. Guénon Bu tür bir kullanımın gelenek fikrini tamamen insani bir düzeye indirgediğini, onu kutsal yönlerinden yoksun bırakan bir anlam karmaşasına yol açtığını vurgular. Ancak çoğu insan bu durumun farkında değildir ve bu durum çarpıtılarak veya konu dışı unsurlar eklenerek kurtarılabilir.⁴³ René Guénon, insanın ilk varoluşu ile fiziksel dünya

⁴⁰ Öçal - Özyurt, *Modernizm ve Gelenekselcilik Arasında Din*, 41.

⁴¹ René Guénon, *Modern Dünyanın Krizi*, çev. Esra Temür (İstanbul: Kapı Yayınları, 2022), 11.

⁴² Yılmaz, *Ezeli Hikmet ve Dinler: Dinler Tarihinde Tradisyonel Perspektif*, 30.

⁴³ Yılmaz, *Ezeli Hikmet ve Dinler: Dinler Tarihinde Tradisyonel Perspektif*, 31.

arasındaki bağlantıyı kuran insanüstü gerçekliğe atıfta bulunur ve gelenek terimini kullanır. İlk varlık gerçeğe eşdeğerdir. Tüm varoluşun temelini ve kozmik düzenin kaynağını kuşatan yasadır. Geleneğin kendisi, birçok insan uygarlığında meydana gelen bir ifade biçimidir ve dini geleneklerin nereden kaynaklandığı sorusunun cevabı da buradadır. Guénon buna eski bir gelenek demiştir. Bununla birlikte, çeşitli dini gelenekler ve eski gelenekler onun düşüncesinde farklı şeylerdir.⁴⁴ Tüm dini gelenekler, sözde eski geleneklerin biçimleridir. "Philosophia perennis" kavramı daha çok gelenekçiler tarafından kullanılmaktadır çünkü gelenek kelimesi günlük hayatımıza birçok anlam yüklemiştir. Bunun nedeni, Batı'da philosophia perennis'in, Doğu'da sanatana dharma'nın ve İslam geleneğinde el-Hikmatü'l-Halide'nin işaret ettiği hikmetlerin temelde ahenkli bir şekilde vücut bulmalarıdır. Dolayısıyla philosophia perennis terimi, farklı kültürlerde bilgelik motiflerini ifade etmede daha genel ve kullanışlı bir yapıya sahip olduğundan, gelenekselden daha kapsayıcıdır. Gelenek kavramı sosyolojik olarak modernitenin antitezi olarak anlaşıldığında gelenekçilerin üzerinde durduğu kadim gelenekler ya da evrensel doğrular modern düşüncede anlamlarını yitirmektedir. Buna bağlı olarak gelenekçi düşünürler geleneksel olarak nitelendirilmekte ve philosophia perennis yani sonsuz bilgelik kavramını yaygın olarak kullanmaktadırlar.⁴⁵

Gelenekselci ekolün öncülerinden biri olan Ananda Coomaraswamy hakikatin toplumlardan veya düşüncelerden bağımsız bir şekilde var olduğunu savunur. O, Hindu geleneğinin, evrensel hakikatin bir tezahürü olduğunu düşünür ve Hinduizm'i philosophia perennis'in bir biçimi olarak görür. Böylece Hindu kutsal metinleri farklı hakikat kaynaklarının yansıması olarak değerlendirilebilir.⁴⁶ Coomaraswamy'nin görüşlerine göre, philosophia perennis tüm hakikati kapsayan ve zamana bağlı olmayan evrensel bir bilgeliğin başlangıçta ortaya çıktığını ve gelecekte de aynı kalacağını ifade eder. Geleneğin korunması, herhangi bir sapma olmaksızın tarihin her döneminde devam etmesine bağlıdır. Bu şekilde, öğretiler arasındaki yanlışlar veya çelişkiler ortadan kalkar. Geleneğin içindeki farklı öğretiler aslında asıl geleneğe bağımlıdır ve çelişkili görünen durumlar aslında yanlış yorumlamalardır. Tıpkı dünyadaki yolların hepsinin tek bir güneşe ulaştırması gibi, farklı yollar da tek bir hakikate ulaşmak için

---

⁴⁴ Guénon, *Modern Dünyanın Krizi*, 162.

⁴⁵ Yılmaz, *Ezeli Hikmet ve Dinler: Dinler Tarihinde Tradisyonel Perspektif*, 36-37.

⁴⁶ Ananda Coomaraswamy, *Hinduizm ve Budizm*, çev. İsmail Taşpınar (İstanbul: Kaktüs Yayınları, 2000), 12.

vardır. Her insan kendi yolunu seçmekle birlikte, Hıristiyan inancına mensup bir birey, Vedanta kutsal yazılarından kendi öğretisini daha iyi anlayabilmek için faydalanabilir.⁴⁷

Coomaraswamy için "Philosophia perennis" kavramı, bütün Ortodoks gelenekleri içeren bir kavramdır ve herhangi bir ayırım yapmadan onları kapsar. O, Budizm ve Brahmanizm öğretilerinde bulunan benzer yönlerden örnekler vererek bu kavramı açıklar. Örneğin, Coomaraswamy, Budizm ve Veda-Darshana (Brahmanizm) öğretilerinde bulunan benzer sembollerden biri olarak "mandala"yı gösterir. Mandala hem Budizm hem de Veda-Darshana geleneğinde kullanılan bir semboldür ve evrenin yapısal düzenini temsil eder. Coomaraswamy, bu benzer sembolün iki farklı öğretiye ait olmasına rağmen, aynı kaynaktan geldiğini ve ortak bir anlama sahip olduğunu vurgular. Bu, Coomaraswamy'nin "Philosophia perennis" kavramının bir örneğidir, çünkü o, benzer sembollerin ve dogmaların farklı geleneklere ait gibi görünse de aslında tek bir kaynaktan geldiğine inanır.⁴⁸

Frithjof Schuon, "Philosophia perennis" kavramına Orta Çağ filozofları dışında en uygun ve kapsamlı tanımı yapan kişi olarak kabul edilen bir yazardır. Schuon, René Guénon ve Ananda Coomaraswamy'nin izinden giderek "philosophia perennis" kavramına derin bir anlam kazandırmıştır. Ayrıca, Schuon, bu düşünceyle din mefhumunu en geniş ve çerçeveli şekilde yorumlayan kişidir.⁴⁹ Ona göre, Modern Çağ'ın beşeriyetin matuf olduğu ezeli ve ebedi hakikati yeniden gözden geçirilmesi ve eleştirel bir yaklaşımla sorunlara çözüm bulunması gerekmektedir. Schuon, diğer temsilcilerden ayrılan temel nokta olarak "religio perennis" terimini kullanmıştır. Bu terim, tüm kültürlerin merkezinde olan tek ve kök dinin belirlenmesi ve hak ile batılın birbirinden ayrılması anlamına gelir. Bu belirleme, tevhidin bilince aşılmasıyla hakikat seviyesine ulaşmayı hedefler. Bazı kesimler, religio perennisini yeni bir din veya kurtuluş şeklinde yorumlayabilir, ancak Schuon bu duruma açıklık getirerek, religio perennisin tüm dinlerde asli ve değişmez bir unsur olduğunu tanımlamaktadır.⁵⁰

Schuon, hakikate ulaşmak için farklı bilgi türlerinin olduğunu belirtir. Bu bilgileri metafizik, teolojik ve felsefi bilgi olarak adlandırır. Metafizik bilgi, rasyonel

---

⁴⁷ Ananda Coomaraswamy vd., *Doğu Bilgeliği*, çev. Ahmet Aydoğan (İstanbul: Say Yayınları, 2012), 17-18.

⁴⁸ Coomaraswamy, *Hinduizm ve Budizm*, 7.

⁴⁹ Frithjof Schuon, *İslam ve Ezeli Hikmet*, çev. Şahabeddin Yalçın (İstanbul: İz Yayınları, 2013), 7.

⁵⁰ Frithjof Schuon, *Varlık, Bilgi ve Din*, çev. Şahabeddin Yalçın (İstanbul: İnsan Yayınları, 1991), 7-8.

düşünmeden daha üstün olan ve içgüdüsel bir bilgidir, tanrısal kaynaklardan gelir. Bu bilgi, fiziksel dünyanın ötesinde anlam taşır ve anlaşılacak derecede derinliklere sahiptir. Ayrıca, tüm insanları içeren bir özelliği vardır. Teolojik bilgi, metafizik bilgiyle aynı kaynaktan gelir, ancak vahiy ile ilişkilidir. Bu bilgi, aşkın varlığın insanlara aktardığı sözü ifade eder. Metafizik ve teolojik bilgi arasındaki temel fark, metafizik bilginin her tür varlığa hitap etmesi, teolojik bilginin ise insanlar arasında çeşitli biçimlerde ortaya çıkmasıdır. Bu nedenle, teolojik bilgi ikinci sırada yer alır. Felsefi bilgi ise insanların akıl yetilerine dayalı bir bilgidir ve metafizik ve teolojik bilgiden ayrılır. İnsanların duyuşal deneyimlere dayalı kişisel kanaatlerine bağlıdır. Schuon'a göre, teolojik ve felsefi bilgi hakikate işaret edebilir, ancak aşkın olanı ifade etmek için yetersizdir. Bu nedenle, hakikati tam olarak anlamak ve içselleştirmek için yalnızca metafizik bilginin sağladığı içsel bakış yeterli olacaktır.⁵¹

Schuon'a göre, tüm dinlerin yapısında iki asli unsur vardır. Birincisi biçim, ikincisi ise özdür. Öz, tüm dini geleneklerde her zaman bulunan biçime dahil olan ve ondan bağımsız düşünölemeyen bir şeydir. Öz, nihai kaynaktan gelen gücü temsil eder ve sınırsız bir yapıya sahiptir. Biçim ise değişkendir ve kültüre göre farklılık gösterebilir. Fakat, her dinde bulunan öze zarar vermez. Biçimlerin ötesinde her zaman yetkin bir öz vardır. Bu öz, izafiyetten bağımsız olarak varlığını her yerde ve zamanda hissettiren evrensel bir köktür.⁵²

Schuon, Hıristiyanlık ve İslam için yaptığı tespitlerle hikmetin anlamını açıklığa kavuşturur. İslam'a göre gerçeklik vahiyde ve peygamberde kendini gösterir. Vahiy, seçkin bir yapıya sahip olduğundan dolayı elçi de seçkidir. Hıristiyanlar ise İslam'ın peygamberinin ilahi yönüne olumsuz tepki verirler, çünkü İslam'ın İsa'dan sonra bir peygamberi kabul etmesini reddederler. Müslömanlar ise Hıristiyan doktrinindeki İsa'yı tek yönlü bir şahsiyet olarak görmek isterler. Dinler bütöncöl bir yapıya sahip olduğü için, ortaya çıkan farklılıklar izafi durumlar olarak ortaya çıkar. Bu nedenle, dini gelenekleri birbirinden ayıran temel noktalar, özden kaynaklanmaktan ziyade tamamen biçimsel farklılıklardır. Hıristiyanlık, İslam veya başka dini öğretiler, kendi kutsal öğretilerini anlamak için kendi içinde anlaşılması gereken ilkelere sahiptirler. Ancak sıradan bir gözlemci için, bu ilkelerin gerçek anlamını anlamak zor olabilir. Bu nedenle,

---

⁵¹ Frithjof Schuon, *Dinlerin Aşkın Birliği*, çev. Yavuz Keskin (İstanbul: Ruh ve Madde Yayınları, 1992), 9-11.

⁵² Frithjof Schuon, *Dinlerde Biçim ve Öz*, çev. Salime Leyla Gürkan (İstanbul: İnsan Yayınları, 2016), 32.

farklı dinlerin oluşturduğu özelliklerin her biri ayrı ayrı doğru olduğu sonucuna varmak mümkün değildir. Bu farklılık gösteren dinler, ilahi rahmetin içinde şekillenen gerçeğin çeşitli ifade biçimlerini temsil etmektedir.⁵³ Schuon, farklı dinlerin tek bir gerçek etrafında birleştiğini ve insanlara gerçeği bulma yolunda rehberlik ettiğini savunur. O, dinlerin aşkın birliğini vurgulayan *religio perennis* terimini kullanır. Bu nedenle dinlerin varoluşları farklı şekillerde olmuştur, ancak temelde hepsinin aynı gerçeği hedeflediği söylenebilir.

“*Philosophia perennis*” önemli savunucularından biri de Titus Burckhardt’dır. Titus Burckhardt, kozmoloji ve evrensel ilkeler üzerine odaklanan bir araştırmacıdır ve ona göre varoluş, sonsuz şekillerde ilahi prensiplerin yansımasıyla ifade edilir. İnsan doğasının içinde bu evrensel ilkelerin bilgisi vardır ve bu ilkeleri harekete geçirmek için ilahi güce başvurulmalıdır. Burckhardt, kozmoloji ve evrensel düzenin vahiy kaynağına dayandığını belirtirken, aynı zamanda Hıristiyan kozmolojisinin Yunan geleneğinden izler taşıdığını da söyler. Ancak bu kozmoloji, farklı tarzlarla sunulur ve mitolojik anlatımlarla birlikte içsel bir şekilde akılla da anlatılır. Öte yandan, Burckhardt’ın çalışmaları, evrensel ilkelerin uygulanmasının bireysel düzeyde nasıl gerçekleştirilebileceği konusuna da odaklanır ve insanın doğa ile uyumlu bir yaşam sürdürmesine yönelik rehberlik sağlar.⁵⁴

Titus Burckhardt’a göre, Hıristiyanlık ve Yunan mitolojisi arasında veya diğer inançlar arasında gerçekleşen temel birleşmeler sadece senkretizm olarak kabul edilebilir. Hıristiyan mitolojisi ve Yunan yaratılış mitinin unsurları arasında çelişkili ifadeler bulunmaz. Hıristiyan mitolojisi, ilahi ilkeyle ilişkiye geçen insanların yaşamın başlangıcını ve sonunu içeren süreci kutsal bir şekilde ifade eder. Yunan kozmolojisi dünyadaki zaman, mekân ve sayılarla sınırlı olan unsurları alt kategorilere ayırarak, üst kategorilerde bu sınırlamaların ötesindeki varoluşun sınıflarını belirler. Yunan kozmolojisi, dünyada var olan her şeyi belirli sınırlar içerisinde düzenler ve bunları sınıflandırır. Ancak bunun ötesinde, sınırların dışında kalan ve daha yüce bir varoluş biçimi olan şeyleri de tanımlar. Yunan kozmolojisi, ilahi öğeleri sembolik olarak yorumlayan bir öğretilerdir. Bu nedenle Burckhardt, Hıristiyan mitolojisi gibi Yunan kozmolojisinin de tamamen insan tarafından oluşturulmadığını ifade eder.⁵⁵

---

⁵³ Schuon, *Dinlerde Biçim ve Öz*, 36.

⁵⁴ Titus Burckhardt, *Akılın Aynası*, çev. Volkan Ersoy (İstanbul: İnsan Yayınları, 1994), 21.

⁵⁵ Burckhardt, *Akılın Aynası*, 22.

Seyyid Hüseyin Nasr düşüncelerinde "philosophia perennis" kavramının merkezi bir role sahip olduğunu söyler. O bu konuda, Guénon ve Schuon gibi bu ekolün önemli temsilcilerinden ayrı düşünülemez çünkü düşünceleri bu bilgelerin ışığında şekillenmiş ve anlam kazanmıştır. Nasr, philosophia perennis'in İslam dünyasında "el-Hikmetü'l-hâlide" olarak adlandırıldığını söylemektedir. Batı'da ise bu kavramın karşılığı "philosophia perennis" olarak kullanılmaktadır, ancak modern dönemde bu kavramın içinin boşaltması nedeniyle "sophia perennis" ifadesinin daha uygun olduğunu düşünmektedir. Bunun nedeni, hikmetin modern çağda hikmet sevgisi olmaktan çıkıp hikmet düşmanlığına dönüşmesidir. Nasr, hikmetin sürekli, evrensel ve ilahi kaynaklı olduğunu düşünmektedir. İlahi kaynaklı olan bu hikmetin karakteri nebevi niteliktedir. Hikmet kavramı, klasik İslam felsefe metinlerinde daima peygamberlikle ilişkilendirilir. Dolayısıyla hikmeti, ilahi kaynaklı ve peygamberlikle birlikte düşünmek gerekmektedir.⁵⁶

"Philosophia perennis" birçok farklı boyutta insan, evren, varlık gibi konuları içeren felsefi bir kavramdır. Bununla birlikte, odak noktasında saf metafizik bulunmaktadır. Saf metafizik ifadesi ise Nihai Gerçeklik olarak anlaşılmalıdır. Bu kavram kültürel veya coğrafi değişimlerden etkilenmeyen, doğadaki yeni bulgularla değişmeyen bir zihinsel yapı değildir. İnsanlar tarafından yücelik ve kutsiyet atfedilen, manevi deneyim sayesinde gerçekliği anlama yolunda ilerleyen bir bilgidir. Hayatımızın her dönemine etki eden dinin ve içeriğindeki öğretilerin açık ve belirgin hale gelmesini sağlayan, bunu yaparken kozmosta yer alan diğer öğretileri de kapsayan bir bilgidir. Kendi dini öğretimizi göz önünde bulundurarak kendi dünyamızdan çıkıp diğer dünyaları keşfetmemizi sağlayan bir bilgidir.⁵⁷

Nasr ve philosophia perennis ekolü, yeryüzü ile gökyüzü arasındaki derin, kutsal ilişkinin temelinde geleneksel bilginin olduğunu düşünmektedir. Bu gelenek, farklı geleneklerde doğrudan vahiy yoluyla kendini gösteren ve hissettiren farklı tecellilere sahiptir. Dolayısıyla her dini geleneğin gökyüzüyle bağlantısı olduğu farkına varılır. Farklı kültürel değerlere sahip olsalar da gelenekler arasındaki gökyüzü ve vahiy ilişkisi, philosophia perennisin evrensel ilkesi nedeniyle asıl gelenek olarak değerlendirilmez.

---

⁵⁶ İlhan Kutluer vd., *Seyyid Hüseyin Nasr'da Gelenek, Tasavvuf ve Dinî Çoğulculuk* (İstanbul: Bilim ve Sanat Vakfı Yayınları, 2003), 10-11.

⁵⁷ Seyyid Hüseyin Nasr, *Bir Kutsal Bilim İhtiyacı*, çev. Şahabeddin Yalçın (İstanbul: İnsan Yayınları, 1995), 76-77.

Bu evrensel ilke sayesinde Budist, Hindu veya Kuzey Afrika yerlileri gibi farklı dini veya soyut ifade biçimleri de bu ekol içinde yer alır.⁵⁸

Nasr, başta René Guénon, Ananda K. Coomaraswamy, Frithjof Schuon gibi Gelenekselci ekolle tanışmasını Batı eserlerini okuduğu ve düşünsel olarak rehber aradığı bir dönemde yaşadığını söyler. Ona göre, Doğu öğretilerinin Batı'da keşfedilmesi ve tanınması Guénon'un çalışmaları sayesinde gerçekleşmiştir.⁵⁹ Guénon, geleneksel okuldaki halidî hikmet ve kadim hikmetin yeniden yorumcusu olarak tanımlanabilir. Onun amacı, yeni bir düşünce ortaya koymak değil, ilahi mesajın dini öğretilerinde bulunan hakikati gelenek aracılığıyla insanlarla yeniden buluşturmadır.⁶⁰

Guénon tarafından başlatılan gelenek, Frithjof Schuon'un "philosophia perennis" adı altında geliştirdiği felsefi anlayışla birleşerek, Seyyid Hüseyin Nasr tarafından İslami perspektif ile yeniden şekillendirildi. Nasr, geleneğin İslam bakış açısıyla yorumlanmasının yanı sıra bilim, tarih ve sanat gibi alanlara da uygulanmasını sağlayarak, geleneksel ekolün çağın modern akımlarının ötesinde bir alternatif düşünce sistemi haline gelmesini sağladı.⁶¹

1.4. Anane ve Din

René Guénon'un çalışmalarıyla birlikte gelenek sözcüğüne farklı Türkçe anlamlar yüklenmeye başlandı. Guénon'un yazılarında kullandığı tradition kelimesiyle Türkçede temsil edilen gelenek kelimesi arasında anlam farkı vardır. Guénon'un eserlerinin çevirmenleri, tradition kelimesinin gelenekten farklı bir anlamda kullanıldığını, Türkçe gelenek kelimesinin tradition kelimesinin taşıdığı diğer anlamları taşımadığını fark edip bu kelimeyi başka türlü çevirselerdi gelenek ve din konusunda yapılan tartışmalar hiç başlamamış olabilirdi.⁶² René Guénon, gelenek kelimesini din kelimesinden daha geniş anlamda kullanmış ve kelimenin Fransızcadaki özel anlamını kullanarak ve bu anlamı genişletip vurgulayarak, onu düşüncesinin temeli olarak kullanmıştır. Sadece örf ve adetler olarak değil, en geniş anlamıyla din olarak

---

⁵⁸ Nasr, *Bir Kutsal Bilim İhtiyacı*, 83.

⁵⁹ Seyyid Hüseyin Nasr, "Kulluk Edilecek, Sevilecek ve Bilinecek Hakikat: Allah", çev. Ali Çaksu, *Divan Dergisi*, (2001), 5.

⁶⁰ Nasr, *Bilgi ve Kutsal*, 81.

⁶¹ Adnan Aslan, *Dini Çoğulculuk, Ateizm ve Geleneksel Ekol* (İstanbul: İSAM Yayınları, 2010), 83.

⁶² Tahralı, *Çağ ve Hakikat René Guénon'dan Seçme Makaleler ve Yorumlar*, 322.

anlaşılması gereken gelenek, zahiri ve bâtinidir. Batı dillerinde din kelimesi anlamını yitirmiş ve anlamı daraltılmıştır. Din kelimesinin Arapçada örf ve âdet anlamına geldiği düşünüldüğünde, gelenek kelimesinin din anlamında kullanılabileceğini anlamak daha kolay hale gelmektedir. Bir dilde kelimelerin birbirinden oldukça ayrı ve hatta zıt anlamlarda kullanıldığı bilinen bir olgudur. Türkçede erkek çocukların sünnet edilmesi için kullanılan sünnet kelimesinin anlamı, Peygamberin sünneti ifadesindeki sünnet ile aynı değildir. Çocukların sünneti için Arapçada başka bir kelime kullanılmaktadır. Gelenek kelimesinin anlamı her iki kullanımda da mevcuttur, ancak bir anlamı Türkçeye özgüdür. Bunun gibi örnekler tüm dillerde bulunabilir.⁶³ Gelenekselci ekolün önemli temsilcilerinden olan Nasr'a göre tradition "ed-din" kelimesinin tam karşılığıdır. Ancak dinin, geleneğin yalnızca bir yönü olan religion ile karıştırılmaması gerektiğini vurgular. Ona göre modern insan açısından din, gelenekle aynı kapsama sahip değildir.⁶⁴

Tradition kelimesinin gelenek kelimesi kullanılarak çevrilmesi bir bakıma kullanım açısından yardımcı olmuştur. Böylece din ve gelenek terimleri terminoloji üzerinden tartışılmıştır. Din nedir, gelenek nedir? Bu iyi anlaşılmalıdır. Uygulanan dinin bazı yönleri, bu durumda zaman ve mekâna göre değişebilen gelenek ve göreneklerdir. Bazı yönler ise değişmeden kalır. Dinin hangi bölümleri kutsal, kadim ve değişmez ilkelere sahiptir? Bunun da iyi oturtulması gerekir. Söylediği gibi, Kurallar zamanla değişir ve değişebilir. Ancak Nassın kendisi değişmez.⁶⁵ Kökeni metafizik olan gelenek, bazı düşünürler tarafından gelenekçilik olarak adlandırıldığından, değişim için kendi kendine yeten bir karaktere sahip değildir. Aksine zamanla ortaya çıkabilecek tüm meşru gelişmeleri ve farklı uygulamaları, yani öğretinin tamamını içine alan bir yapıya sahiptir. Zaman içinde oluşabilecek farklılıklar, bir ilke birliğinin ortaya çıkışı veya farklılığın bir uzantısı olarak değerlendirilir. Nasıl insan faktörüne bağlı olarak farklı gelenekler arasında yapısal farklılıklar eş zamanlı olarak ortaya çıkıyorsa, bir gelenek içinde de değişimler meydana gelebilir. Ancak bu olağan değişimlerin ötesinde, insan müdahalesi geleneği tamamen bozmaz, aksine sınırlandırır. Aslında Batı geleneğinde ortaya çıkan durum budur.⁶⁶

---

⁶³ Tahralı, *Çağ ve Hakikat René Guénon'dan Seçme Makaleler ve Yorumlar*, 323.

⁶⁴ Erol Sungur, *Seyyid Hüseyin Nasr Göre Gelenek ve Modernlik* (Konya: Çizgi Yayınları, 2014), 34.

⁶⁵ Tahralı, *Çağ ve Hakikat René Guénon'dan Seçme Makaleler ve Yorumlar*, 323.

⁶⁶ René Guénon, *Niceliğin Egemenleri ve Çağın Alametleri*, çev. Mahmut Kanık (İstanbul: İnsan Yayınları, 2020), 107.

Din, geleneğin kaynağıdır. Gelenek, dinle aynı kaynaklardan gelir, dinle aynı konuları ele alır ve dinle aynı doğrulara sahiptir. Nasr ‐Din de gelenektir.‑ der ve gelenek için en uygun kelimenin Arapça ed-din kelimesi olduğunu söyler. Nasr bunu ‐Allah'ın din için indirdiği, insanı aslına bağlayan ilke‑⁶⁷ olarak tanımlar. Geleneğin, ‐bu ilkelerin uygulanması‑ olarak anlaşılabileceğini söyler. Nasr'ın görüşü gibi, din ve geleneğin eşitliğine karşı çıkanlar, dini, insanları asıl kaynağına bağlayan bir bağ olarak görürler. Geleneğin, gerçeğin dışsal ve maddi yönlerini karşıladığına inanırlar. Bazıları da geleneğin insanlardan bağımsız bir kavram olmadığını ve dinle hiçbir ilgisi bulunmadığını söyleyerek gelenek ve din arasında ayırım yapar. Gelenek, mirasın aktarımını ima ettiği için statik olarak kabul edilirken, geleneğe göre din dinamik olarak kabul edilir. Victor Danner, dinin daha özel bir anlamı olduğunu ve geleneğin dinden daha evrensel bir anlamı olduğunu syleyler. Ancak Gunon, Nasr ve M. Lings gibi gelenekçi yazarlara göre tüm dinler aslında gelenektir.⁶⁸

Gunon, kendi yazılarında ifade ettiği gibi, gerçek bir geleneğin insanüstü bir unsur içeriyorsa var olabileceğini syleyler. Bu temel nokta gelenekle ilgili her şeyin tanımıdır. Modern anlayış, insan-üstü bir dirilişle uyumlu olması gereken bu görüşün kendi yanılısamaları içinde kalmasını kabul etmeyi tercih eder ve insan-altı düzeyin en kötü durumlarına doğru götürecek yeni yanılısamaları ona kazandırmayı amaçlar. Bu noktada, modern sapmanın bilinçli ya da bilinçsiz görevlileri tarafından insanüstü alanın önemi inkâr edildiğini anlamak için, dinler ve gelenekler konusunda kendilerinin dinler tarihçisi olduğunu iddia eden insanların, dinleri ve gelenekleri başka şekillerde açıklarken salt insani faktörlere nasıl sarıldıklarına dikkat etmek gerekmektedir. Gerçekte, onlar geleneğin çeşitli şekillerini dinler ile sık sık karıştıırırlar.⁶⁹ çeşitli ekollerin insanın dışında kalan faktörleri yok sayarak her şeyi insan alana indirme ve geleneksel nitelikten yoksun olan şeyleri geleneksel olarak nitelendirme eğilimleri vardır. Bu yaklaşım, insanların kolayca kandırılmasına ve gelenek kavramının özünün değişmesine neden olmaktadır. Gelenek kavramı, sadece insan alana indirgenmiş olan şeyleri kapsayamaz; çünkü gerçek gelenek, insan-üstü bir alana ait bir unsur içermelidir. Bu nedenle, modern anlayışın insan-üstü alanı inkâr etmesi ve sadece insani faktörlere odaklanması, gerçek gelenekten uzaklaşmaya ve insan-altı düzeyin en kötü durumlarına

---

⁶⁷ Sungur, *Seyyid Hüseyin Nasr Göre Gelenek ve Modernlik*, 35.

⁶⁸ Sungur, *Seyyid Hüseyin Nasr Göre Gelenek ve Modernlik*, 35.

⁶⁹ Gunon, *Niceliğin Egemeleri ve ağın Alametleri*, 269.

doğru gitmeye neden olur. Gelenek sözcüğü, modern ve lâdinî anlamıyla "felsefi gelenek" ve "ilmî gelenek" gibi kavramları içeremez. Ayrıca, siyasi gelenek gibi toplumsal kuruluşlarda geleneksel öğelerin eksikliği nedeniyle kullanılamaz. Batı dünyasının bugünkü durumu da bu yaklaşımdan kaynaklanmaktadır.⁷⁰

---

⁷⁰ Guênon, *Niceliğin Egemenleri ve Çağın Alametleri*, 271.

2. RENÉ GUÉNON'A GÖRE DOĞU VE BATI DİNLERİ'NİN İNCELENMESİ

2.1. Doğu ve Batı

Doğu ve Batı kavramları, Avrupa'ya göre tanımlanmıştır. Batı genellikle Avrupalıları ifade eder. Batı'nın kültürü Yunan, Roma, Yahudi ve Hıristiyan düşüncelerinden oluşurken Doğu kültürü farklı toplumların inançları, yaşam tarzları ve sosyoekonomik yapıları tarafından şekillenmiştir. Bu ayrım sadece coğrafi değil, aynı zamanda kültürel bir ayrımdır. Hıristiyanlık Batı olarak tanımlanırken, İslamiyet Doğu olarak tanımlanır.⁷¹

Doğu öğretileri bize Batının hatalarını ve modern dünyada hâkim olan çok sayıdaki fikrin yanlışlığını fark ettirmiştir.⁷² Batı medeniyeti tamamen maddi yönde gelişim gösteren tek medeniyettir. Gerek zihni gerekse coğrafi olarak şu an ki Amerika Batı'nın uç noktasıdır. Birbiriyle yakından ilişkili olan medeniyet ve ilerleme fikirlerinin her biri; 18. yüzyılın ikinci yarısına yani materyalizmin doğduğu döneme dayanmaktadır. 19. yy. başlarının hayalperest sosyalistleri tarafından yaygın hale getirilmiştir.⁷³

Bir medeniyet belli bir doğrultuda ilerleme gösterir fakat ilerlemeler olduğu gibi gerilemeler de vardır. İlerlemenin ilk izlerini Blaise Pascal'da rastlarız. Tarih her çağda bazılarını geliştirirken diğerlerinin yavaş yavaş çöktüğü ve yok olduğu veya ani bir felakete harap olduğu birbirinden bağımsız farklı medeniyetlere şahit olmuştur. Birbiriyle etkileşime girmeyen birbirini yok sayan medeniyetler vardır ki Batı medeniyetinin doğu medeniyetlerine karşı durumu böyledir.⁷⁴ Birbiriyle uzlaşmayan farklı farklı ekoller ancak medeni sıfatını hak etmek için ilerleme ve evrimi mutlaka kabul etmemiz gerektiği iddiasında birleşirler.⁷⁵ Maddi ilerleme ve saf fikircilik gerçekte birbirinin tam tersidir. Birine dalan kaçınılmaz şekilde diğerinden uzaklaşır. René Guénon'a göre maddeyle bağlantılı olan zekâ değil duygudur. Maddecilik ve duygusallık birbirinden ayrı düşünülemez her ikisi de en zorlu gelişmelerini birlikte tamamlamışlardır. Modern dünya çeşitli sistemler arasındaki ilişkileri yerle bir etmiştir.

---

⁷¹ Özlem Horuztepe, *Doğu ile Batı Arasında Fark Var* (İstanbul: Maya Kitap, 2010), 10.

⁷² René Guénon, *Doğu ve Batı*, çev. Emine Uslu (İstanbul: Kapı Yayınları, 2022), 22.

⁷³ Guénon, *Doğu ve Batı*, 30-32.

⁷⁴ Guénon, *Doğu ve Batı*, 33-36.

⁷⁵ Guénon, *Doğu ve Batı*, 38.

Fikri alanın yozlaşması ile maddi ve duygusal sistemlerin abartılması günümüz Batı medeniyetinin bir sapıklığa hatta bir canavara dönüşmesine sebep olmuştur.⁷⁶ Batılılar özgürlük adı altında tüm dünyayı kendilerini taklit etmeye zorlamak istemişlerdir. Batıların ilerleme adımı verdikleri şey doğulular için yalnızca bir değişim ve dengesizlik demektir. Batıların katlanılabilir hale gelmesi için her alanda asimilasyona karşı çıkmaları gerekir.⁷⁷ Batı insanlara görünürde düşünce özgürlüğü adı altında bugüne kadar birçok boş inanç dayatmıştır. Batı'nın kendisiyle övündüğü ilim tam olarak nedir? Çağdaşlarımız ilmi yalnızca bu dünyanın olgularıyla incelemiştir. Batı ilmi tüm bilgileri kapsadığını iddia eder. Bilginin yalnızca radikal olarak sınırlarını çizmeleri modern dünyanın ayırıcı özelliklerinden olan inkâr ruhunun göstergesidir.⁷⁸ Modern insan vahiy ve entelektüel sezgiden uzaklaşarak sürekli değişen ve kutsaldan arındırılmış bir zihne sahip olduğu gibi kendi akıl ve düşüncesinin dışında hiçbir şeyi kabul etmemektedir. Bu durum dinî ve ahlaki sorumlulukları yok sayarak kendisine eşref-i mahlûkat gözüyle bakmanın yerine kendisinden korkulan bir varlık ortaya çıkarmış ve benmerkezcî (egosantrik) bir bakış açısı oluşturmuştur. Modern insan duygularının takipçisi olarak kendini tatmine çalışmakta ve bedeninin kutsal, sembolik özelliklerinden tamamen yoksun bırakılarak niceliksel hale getirilen dünyevileşme kaynaklı bir güzellik anlayışına sahip olmuştur. Modern dünyanın aşırı şekilde metalaştırıldığı ve adeta bir din haline getirdiği bu bakış açısı insanın gerçeklik ve kutsallık duygusunu kaybettiğinden dolayı bütünlük ve birliği olmayan düşünce ve eylemlerle dengesizleşmiştir.⁷⁹

Çağımızın ilmi ve felsefi yaklaşımları en ciddi vasatlığın sınırındadır. Herhangi bir bilginin gelişigüzel yayılması kaos ve anarşi ortamı oluşturur. Avrupalılara göre onlar gibi olmayan her şey değersiz ve geçersizdir. Kendilerini başka insanlarla kıyaslamayacak kadar üstün görürler. Batıların yükselmek olarak gördüklerini Doğulular düşmek olarak görmektedirler. Avrupalılar en anlamsız buluşlarında bile diğer milletleri hayrete düşürdüklerini zannetmektedir.⁸⁰ Oysa Cehalete ve önyargılara dayanan inanç yalnızca hurafe olarak kabul edilir. Çağdaş medeniyet ilkedden yoksun olduğu için fazlasıyla değişkendir. Doğuda ise geleneksel ilimler varlıklarını korumaktadır. Doğu ve Batı arasında belli bir karşıtlık vardır. Batı çoğunlukla kararsız

---

⁷⁶ Guênon, *Doğu ve Batı*, 41-44.

⁷⁷ Guênon, *Doğu ve Batı*, 44-47.

⁷⁸ Guênon, *Doğu ve Batı*, 51-55.

⁷⁹ Sungur, *Seyyid Hüseyin Nasr Göre Gelenek ve Modernlik*, 116-117.

⁸⁰ Guênon, *Doğu ve Batı*, 67-71.

ve değişken görünmektedir. Buna da ilerleme adını vermiştir. Neye ilerlediğini sorgulamamıştır bile.⁸¹ Diğer insanlar bulmak ve bilmek için ararlarken günümüz Batılısı aramak için aramaktadır. Oysa Modern düşünce neredeyse tamamen duyuşsal alana yönelmiştir. Bazıları madde üzerinde yoğunlaşırken bazıların ise hayat üzerinde yoğunlaştığını söyleyebiliriz. Bunlar Batı düşüncesinin aşamadığı sınırlamalardır.⁸² Doğu din konusunda Batı'ya üstünlük sağlamıştır ve Batı'nın Doğu dinlerini anlamak için hazır olup olmadığı tartışmalıdır. Doğu dinleri Mazdeizm, Brahmanizm, Budizm ve İslam gibi evrensel dinlerdir ve bu dinlerin yanı sıra Avrupa'da da olduğu gibi milli inançlar da vardır. Asya'da İslam, Budizm ve Konfüçyüsçülüğün yaygın olduğu ifade edilirken, Batı'da Hıristiyanlık hâkimdir. Batı'nın maddiyata ve kazanca verdiği önemin aksine Doğu maneviyata yöneliktir ve insanlar iç huzurunu, mutluluğunu ve ruhani gelişimlerini ararlar. Batı'nın ve Doğu'nun herkes için ortak bir geçmiş ruh yapısı vardır ve bu iki kültürün sentezi ile insanların tamamlanabileceği ifade edilir.⁸³ Modern insanın özgürlük anlayışı; kendi dışındaki her şeyi reform etmeye çalışıp dinin emir ve yargılarını dinlemeden kendi hayat tarzına uymayı tercih eder. Geleneksel İslami perspektif ise, insanın Allah'a uyması gerektiğini ve sürekli değişen insanın, değişmez vahiy prensiplerine uyarak dinamik bir yapı sağlaması gerektiğini savunmaktadır. Modern insan Tanrı odaklı bir merkezden koparak kutsalı hayatından kaldırıp ölüm gerçeğiyle yüzleştğinde kutsalı merak etmeye başlar. Bu nedenle, insanın tekrar kendindeki teomorfik özü keşfederek kutsala ulaşma çabası içinde olması gerekmektedir. Modern insanın antroposentrik (insanmerkezci) tutumunun, insanın kendisini aşan kutsala ulaşma çabasını engellediği ve insanın kutsal kökenini hatırlaması için kendini aşkın olan kutsal ile bağ kurmaya yönlendirmesi gerekmektedir⁸⁴

Hayat ve eylem birbiriyle çok yakından ilişkilidir. Birinin oluşturduğu alan aynı zamanda diğersinin de alanıdır ve Batı medeniyetinin sınırlı alanı işte budur. Çağdaş yaşama özgü olan bu artan hız ihtiyacı ve bu heyecanlı koşuşturma bundan kaynaklanmaktadır. Gelenek bir halkın, ırkın veya medeniyetin ruhundadır ve varlığının çok derin sebepleri vardır. Dışta gerçekleşecek şey önce insanın ruhunda filizlenmelidir. Doğulu, Batı'nın maddi hakimiyetine sabırla katlanıyorsa sebebi geçici olguların göreceliğini bilmesi ve sonsuzluk bilincine sahip olmasıdır. Batı maddeye dayanan

---

⁸¹ Guênon, *Doğu ve Batı*, 79-82.

⁸² Guênon, *Doğu ve Batı*, 84-86.

⁸³ Peyami Safa, *Doğu-Batı Arasında* (İstanbul: Ufuk Kitapları, 2000), 261-262.

⁸⁴ Sungur, *Seyyid Hüseyin Nasr Göre Gelenek ve Modernlik*, 118-120.

olgularla geçici bir başarı elde eder. Maddi ilerleme ve aşırılık yüksek ihtimalle felaketi getirecektir.⁸⁵ Heterojen unsurlarla oluşmasından kaynaklı olsa gerek tam anlamıyla bir ırk oluşturamamış Avrupalı toplumlar etnik özellikleri en değişken olan ve başka ırklarla karışıp kaybolmuş toplumlardır. Batılıların övündükleri üstünlükler maddi üstünlük dışında tamamen hayalidir. Maddi üstünlük de silahlar sayesinde sömürgecilik zaferleridir yani kaba kuvvetten başka bir şey değildir. Batı'nın temel amacı insanları ülkeleriyle birlikte sömürmektir fakat sömürme kelimesi kulağa hoş gelmediği için çoğu zaman kalkındırmak ifadesini tercih ederler. Farklı davranışları Batılılara karşı ne ihtiyat ne de sistematik bir düşmanlık olurdu.⁸⁶ Bugünlerde neredeyse tüm Doğu ülkelerinde rastladığımız Amerika veya Avrupa'da yetişip geleneksel bilinçlerini yitirmiş kendi medeniyetlerine dair hiçbir fikri olmayan kişilerin modernizmi ortaya koyarak doğru bir şekilde hareket ettiklerini düşünmelerinden söz etmek gerekir. Kendilerini Doğulu gençler olarak tanıtsalar da kendi ülkelerinde hiçbir zaman gerçek bir etki oluşturamazlar. Gerçek Doğulular yabancılara kendilerini tanıtmaya çabasına girmezler. Maddi ilerleme Japonya dışında Doğu ülkelerinde pek ilgi görmez onun faydasından çok zararı olacağına inanırlar. Doğu ve Batı arasında yaşayan Müslüman topluluklar aynı anda ikisinin de birtakım özelliklerini taşımaktadırlar. Unutmamak gerekir ki diğer tüm Doğu medeniyetleri gibi İslam medeniyeti de bütün unsurlarıyla gelenekseldir.⁸⁷

Doğu ile Batı tarih boyunca da birbirleriyle mücadele halinde bulunmuşlardır. Örneğin Haçlı Seferleri sırasında Hıristiyan Avrupalıların Doğu'da yaşayan Doğulu Hıristiyanlara bakış açısı aynı dine inandıkları halde oldukça kültürel bir şekilde farklılaşmıştır. Avrupalılar, Orta Doğu'daki Hıristiyan cemaatlerinin Müslümanlar tarafından yönetildiği ve baskıya uğradığı gibi bir varsayımla bölgeye gelmişlerdir. Ancak, Doğu Hıristiyanları gerçekte bu varsayımın doğru olmadığını söylemişlerdir. Onlar, Müslümanların yönetiminde olmaktan memnun olduklarını, hatta Hıristiyanlıklarının bu süreçte korunduğunu ifade etmişlerdir. Dahası Doğu'da pek çok Hıristiyan topluluğu vardı ve bu topluluklar Roma Kilisesi'ni tanımıyor, Roma'ya bağlı değillerdi. Bu farklılıklar, Avrupalılar için zorlayıcı oldu ve Doğulu Hıristiyanlar için olumsuz bir algı oluştu. Avrupalılar Doğulu Hıristiyanlar için "korkak, düşmanın

---

⁸⁵ Guênon, *Doğu ve Batı*, 91-101.

⁸⁶ Guênon, *Doğu ve Batı*, 104-107.

⁸⁷ Guênon, *Doğu ve Batı*, 111-115.

düzeninden yana, hain, şeytana uymuş, sapkın" gibi olumsuz sıfatlar kullandı. Ancak, bu sıfatlar gerçekte doğru değildi. Doğulu Hıristiyanlar, çoğunlukla istikrarlı ve güvenli bir ortamda yaşıyorlardı ve bu istikrarın devamını arzuluyorlardı. Haçlı Seferleri sırasında Batı ve Doğu Hıristiyan toplumları arasında farklılıklar ortaya çıkmıştır. Doğu Hıristiyanları, Avrupalıların kutsal savaş düşüncesine yabancı olmaları ve Haçlı Seferleri meraklısı olmamaları sebebiyle onları hayal kırıklığına uğratmıştır. Bu farklılıklar, günümüzde de hala etkisini sürdürmektedir ve Batı ile Doğu arasındaki çatışmayı da göstermektedir.⁸⁸ Burada şuna da değinmek istiyoruz. Doğulu olarak ortodoksluk Batılı olarak Katoliklik burada konuyla ilgili önemli bir örnek teşkil etmektedir. İkisi de birbirinden farklı düşünce ve inanç sistemi geliştirmişlerdir. Bu yüzden tarih boyunca mezhepsel çatışmalara da sahne olmuşlardır.

René Guénon eserinde Batı'nın bizzat kendisini değil fikri yozlaşmaya yol açan modern düşüncüyü hedef almaktadır. Kastettiğimiz normal bir medeniyet diğer medeniyetler için bir tehlike teşkil etmeden her zaman gelişebilir. Batılı medeniyetin Doğulu medeniyete fikri anlamda tamamen denk olabileceğini söyleyemeyiz. Batı diğer medeniyetlere olan önyargılarından kurtulsaydı yaklaşmanın yarısı belki de daha fazlası tamamlanacaktı. Batı kendi farklı yolunda ilerlemeye devam ettiği sürece kaçınılmaz olarak artan bir karşıtlık söz konusu olmuştur. Doğu özünü hiçbir zaman değiştirmedığı için bu uzaklıktan Batı sorumludur.⁸⁹ Doğululara bütün düzenlerini altüst eden bir değişim sunulursa kesin bir dille reddederler. Doğulular ekonomik gelişmenin varlığına pek ihtimal vermezler. Doğulular hakiki manadaki dine karşı geleneksel yapısından kaynaklı büyük bir saygı duyarlar. Batılılar dinlerine daha çok bağlı olsalardı Doğu da daha iyi karşılanabilirlerdi.⁹⁰ Doğu öğretilerini değerlendirirken Batı'nın kalıplarını kullanmanın yanlışlığına dikkat çeken Guénon Batı literatürünün Doğu öğretilerini anlamak için yetersiz ve uygunsuz olduğunu vurgulamıştır. Doğu öğretilerini anlamak için Batı düşüncesinden tamamen farklı cihetlere sahip olmamız gerektiğini, din ve felsefe gibi Batı'ya özgü kavramların Doğu öğretilerini anlamak için yeterli olmadığına dikkat çekmiştir. Bu nedenle, Doğu öğretilerini kendi iç dinamikleriyle değerlendirmek gerektiğini ifade etmiştir. Batı düşüncesinin klasik

---

⁸⁸ Alp Hamuroğlu, *Doğu'dan Batı'ya Uygarlık Kapıları* (İstanbul: 7 Renk Basım Yayım ve Filmcilik, 2016), 285-286.

⁸⁹ Guénon, *Doğu ve Batı*, 119-120.

⁹⁰ Guénon, *Doğu ve Batı*, 126-136.

çerçeveleriyle sınırlı kalmadan, Doğu öğretilerinin hakiki tabiatını anlamak için yeni bir yaklaşım geliştirmek gerektiğini söylemiştir.⁹¹

René Guénon “Din metafiziğin yerini tutamaz ama ona tamamen zıtta değildir.”⁹² der. Her ırkın kendine özgü bir mizacı vardır. Batı düşüncesinin yansımalarından bazıları Doğulular için komik olmaktan başa bir şey değildir. Doğuya yaklaşması gereken Batıdır. Ona yaklaşması için yalnızca iyi niyet yeterli değil anlayışta gerekir.⁹³ Batı medeniyeti kendisini Greko-Romen medeniyetinin varisi olarak görmektedir. Doğu düşüncesine sempati duyan bazı kişiler onu Batı zihniyetinin kalıplarına sokmaya çalışmaktadır ve bu Doğu zihniyetinin doğallığını bozmak anlamına gelir.⁹⁴ Batılıların amacı Doğu-Batı yakınlaşmasını kendileri yöneterek gerçekleştirmektir. Batı’da sağduyu zamanla kaybolmakta ve zihni dengesizlik artmaktadır. Batılılar her açıdan Çinlilerin algıladığı şekliyle ailesiz, Hinduların ifadesiyle kastsızdırlar. Yani diğer medeniyetlerin özünde olan her şeyden yoksundurlar. René Guénon Batı medeniyetinin özünde ilkesiz ve anarşik bir medeniyet olduğunu söyler.⁹⁵ Büründükleri farklı biçimlere rağmen bütün Doğu medeniyetleri kendi aralarında benzerdir. Zira hepsinin geleneksel bir tarzı ifade biçimi ve yöntemleri vardır.⁹⁶

Hindistan terminolojisiyle ifade edildiğinde, Guénon Kali-yuga'nın son evresine yaklaşarak kozmik döngünün nihayetine doğru ilerlediğimizi söyler. Bu süreci değiştirmek imkansızdır. Ne toplumsal ne de kozmik bir yenilenme umudu vardır. Ancak, mevcut döngü yok olduğunda yeni bir döngü başlayacaktır. Guénon, bireysel olarak Doğu’da var olan kabul merkezleriyle bağlantı kurmanın mümkün olduğunu, ancak bu fırsatın oldukça kısıtlı olduğunu söyler.⁹⁷ Sonuç olarak Batı’da her alanda düzensizlikler o kadar görünür hale gelmiş ki modern medeniyeti sorgulayan kişilerin sayısı giderek artmaktadır. Ne kadar mevcut durum eleştirilse de çözümler tam olarak bulunamamaktadır. Doğu için haricen modernleşmenin yıkıcı etkilerinin fazlasıyla yayıldığını söyleyebiliriz. Hindistan bunun bir örneğidir. Bununla birlikte hiçbiri

---

⁹¹ René Guénon, *Vedanta'ya Göre İnsan ve Halleri*, çev. Atilla Ataman (İstanbul: Gelenek Yayınları, 2002), 13-14.

⁹² Guénon, *Doğu ve Batı*, 137.

⁹³ Guénon, *Doğu ve Batı*, 137-138.

⁹⁴ Guénon, *Doğu ve Batı*, 143-145.

⁹⁵ Guénon, *Doğu ve Batı*, 143-154.

⁹⁶ Guénon, *Doğu ve Batı*, 193.

⁹⁷ Mircea Eliade, *Okültizm, Büyücülük ve Kültürel Modalar*, çev. Cem Soydemir (Ankara: Doğu Batı Yayınları, 2016), 91.

geleneğin özüne dokunmamıştır ve asıl önemli olanda budur. Doğu olma vasfını taşıyan daima Geleneksel Doğu olacaktır.⁹⁸

2.2. Hindu Geleneği

Hinduizm, genellikle Hint Yarımadası'nda yaşayan insanların inançlarını ifade eder. Hindistan, birçok dinin kaynağını, birçok farklı dili ve inancı barındıran bir bölgedir. Hinduizm, bu bölgede yerli olarak kabul edilir ve özgün inançları, ibadetleri, anlayışları ve uygulamaları ile dünya nüfusunun önemli bir bölümünün inanç merkezlerinden biridir. Kutsal kitapları, inanışları, kast sistemi ve bazı teknikleriyle Hinduizm, dünya gündeminde önemli bir yer edinmiştir.⁹⁹ Çin'de Fohi, Hindistan'da Vyasa ve Mısır'da Thoth ve Hermes gibi figürlerin ortaya çıkışı, gelenekte topluluk adlarının kullanıldığını gösterir. Farsça kelimelerin anlamlarındaki değişiklikler, bazı kelimelerin Sanskritçe karşılıklarına taban tabana zıt olarak kullanılması bu değişimin kanıtıdır.¹⁰⁰ Hindu kelimesi, bir ırka veya milliyete işaret etmez çünkü Doğu'da milliyet kavramı yoktur. Bu nedenle, Hindu kelimesi farklı ırklara ve köklere sahip insanlara atıfta bulunur ve aynı gelenekten gelen insanlar kendilerini Hindu olarak nitelendirirler. Bununla birlikte şartı dış etkilerle değil içten gelerek gerçekten Hindu olmayı istemeye bağlıdır.¹⁰¹

Hindu geleneği, evrim geçirmiş bir ilkel gelenekten doğal olarak ortaya çıkmıştır ve o zamandan beri bölgede geleneksel bir şekilde muhafaza edilmiştir. Gelenek, temelde aynı kalmakla birlikte, toplumsal ve düşünsel özelliklere uyum sağlamak için art arda muhtelif ifadelerle isimlendirilmişlerdir. Vedizm ve Brahmanizm gibi. Önemli olan, kullanılan tek bir ad veya birden çok ad olması değil; kastedilen mananın aynı olmasıdır. Veda geleneksel bilgi anlamına gelir. Hinduizm, tanım gereğince herhangi bir sapma kabul etmeyen gelenektir. Bu nedenle, geleneksel düşünceden sapma anlamında bir Hinduizm yoktur ve bazı farklılıklar olsa bile, gelenek her zaman belirli sınırlar içinde kalmıştır.¹⁰²

---

⁹⁸ Guênon, *Doğu ve Batı*, 231.

⁹⁹ Abdurrahman Küçük vd., *Dinler Tarihi* (Ankara: Berikan Yayınevi, 2017), 205.

¹⁰⁰ Guênon, *Hindu Doktrinleri*, 174-175.

¹⁰¹ Guênon, *Hindu Doktrinleri*, 172-173.

¹⁰² Guênon, *Hindu Doktrinleri*, 176-177.

2.2.1. Veda'nın Sürekliliği

Hinduizm'in kutsal kitap koleksiyonunun en önemli parçası Vedalardır. Kelime anlamı "ilahi bilgi" olan Vedalar, Hindistan'ın en eski dini metinleridir ve “Rig Veda, Sâma Veda, Yajur Veda ve Atharva Veda” şeklinde dört ayrı bölümden oluşurlar.¹⁰³ Genellikle yapılan eleştiriler, metinlerde yer alan bazı kısımların gerçek yazarlarına ait olmadığını, eklemeler ve değişiklikler yapıldığını ortaya koymaktadır. Bu tür eleştiriler Hindu geleneğinde tartışmalara neden olur. Veda'nın tarihi sözlü geleneğe dayanmaktadır ve yazılı olarak kaydedilmesi öncesinde uzun bir süre sözlü olarak aktarılmıştır. Bununla birlikte, bu metinlerin ne zaman yazıldığı sorusu hala cevapsızdır. Hindu geleneklerinde, herhangi bir yazara atfedilmeden önce sözlü olarak aktarımı gerçekleşen birçok metne vanşa ya da nesep ismi verildiği görülmektedir. Ancak, Hinduizm'in temel kavramı olan bu yazıların tek bir yazarı yoktur. Bu nedenle, Veda'nın kökenine insan olmayan anlamına gelen “apaurusheya” denilmektedir ve zamanın dışında esrarengiz bir şekilde var olmaktadır.¹⁰⁴ Vedalar, çoğunlukla ilahiler, dualar, niyazlar, hukuk kuralları, büyüler ve tılsımlar gibi konuları ele alan eski Hindu metinleridir. Vedaların, tabiatüstü güçlerle bağlantılı olduğuna ve sadece Rishi olarak adlandırılan özel kişilere ilham verildiğine inanılır. Vedalar, M.Ö. 600'e kadar sözlü olarak aktarılmış ve daha sonra Samhitalar içinde toplanmıştır.¹⁰⁵

Hinduizm'in temel kavramlarının tamamen metafizik olduğunu anlamadan Veda'nın sürekliliğinden bahsedilmesi anlamsızdır. Veda, diğer Hindu geleneğinin temelini oluşturur ve geleneksel bir metnin çeşitli yorum ve uygulamalarına maruz kalabilir. Hinduizm geleneksel bir bütün olarak ele alınmalı, belirli bir yazara atfedilmemelidir. Geleneksel bir metin, farklı bakış açılarına uygun birçok yoruma ve uygulamaya maruz kalabilir, ancak özü değişmez. Bu nedenle, kronolojik teoriler Hindistan ve Hinduizm için geçerli değildir.¹⁰⁶ Burada geleneği anlamak için Batı'nın bakış açısını ve kavram tanımlamalarını kullanmak gerekir. Ortodoks ve heterodoks sadece dini açıdan değil, geleneksel tarzlarda daha genel bir bakış açısı ile anlaşılabilir. Hindistan örneğinde olduğu gibi, orada tam anlamıyla dinî olan hiçbir şey olmadığı için bu kavramlara yalnızca bu şekilde anlam verebiliriz. Batı için ise, din dışında gerçekten

---

¹⁰³ Küçük vd., *Dinler Tarihi*, 219.

¹⁰⁴ Guénon, *Hindu Doktrinleri*, 179-181.

¹⁰⁵ Küçük vd., *Dinler Tarihi*, 220.

¹⁰⁶ Guénon, *Hindu Doktrinleri*, 182-183.

geleneksel olan hiçbir şey bulunmamaktadır. Metafizik ve ondan kaynaklanan konulara gelince, bir anlayışın heterodoksisinin temel ilkelerle uyumsuzluğundan kaynaklanan bir yanlış anlama olduğu söylenebilir. Bu yanlış anlama, temel verilerin basitliği doğrultusunda konuyu incelemeye çalıştığımızda sık sık anlamsız hale gelir. Metafizik, zihnin doğrudan doğruya kavrayabildiği gerçek kesinliği kapsar ve sadece gerçek olmayan her şeyi reddeder.¹⁰⁷ Ortodoksluk, kalıcı ilkeleri takip ettiği için gerçek bilgi ile aynıdır ve Hindu geleneğinde bu ilkeler öncelikle Vedalarda bulunur. Bu nedenle ortodoksluğun kriterleri Vedalarla uyumdur. Bununla birlikte, bugün açıkça ihtiyaç duyulan şey, yazılı belgelerin otoritesine başvurmak yerine, geleneksel öğretilerin tam tutarlılığına saygı duymaktır. Çünkü gelenekten sapmış olan bir uygulama tutarsızlıklarla dolu olacaktır ve bu da dış etkenden gelen anlamsız uygulama ve inanışlarla asıl mahiyeti bozacaktır. Geleneksel öğretilerin tam olarak birleştirilmesi, farklı uygulamaların ve sapmaların yayılmasını önlemenin en kesin yoludur. Üstelik dini otoriteye benzer bir otorite uygulamaya gerek yoktur, tek başına geleneğin gücü yeterlidir. Modern Batı felsefesi gibi bir bağlamda, geleneğin gücünün yerini alacak bir dış otoriteye bile sahip olmadığı için, gelişigüzel ve çelişkili fikirlerin kontrolsüz bir şekilde yayılmasından ve teşvik edilmesinden kaynaklanan kafa karışıklığı çok açıktır. Yanlış anlaşılmanın toplum bilincine kolayca girebildiği bir ortamda ilkelere bağlılıktan artık söz edilemez. Çünkü artık kelimenin tam anlamıyla gerçek ilkeler yoktur. Aksine geleneksel medeniyetler ilkelerini kaybetmezler, doğrudan veya dolaylı olarak uygulamak yeterlidir. Bu nedenle ilkelere sapan anlaşmalar çok nadirdir hatta istisna olabilir ve gerçekleşse bile uzun sürmez. Bir sapmanın temeli her zaman bir anormallik olarak kalır ve etkisi en geleneksel mantıkla tutarlı olmaktan çıktığında, sapma geleneğinden atılır.¹⁰⁸ Budizm gibi bazı sapmaların olabileceği düşünülen dinler bile ne dini ne de felsefi olarak kabul edilirler. Bu sebeple, oryantalistlerin alışkanlığı olduğu gibi yanlış benzetmelere girmek daha kolay hale gelir.¹⁰⁹

Hindistan'da çeşitli dini geleneklerde, sembolik olarak semavi âlemlere yükselme merasimleri yapılır. Brahmanlar tarafından düzenlenen kurban törenlerinde, özel olarak hazırlanan bir ağaca tırmanarak göğe çıkış merasimi sembolik olarak yerine getirilir. Bu tören mitolojik kâinat ağacını temsil eder ve ağaca tırmanmak en üst tanrısal

---

¹⁰⁷ Yılmaz, *Ezeli Hikmet ve Dinler: Dinler Tarihinde Tradisyonel Perspektif*, 185.

¹⁰⁸ Guênon, *Hindu Doktrinleri*, 186-187.

¹⁰⁹ Guênon, *Hindu Doktrinleri*, 189.

âleme ulaşmayı gösterir. Bu motife Brahman metinlerinde sıkça rastlanır. Bu törenlerde rahip özel bir konuşma yaparak, özel bir merdiven kullanarak ya da kendi gücüyle ağaca tırmanarak tepesine ulaşır ve oraya dokunur. Bu hareketle rahip, göğe ulaştığını ve ölümsüz olduğunu ifade eder. Bu tören Hindistan'ın yanı sıra diğer pek çok kültürde de benzer versiyonlarıyla uygulanmıştır. Farklı inançlara ve kültürlere göre bu törenin anlamı ve sembolizmi değişebilir. Ancak genel olarak, göğe çıkışın, ruhsal ya da manevi bir yükselişe işaret ettiği kabul edilir.¹¹⁰

2.2.2. Manu Kanunnamesi

Manu Kanunnamesi, Hindu dini kurallarını belirleyen ve Dharma Sutralar grubunun en ünlü eseridir. Eserde, Manu'nun sözleri ve koyduğu kurallar yer almaktadır. Bu kurallar hayatın tüm alanlarını kapsamakta ve bir Hintlinin dini, ahlaki ve sosyal hayatında uyması gereken bazı kuralları içermektedir.¹¹¹ Sanskritçede bulunan dharma kelimesi, Batı dillerinde bir karşılığı olmadığı için Batılılar için anlaşılması güç kavramlar arasında yer alır. Oryantalistler bu kavrama çeşitli tercüme denemelerinde bulunsalar da farklı bakış açılarından kaynaklı karmaşalar nedeniyle bu çeviriler çoğu kez yanıltıcı olmuştur. Bu nedenle, bazen kavramın etkisini tam olarak karşılayamasa da dharma kelimesi din olarak çevrilmeye çalışılır. Ancak bu tercümenin tam olarak kavramın anlamını yansıtmadığı kabul edilmelidir. Ayrıca, dini bir niteliği olmayan ayinlerin icrası söz konusu olduğunda, bu kavram genellikle “karma” şeklinde ifade edilir. Karma kelimesinin genel anlamı “eylem” olsa da Hindu geleneklerinde özel bir anlam taşır. Hinduizm’i bireysel olarak anlayanlar, dharma kelimesinin anlamını etik değerlerle ilişkilendirirler.¹¹² Ahlaki bir bakış açısının olmadığı durumlarda, kavramların anlamı kaybolur ve bir anlam ifade etmez. Ancak, adil, dürüst ve etik değerlerle ilişkili olan kavramlar, genellikle erdem olarak adlandırılır. Bu kavramlar, tarihsel ve kültürel bağlamda farklı anlamlar taşıyabilirler ve ayrıca zamanla değişiklik gösterirler. Bazı kavramlar, antik dönemlerde önemli değillerken, modern dönemlerde önemli hale gelmişlerdir. Bu nedenle, köklerine inmeden önce bir kavramın zaman ve mekâna göre farklı anlamlar taşıyabileceği unutulmamalıdır. Dharma kelimesi, var olma

---

¹¹⁰ Şinasi Gündüz vd., *Dinlerde Yükseliş Motifleri* (Ankara: Vadi Yayınları, 1996), 56.

¹¹¹ Küçük vd., *Dinler Tarihi*, 222.

¹¹² Guénon, *Hindu Doktrinleri*, 205.

şeklini ifade eden bir kelime olarak tanımlanabilir. Bu kelime, bir varlığın özelliklerinin tamamını içeren ve varlığın davranışlarına açıklık getiren doğasını ifade eder. Bu kavram sadece tek bir varlıkla sınırlı değil, aynı zamanda bir toplumun, bir türün, bir kozmik döngünün veya bir evrenin tamamının da doğasını ifade edebilir. Bu şekilde, Dharma kavramı, hiyerarşik bir yapıda bütün varlıkların temel doğasına uygun olması anlamına gelen bütünsel bir uyum ifade eder. Adalet kavramı ahlaki bir anlam taşımadığında, bu kavramların aynı zamanda Dharma ile bağlantılı olduğu söylenebilir. Dharma, bir düzen ilkesi olarak da düşünülebilir. Bir varlık veya bir dizi varlık için bir organizasyon ve iç düzenlemenin tezahürü olarak görülebilir ve karma kavramının zıddı olabilir. Adharma (Kaos) ise ne teolojik anlamda günah ne de ahlaki anlamda kötülük olarak düşünülmemelidir. Bu kavram basitçe, varlıkların doğasına uyumsuzluk olarak tanımlanabilir. Evrensel düzende, bütün belirli dengesizlikler, toplam dengeye katkıda bulunur, ancak her bir noktada ayrı ayrı ele alındığında, dengesizlik mümkün ve anlaşılabilir hale gelir. Bu nedenle, kozmik düzeni ve insan düzenini yöneten ahenk kanununa aykırı olarak tanımlamak için ahlaki bir karakter atfetmeye gerek yoktur. Dharma kelimesini ahenk kanunu olarak tercüme etmek mümkündür. Böylece, Dharma kelimesi, ahlaki kanunlarla ilgili olmamasına rağmen, evrensel irade olarak düşünülebilir. Bu irade, Prajapati veya yaşayan varlıkların efendisi olarak ifade edilir ve her kozmik döngüde bu irade, Manu gibi kendi kanununu verir. Bu nedenle, Manu ismi gerçek hayatta olsa bile, mitolojik veya efsanevi bir karakter olarak anlaşılmalıdır. Kozmik zekâ veya evrensel düzen anlamına gelen "man" köküne göre bir ilke olduğu için, insanın prototipi olarak kabul edilen "manava" olarak anılabilir.¹¹³

Manu kavramı, diğer geleneklerdeki Evrensel İnsan veya Kral gibi kavramlarla eşdeğer olabilir. Vyasa kelimesinin bir faaliyeti ifade ettiği gibi, Manu Kanunları da toplumsal alana özel uygulandığında tarihsel olabilir. Ancak kozmik döngülerdeki Manu Kanunları, herhangi bir kişileştirme içermeyen, sadece döngünün ve ona bağlı varlıkların kurallarına uymakla ilgili kozmik bir faaliyet olarak görülebilir. Döngülerin mantıksal ve nedensel bir düzen içinde olduğunu ve her döngünün kendisinden önceki ve sonraki döngünün belirlenmesinde "ahenk kanununa" tabi bir üretim tarafından belirlendiğini vurgulamak gerekir. Manu Kanunları toplumsal alanda uygulandığında, bunlar "shatra" ya da kod şeklinde ifade edilebilir. Ancak bu Manu'nun ya da

---

¹¹³ Guênon, *Hindu Doktrinleri*, 206-208.

hâlihazırdaki döngünün kozmik iradesini ifade ettiği özel bir derecede geçerli olabilir. Bu Manu'yu shatra'nın yazarı olarak göstermez, çünkü bu, bir insanın yazdığı bir eserin yazara atfedilmesiyle karşılaştırılmaz. Bu nedenle, Manu Kanunlarındaki tarihi köken meselesi doktrin açısından önemsizdir çünkü bu meseleyle ilgili kesin bir tarihi köken yoktur. Vedik metinlerin shruti terimiyle ifade edilmesiyle dharma-shastra'nın smriti ismi verilen geleneksel yazılar sınıfına ait olması arasında önemli bir fark vardır. Shruti doğrudan ilahi bir kaynaktan gelirken smriti, otoritesi daha az olan Puranas ve İthanas'tan oluşan yazılar sınıfını kapsar. Batı bilgeliği, bu yazıları sadece Edebiyattan daha fazlasını yapan derin sembolik anlamlar içeren "efsanevi" ve "destansı" şiirler olarak görür. Shruti ve smriti arasındaki ayrım, temel olarak, toplumsal veya muhtelif uygulamalara uygulanan metafizik ilkelerin ve rasyonel tabiat düzeninin ferdi düzene ait bilgiler üzerindeki etkisinden kaynaklanır. Bu nedenle, dharma-shastra'nın geleneksel otoritesi, yazarların kim olduğunun bilinmemesi ve belirsiz kalmasından kaynaklanmaz. Bununla birlikte, Manu Kanunnamesi gibi eserlerin doğal düzene uygunluğu, onların gerçekten otoriter olmalarını sağlar.¹¹⁴

2.2.3. Kast Sistemi

Manu Kanunnamesinin kasti açıklamaları, kastın sadece meslek veya toplumsal görev ile ilgili olmadığını, aynı zamanda doğuştan gelen bir hiyerarşik yapıya dayandığını belirtir. Bu hiyerarşik yapıda Brahmanlar (rahipler), Kshatriyalar (savaşçılar), Vaishyalar (tüccarlar) ve Shudralar (işçiler) olmak üzere dört Varna sınıfı vardır. Bu sınıflar altında ise jati ismi verilen alt sınıflar bulunmaktadır. Jati, insanların doğuştan gelen meslek veya görevleriyle belirlenen alt sınıfını ifade etmektedir. Bu sistem, insanların doğuştan belirlenmiş olan kastı ve mesleğiyle mutlu yaşayacaklarına inanılan bir sistem olarak savunulmuştur. Ancak, bu sistem, insanların haklarında belirli sınırlamalar getirdiği ve kastlar arasında ayrımcılık yaptığı için eleştirilere de maruz kalmıştır. Ayrıca, jati sistemi belirli bir meslekle veya görevle sınırlı kalmamaktadır. Her jati için belirli davranış kuralları, giyim tarzı, evlilik düzenlemeleri ve diğer kültürel uygulamalar da vardır. Bu uygulamalar, jati sisteminin bir bütün olarak kültürel bir yapı olduğunu göstermektedir. Ancak, bu kültürel yapıların belirli kasta ait olması, kastları

---

¹¹⁴ Guênon, *Hindu Doktrinleri*, 209-210.

sınıflandıran bir faktör olarak eleştirilmektedir. Bir kişinin sadece soyuna veya ailesine dayanarak belirlenmesi yerine, kişinin kendine özgü yeteneklerinin ve hedeflerinin de dikkate alınması gerekmektedir. Böylece, toplumda herkesin kendi yetenekleri ve ilgi alanlarına göre yer alması ve fırsat eşitliği sağlanması mümkün olabilir. Ayrıca, kişinin sahip olduğu fiziksel veya psikolojik özellikler de sadece soyuna dayanarak belirlenemez. Kişinin çevresi, yaşadığı koşullar ve deneyimleri de bu özellikleri etkiler. Jati sistemi ve soy önemli bir yere sahip olsa da bir kişinin kendine özgü tabiatını ve niteliklerini belirlemede yalnızca bu unsurlar yeterli değildir.¹¹⁵

Manu Kanunnamesi'ne göre, Kast Sistemi'nde yer alan sınıflandırmaların temeli Yüce Varlık tarafından belirlenmiştir. Brahmanlar, Ksatriyalar, Vaisyalar ve Sudralar olmak üzere dört farklı gruba ayrılmıştır. Her bir gruba farklı görevler verilmiştir. Örneğin, Brahmanlar Kutsal Metinleri öğrenme-öğretme ve kurban görevlerini yerine getirme gibi görevlerde bulunurken, Ksatriyalar yönetimleri altındaki insanları koruma, kurban ve dinî törenleri icra etme gibi görevleri üstlenmiştir. Her kastın kendine has nişan ve düğün merasimleri, yeme, içme, giyim ve meslek kuralları da bulunmaktadır. Aynı kasta mensup olanlar kendi aralarında evlenebilir ve aynı sofrada yemek yiyebilir. Meslekler de kastlara göre ayrılmıştır ve bu nedenle kast aidiyeti, bireyin sosyal statüsünü belirleyen önemli bir faktördür. Manu Kanunnamesi, Kast Sistemi'ne karşı gelmenin yasak olduğunu ve bu durumun kargaşaya yol açacağını ifade etmektedir. Kast Sistemi'nden çıkmak ise bir kişinin varlığının sona ermesi anlamına gelir. Bu nedenle, Kast Sistemi Hindistan'da uzun yıllar boyunca varlığını sürdürmüştür.¹¹⁶

Geleneğe katılım, yalnızca ilk üç kastın üyeleri için mümkündür ve bu kastlara özgü bazı kelimeler bunun kanıtıdır. İki kez doğmuş anlamında kullanılan "dwija" ve daha önce bahsedilen "arya" gibi yeniden doğuş kavramı, tüm geleneksel doktrinlerde ortaktır. Hatta Hıristiyanlıktaki vaftiz töreniyle bu dini anlamdaki değeri aynıdır. Shudraların katılımı ise mevcut değildir ve yalnızca üst kastlarla olan ilişkilerinden kaynaklanan bir mevhum gibidir. Dahası, toplumsal yapı analogisini kullanacak olursak, Shudraların rolleri tam anlamıyla seremonik bir faaliyet değildir. Onların faaliyetleri, bir bakıma mekanik bir etkinlik olarak görülür ve bu nedenle, onlar Purusha'nın veya evrensel insanın vücudunun bir kısmından değil, ayağı altındaki ve içinde cismani

---

¹¹⁵ Guênon, *Hindu Doktrinleri*, 211-213.

¹¹⁶ Küçük vd., *Dinler Tarihi*, 217.

besinlerin ortaya çıktığı topraktan doğmuş olarak temsil edilirler. Shudra'nın Purusha'nın ayaklarından doğduğuna dair başka bir rivayet de mevcuttur. Ancak, görüldüğü gibi, önemli bir farklılığa işaret eden ilk bakış açısının yanı sıra, bu farklılığa rağmen Shudraların da bu geleneğin bir parçası olduğuna dikkat çeken ikinci bir bakış açısı vardır. Bu temsille ilgili olarak, kast ayırımının bazen, sadece tüm insanlar için değil tabiatın barındırdığı bütün canlı ve cansız varlıkları içine aldığına analogik bir aktarım olarak tekrar işaret etmek gerekmektedir. Ayrıca, bu varlıkların hepsinin Purusha'dan doğduğu söylenir. Kshatriya ise, hareketsiz veya değişime maruz kalan varlık türü olarak görülür, çünkü görevleri önce temas sonra eylemdir.¹¹⁷

2.2.4. Şivaizm ve Vişnuizm

Şivacılık, Şiva'ya tapınan ve onu yüce tanrı olarak kabul eden bir mezheptir. Şiva, Vedalarda zikredilen bir tanrı değildir, ancak ona atfedilen nitelikler göz önüne alındığında Rudra'dan evrimleştiği düşünülmektedir. Şiva, hem öldüren hem de yaratan tanrı olarak kabul edilir ve kötülere yok ederek iyiliğe yer açar. Şiva'nın korkunç bir tanrı olarak tasvir edildiği kadar insanlara merhametli olduğu da düşünülür. Şivacılar, yoga egzersizleri ve zahitlik uygulamalarına sıkıca bağlıdırlar. Şiva'nın küllere boyanmış çıplak bedeniyle tefekküre dalmış tasvirleri bu anlayışın bir sonucudur. Vişnuculuk ise asketizm ve öte dünyaya yönelik eylemlere Şivacılık kadar önem vermez. Vişnu, insanlara şefkatli ve merhametli bir baba olarak görülür ve yeryüzündeki iyileri korumak için tecessüm etmiştir. Rama ve Krişna, Vişnu'nun en tanınmış inkarnasyonlarıdır. Vişnuculuk, Ramanuja ve Madhva'nın görüşlerinden kaynaklanan bir akımdır. Vişnu, her şeyi yaratmaya ve yok etmeye kadir Yüce Tanrı'dır. Brahma ve Şiva onun sayısız Avataralarından ikisi kabul edilir.¹¹⁸

Tanrı kavramı farklı inanç, din ve kültürlerde farklı anlamlar taşımaktadır. Bu nedenle Tanrı'yı tam olarak nasıl anlayacağımıza dair genel bir cevap vermek zordur. Felsefi ve metafizik bakış açıları bu konuda ilerleyebilir, ancak onlar bile bu soruya tam bir cevap veremezler. Allah'ı kendi inancına göre anlamak herkes için doğru bir yaklaşımdır ve bu da çeşitli inançlar arasından seçim yapmakla mümkün olmaktadır. Bu nedenle, bu tür argümanları ilgisiz olarak reddetmek ve Tanrı'nın anlamını herkesin

¹¹⁷ Guénon, *Hindu Doktrinleri*, 217-218.

¹¹⁸ Baki Adam (ed.), *Dinler Tarihi El Kitabı* (Ankara: Grafiker Yayınları, 2015), 346-348.

kendi yöntemiyle belirlemesine izin vermek daha uygun olacaktır. Evrensel ve kişisel olmayan kavrama Brahma denir. İlahi insan olarak tanımlanan daha düşük evrensellik seviyesinde olana genellikle Ishvara olarak atıfta bulunulur. Sonsuz Brahma, olumlu niteliklerle açıklanamaz, bu nedenle buna tüm niteliklerin ötesinde anlamına gelen “Nirguna” veya tüm ayrımların ötesinde anlamına gelen “nirvishesha” denir. Buna karşılık, Ishvara'ya yetki anlamına gelen sagna ve benzersiz bir şekilde tasarlanmış anlamına gelen savishesha olarak atfedilir. Çünkü bu tür benzer şekilde elde edilen özellikler, evrensel anlamda, ilke oldukları varlıkların farklı özellik ve niteliklerini alabilirler. Böylece sayısız ilahi sıfatları tasavvur edebiliriz ve prensip gereği onlara olumlu nitelikler de verebiliriz. Dahası, bu niteliklerin her biri gerçekten de Kozmik Varlığın belirli bir yönü üzerine meditasyon için bir temel veya destek olarak düşünülmelidir. Bu sembol hakkında söylememiz gereken, Tanrı'nın sıfatlarının ilahi ve bağımsız varlıklar olarak kabul edildiği ve bu nedenle antropomorfizme yol açan yanlış anlamının sembolleri olduğudur. Bu sembolü olduğu gibi alıp şirk anlamı vermek putperestliğin en bariz örneğidir. Bununla birlikte, hiçbir doktrinin doğası gereği çok tanrılı olmadığı açıktır.¹¹⁹ İlahi sıfatlar, gerçekte sadece evrensel varlığın belirli bir yönünün meditasyonu için bir temel veya destek olarak düşünülmelidir. Antropomorfizme yol açan idraksizlikler, ilahi sıfatların tanrıya ferdi varlıklar şeklinde benzetilmesi ve kendilerine has bağımsız bir varoluşun verildiği nitelikler olarak ortaya çıkabilir. Ancak, hiçbir doktrinin kendiliğinden ve özünde çoktanrıcı olmadığı açıktır. Çoktanrıcılık, bir inanç veya din sisteminin çeşitli yönlerinde ortaya çıkabilir ancak bu seçim tamamen bireysel ve kişisel inançlarla ilgilidir. Herkesin kendi inancına göre Tanrı'yı anlaması en doğru yaklaşımdır ve bu farklı inançlardan kendimize uygun olanı seçerek mümkündür.

Doğu ve Greko-Romen medeniyetlerinde, antropomorfizme meyil yoktu ve sembolizm putperestliğe denk değildi. Semboller, meditasyon için bir yardımcı araçtır ve her biri kendisi için en uygun sembollerle gösterilebilir. Hinduizm'deki Trimurti üç ana yönü, Brahma, Vishnu ve Shiva'yı içerir ancak daha özel yönler de vardır. Brahma, tezahür eden varlıkları üreten ilkedir. Vishnu, varlıkların canlı tutulmasından ve korunmasından sorumludur. Shiva ise dönüştürme ilkesini işaret eder. Her biri kendi görevinde önemli olduğu için Trimurti'nin bir parçasıdır ve aslında evrensel görevlerdir.

---

¹¹⁹ Guênon, *Hindu Doktrinleri*, 219-220.

Vignuizm ve Sivaizm olarak iki farklı gerçekleştirme yolu vardır ve bu fark sadece görünüşsel bir durumdur. Her yönün, kendi gücüne sahip olan bir shakti vardır ve sembolik olarak temsil edilir. Ayrıca, her ilke muhtelif özelleşmiş yönleri ve sembolik soyu da içeren tali yönleri de barındırır. Avatarlar olarak adlandırılan ilahi tezahürler de Smriti adı verilen geleneksel yazılarda teyit edilir. Shivaizm ve Vignuizm arasındaki fark, her birinin kendi doğasına uygun olarak seçtiği gerçekleştirme yoluna bağlıdır ancak nihai hedefleri aynıdır. Metafizik anlamda etkin bir gerçekleştirme her insanın zihinsel kabiliyetine göre az çok doğrudan olabilir ancak her zaman aynı olan nihai hedefe yönelir. Hinduizm'in smriti olarak adlandırılan geleneksel yazılarına sahip olan Şivalar ve Vişnular'ın kendi kitaplarına sahiptirler. Bu kitaplar, Avatarlar doktrini gibi çeşitli konuları ele alır ve kozmik döngüler kavramı ile ilgili olarak önem arz etmektedirler. Şivaizm ve Vişnuizm gibi farklı inanç sistemlerinin farklı yolları olsa da Ortodoks olmaları koşuluyla nihai hedefleri her zaman aynıdır. Bu nedenle, her insanın zihinsel yetenekleri ve koşullarına göre anlamlandırılabilen bir metafizik gerçeklik gerekmektedir.¹²⁰

2.2.5. Hinduizm Doktrinin Bakış Açıları

Hinduizm'in farklı bakış açıları vardır ve her birey kendi benzersiz anlayışına sahip olabilir. Ancak, bu farklılıklar doktrininin temel prensiplerini etkilemez ve her biri kendi özelleştirilebilir uygulamalarını bulabilir. Farklı bakış açıları, doktrinin temel prensiplerine göre yorumlanabileceği için, tüm mümkün ve meşru bakış açıları her zaman doktrinin kendisinde bulunur. Bu nedenle, Hinduizm gibi felsefi doktrinlerin yorumlanmasında, her bir bireyin kendi bakış açısı ve özelleştirilmiş uygulamalarıyla birleştirilmiş esas doktrin yorumu ile bir sentez yapılması önemlidir. Hinduizm'in bakış açısına "darshana" denir ve kökünün "görmek" anlamına gelen Sanskritçe "drish" kelimesinden geldiği belirtilir. Darshanaların dogmatik olmadığı ve felsefi sistemler gibi birbiriyle rekabet etmedikleri öne sürülür. Ayrıca, felsefi düşünce Batı'ya özgüdür ve geleneksel bir doktrinin bilgisine uygulanamaz. Oryantalistlerin darshanaları sadece felsefe ve sistem olarak görmeye çalıştıkları ve Batı etiketleri yapıştırdıkları eleştirilir. Bu durumun sebebini Batı ve Doğu zihniyeti arasındaki farklılıkları tam olarak anlamamalarına bağlanır. Avrupa pedagojisi hakkında hiçbir şey bilmeyen bir kişinin

---

¹²⁰ Guênon, *Hindu Doktrinleri*, 221-223.

dođu dūřuncesi hakkındaki yanılığısı ile oryantalistlerin benzer bir yanılığı içinde olduklarına dikkat çekilir.¹²¹

Altı Darshana vardır. (Nyaya, Vaisesika, Sankhya, Yoga, Mimansa ve Vedanta) Darshanaların hepsi kendi içinde bir sisteme sahiptir ve diğer uygulamalarla da sıkı bir etkileşim içerisindedir.¹²² Hint geleneksel filozofik okulları olan Nyaya, Vaishesika, Sankhya, Yoga ve Mimansa, Vedaların dayandığı dūřunceleri kullanarak felsefi analizler sunarlar. Nyaya, mantıksal bir çözümeyle bilgi araçlarını incelerken Vaisesika ise bilinen kavramların türlerini analiz eder. Sankhya, dış dünya ile kişinin ilişkisini araştırırken Yoga, benliğimizin yapısı ve saf benliğe nasıl ulaşabileceğimizle ilgilendir. Mimansa, bilginin öznel geçerliliğinin ölçütlerini sorgularken Vedanta, Upanişadların sonuç bölümlerine atıfta bulunarak gerçeğliği ve bilginin mantıksal çözümlenmelerini tartışır.¹²³ Vedanta, tüm bilginin temsilcisi olarak görölmesine rağmen, temelde her şeyin kaynağı, belirleyicisi ve uygulanışıdır. Diđer felsefi sistemler için bir temel görevi görür. İlkeleri ve uygulamaları diğer bilgi biçimlerine yol gösterir.¹²⁴ Vedanta, tamamen saf ve sınırsız bir metafizik öğretisi olup, insanların bireyci arzuları tarafından oluşturulmuş herhangi bir dar sistem ya da felsefe içine sığdıramaz. Batı felsefi geleneğinin aksine, kısıtlı ve kendine özgü bir dūřünce sistemi oluşturma eğiliminde olan vedanta, sınırları ařan ve tüm görecelikleri ve ayrımları ařan bir yapıdadır. Metafiziđi sistemleştirmek imkansızdır, çünkü metafizik, bireysel ya da kozmik varoluş seviyesinin ötesinde evrensel ve mutlak gerçeğlik bilgisini ele alır. Vedanta'nın özü, formüllerle sıkıştırılmayacak şekilde sınırsız bir potansiyele sahip olan son gerçeğlik bilgisidir. Bu nedenle, Vedanta, Hindistan'da üstün bir felsefi gelenek olarak kabul edilir.¹²⁵

Hinduizm'in gelişimi, farklı geleneklerden, değişik dinlerden ve diğer etkilere kaynaklanmıştır. Avrupalı kolonicilerin etkisi sonrasında, Batılılar Hinduizm'e karşı küçümseyici bir tavır takınmıştır ve Hinduizm'in modern hayatla uyumlu olmadığına dair bir görüş ortaya atmıştır. Bazı Hindular bu görüşe uyararak kendi dinlerinden uzaklaşırken, bazıları Hinduizm'i modern hayatla uyumlu hale getirmeye çalışmıştır.

---

¹²¹ Guênon, *Hindu Doktrinleri*, 225-228.

¹²² Guênon, *Hindu Doktrinleri*, 231-232.

¹²³ Cemal Güzel, “‘Batı’ ile ‘Doğu’nun Tümdengelimli Uslamlamaları: Aristoteles’in Syllogismi ile Hintlilerin Nyaya-Vaisesiası Üzerine”, *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakóltesi Dergisi* 18/2 (2001), 48.

¹²⁴ Guênon, *Hindu Doktrinleri*, 279.

¹²⁵ Guênon, *Vedanta’ya Göre İnsan ve Halleri*, 14.

Bunun yanı sıra, Swadhyaya, Brahma Samaj, Arya Samaj ve Ramakrishna hareketi gibi dini ihya hareketleri de ortaya çıkmıştır. Modern dönemlerde, meditasyon ve yoga gibi uygulamaları ön plana çıkararak bazı popüler hareketler de ortaya çıkmıştır. Transandantal Meditasyon (TM) bunlardan biridir ve ruhsal huzurun yanı sıra toplumsal sorunların da çözümüne yardımcı olmayı hedefler. Hinduizm'in modern dönemdeki en ilgi çekici hareketlerinden biri de Swadhyaya hareketidir ve yaklaşık 20 milyon takipçisi bulunmaktadır. Hareketin temel özelliği, eski Hint metinlerine ve özellikle Gita'ya büyük önem vermesidir. Hareketin kurucusu olan Vaishnath Athavale Shastri, kutsal metin araştırmacısıdır ve hareketin temel amacı, insanların gelişimini ve modern hayatın getirdiği sıkıntıları çözmeyi hedefler. Sonuç olarak Hinduizm tarihi boyunca farklı etkilerden etkilendiği açıktır. Ancak, Hinduizm hala Hindistan'da ve dünyanın diğer birçok yerinde yaşayan milyonlarca takipçisine rehberlik etmektedir. Hinduizm, tarihi ve gelenekleriyle önemli bir dini geleneği temsil etmektedir ve günümüzde de hala gelişmekte ve değişmektedir.¹²⁶

2.3. Budizm

René Guénon Budizm için “ne bir dindir ne de bir felsefedir.”¹²⁷ demiştir. O Budizm’i bir okul olarak tanımlamıştır. Budizm Doğu’daki diğer doktrinlere nazaran Batıya daha yakın bir doktrindir bu sebeple Batılılar için incelenmesi daha kolay hale gelmiştir. Oryantalistler Budizm’i üstün tutmuş kendi zihniyetlerine uyan bir şeyler aramışlardır ama Budizm her ne olursa olsun her şeye rağmen Doğuludur. Budizm’in dini bir yönü yoktur. Batılılar Budizm gibi doğu düşüncesine ait olan dinleri Batı zihniyetine uygun hale getirmeye çalışıyorlar. Ancak gerçekte Budizm, Batı anlayışına tamamen uygun değildir. Bu konuda yapılması gereken pek çok ayırım vardır ve gerçek bir anlayış elde etmek için Budizm'in tarihsel ve kültürel bağlamı dikkate alınmalıdır. Budizm'in doğuşu, Hint felsefesi ve kültürü ile yakından ilişkilidir ve bu sebeple de Batı anlayışlarına uygun hale getirilmesi zor bir süreçtir. Ancak gerçek anlamda Budizm’i anlamak için, doğu kültürünün ve felsefesinin öğretileriyle birleştirilmesi

---

¹²⁶ Şinasi Gündüz (ed.), *Yaşayan Dünya Dinleri* (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2007), 304-305.

¹²⁷ Guénon, *Hindu Doktrinleri*, 193.

gerekmektedir. Bu sebeple, doğal ve tarihsel koşullarına uygun bir şekilde incelenmeleri gerekmektedir.¹²⁸

Budizm'de bir yaratıcı ve vahyedilmiş bir kitabın yerinin olmadığı bilinmektedir. Ahlak, eylemin iyi veya kötü olmasına dayanmaktadır. Tanrıya inananlar ahlaki tanrının iradesine uygun olarak yönlendirirler. Tanrı'nın emrettiği şeyler iyi kabul edilirken yasakladığı şeyler kötüdür. Budizm burada farklı düşünmektedir; "çokluğun iyiliğini ve çokluğun mutluluğunu, iyi ve kötünün ölçütü olarak kabul eder."¹²⁹

Budizm de bir duygusallık vardır ve Asya kıtasının büyük bir bölümüne yayılmış olması bunun ispatıdır. Asıl önemli olan ise bu yayılma yaşandıkça Budizm Hindistan'da geriliyor ve yok oluyordu. Her ne kadar Oryantalistler Budizm'i Hindistan tarihinin tam merkezindeymiş gibi gösterebilirler ve oraya yerleştirmek isteseler de Hindistan gerçekte hiçbir zaman Budist olmamıştır.¹³⁰ Mesela Barth "Budizm sadece kısacık bir dönemli olmuştur."¹³¹ demiştir ve bu Hindistan'la alakalı olarak kesinlikle doğrudur. Buna rağmen Avrupa Hindistan'da Budizm'in hüküm sürdüğü düşüncesini devam ettirmiştir. Esas olan ise bu doktrin Kral Asoka zamanında Hindistan'da büyük bir yayılma gerçekleştirmiştir ancak hemen ardından düşüşü de hızlı olmuştur. Budizm hakkında ne düşünürsek düşünelim gerçek olan Hindu bir toplumda ortaya çıktığı ve Hinduizm'den ayrılrsa bile hep bir bağının olacağıdır. Doktrinler arasındaki farklılıkların meşru sayılması basit bir uyarlamadır ve esas ilkeleri etkilemez. Budizm zamanında birçok kola ayrılmış ekoller oluşturmuştur ve bu halen devam etmektedir dolayısıyla hepsine aynı özellikleri verip eleştiremeyiz. Ekoller mahayana, hinayana gibi isimleri taşır ve büyük taşıt, küçük taşıt olarak tercüme edilirler. Büyük yol, küçük yol diye tercüme etmek daha doğru olabilir. Kâmil bir doktrini temsil eden yalnızca mahayanadır. Hinayana ise en güçsüzü ve en ulaşılabilir olanıdır.¹³² Hinayanalar bireysel kurtuluşu ön plana çıkarırken, mahayanalar Buddha'nın mesajını tüm insanlığa yaymanın önemine vurgu yapmışlardır.¹³³

---

¹²⁸ Guênon, *Hindu Doktrinleri*, 192.

¹²⁹ Rahul Sankrityayan vd., *Budizm ve Felsefe*, çev. Sibel Özbudun (İstanbul: Toplumsal Dönüşüm Yayınları, 1998), 7.

¹³⁰ Guênon, *Hindu Doktrinleri*, 191.

¹³¹ Guênon, *Hindu Doktrinleri*, 196.

¹³² Guênon, *Hindu Doktrinleri*, 197.

¹³³ Sankrityayan vd., *Budizm ve Felsefe*, 54.

Budizm misyoner bir din olmadığı için yayılması sırasında sadece izole karakterler söz konusu olmuştur. Budizm Hindistan'da gelişmiştir ve orada heterodoks okullar ortaya çıkmıştır. Ancak tarihte hiçbir zaman Hindistan tamamen Budist olmamıştır.¹³⁴ Hindistan'daki Brahmanlar gibi, Çin'deki dinsel öğretiler de komşu ülkelere misyoner göndermeyi tercih etmemişlerdir. Bu dönemde, daha çok etraflarındaki bölgelere misyoner gönderen akımlar arasında Manihaizm dini mensupları ve Nasturiler bulunmaktadır. Suriye veya Ön Asya'daki bazı tarikatlar görüşlerini yaymak için sınırlı sayıda misyoner kullanmışlardır. Budacılar, bu dinler ve öğretiler arasında en güçlü rakipleri olan Manihaizm mensuplarıyla karşılaşmışlardır. Manihaizm dini, eski İran dini olan Zerdüştlük, Hıristiyanlık ve Budacılıktan etkilenmiş ve bu unsurları bir araya getirerek karma bir din oluşturmuştur. Çok yönlü bu din, farklı düşünceler ve dinlerle uyum içinde olduğu için her yerde destekçi toplayabilmiştir.¹³⁵ Budizm ise Hinduizm'den türemiştir ve her zaman bu inancın bir kısmını içerecektir. Bazı Batılı yazarların Budizm'in tamamen özgün olduğunu iddia etmelerine rağmen, bu görüş doğru değildir. Farklı doktrinler arasındaki farklılıkların sadece ifade biçimleriyle ilgili olduğu ve temel ilkeleri etkilemediği görülmektedir. Duygusal ifadelerin de doktrin temelinin etkilemediği, sadece bir değişiklik olduğu belirtilmektedir. Bu nedenle, Budizm'in Hinduizm'den etkilendiği ancak kendi başına bir inanç sistemi olduğu kabul edilmektedir.¹³⁶

Budizm hakkında ne kadar kesin yargı kullanabileceğimiz konusunda, Budizm'in hangi türünü ima ettiğimiz önemlidir. Budist öğretiler oldukça çeşitlidir ve her biri kendine özgü bir dini doktrine sahiptir. Budizm hakkında Oryantalistlerin yanlış anlamaları karşısında, doğru anlamının sağlanması için, ayrıntılı ve açık bir açıklama önemlidir. Budizm, birçok mezhebe ayrılmıştır ve hepsine sadece birine ait olan nitelikleri veremeyiz. Mahayana, tam bir doktrin sunar ve metafizik yönler gibi merkezi konuları da içerir. Hinayana ise daha basit ve pratik bir doktrin sunar. Burada da belirtildiği gibi, adlandırmadaki karmaşayı önlemek için, bu iki terim yerine "Kuzey Budizmi" ve "Güney Budizmi" olarak adlandırmak daha iyidir. Oryantalistlerin Budizm hakkındaki yanlış anlayışları, aslında Hinayana'ya atıfta bulunarak, tarihsel olarak Budizm'in en zayıf kolunu temsil eden modern Seylan Budizmi gibi doktrinde sapmalara

---

¹³⁴ Guênon, *Hindu Doktrinleri*, 195.

¹³⁵ Walter Ruben, *Eski Metinlere Göre Budizm*, çev. Lütfü Bozkurt (Okyanus Yayınları, 2000), 20.

¹³⁶ Guênon, *Hindu Doktrinleri*, 197.

neden olmuştur. Bazı heterodoks okullar, Hinayana'yı orijinal ve saf Budizm'in en doğru ifadesi olarak görürken, Mahayana'yı görmezden gelirler. Bunu yaparken, Mahayana'nın ileri dönemlerde ortaya çıkan bir dizi ek ve bozulmuş bir versiyon olduğuna inanırlar. Bu eğilimlerinin arkasındaki geleneksel düşünce kalıplarını takip ettikleri için, her şeye sempati duymaya yönlendirilirler. En ilkel ve kadim olanın doğru olduğu genel kabullenme eğiliminde olan modern Batılılarla da aynı hataya düşmektedirler.¹³⁷

Mahayanacılar, toplumu bir bütün olarak ele alarak herkesin kurtuluşa ulaşmasını hedefleyen bir yaklaşım benimsemektedir. Bu nedenle, Budizm herkese cevap vermeli, herkesin ihtiyaçlarını karşılamalı ve doktrinler basitleştirilerek halkın anlayabileceği bir düzeye getirilmelidir. Bu mezhebe göre, Mahayana Budistleri diğer din ve doktrinlerden de faydalanabilirler. Nirvanaya ulaşan herkesin Buddha unvanını alabilmesi ve dünya zevklerinin peşinden koşarak tutkularının esiri olmaması gerektiğine inanırlar. Mahayana takipçileri, "hata yapabilirim" endişesiyle faaliyetleri askıya almayı reddederler ve "Bu yüzden pişmanlık duymaya gerek yoktur" derler.¹³⁸

Mahayana, Budizm'in özü olarak tanınmalı ancak farklı ekollerin özelliklerinden bağımsız şekilde düşünülmelidir. Bu özellikler, yalnızca ikincil öneme sahip ve tarihsel yöntemle anlaşılabilen şeylerdir ve oryantalistlerin Mahayana'yı geç ve bozuk bir Budizm olarak nitelemesine neden olur. Sorun, Budizm'in Hindistan'dan ayrılırken belli ölçüde ve çeşitli şekillerde değişmesi ve zaten farklı kültürlere uyum sağlamak için değişmesi gerektiğidir. Ancak asıl soru, bu değişikliklerin nereye kadar gittiğini bilmektir. Ancak doktrinlerle ilgili hiçbir fikri olmayanlar için bu anlaşılması zor bir konudur. Bu özellikle, Uzak Doğu için geçerlidir çünkü Taoizm en azından ifade tarzları bakımından Mahayana'nın belirli kollarını açıkça etkilerken, özellikle Zen okulu, Taocu ilhamın son derece bariz olduğu yöntemi benimsemiştir. Bu gerçek, Uzakdoğu geleneğinin özel karakteriyle içsel ve dışsal iki bölümü olan Taoizm ile Konfüçyüsçülük arasındaki ayrımı açıklar.¹³⁹ Bu durumda Budizm ortada konumlanmakta ve bazı durumlarda Taoizm'in önemli bir kabuğu işlevi görür. Bu durum Taoizmi daha kapalı yapabiliyordu ama Budizm'in bu özelliği olmadan çok zor olurdu. Doğu Budizm'inin bazı Taocu sembolleri benimsemesinin nedeni de budur. Örneğin Guanyin -Uzakdoğu'da Budistler tarafından kutsal kabul edilen merhamet Bodhisattvası- bazen Bodhisattvalarla

---

¹³⁷ Guênon, *Hindu Doktrinleri*, 197-199.

¹³⁸ Küçük vd., *Dinler Tarihi*, 335.

¹³⁹ Guênon, *Hindu Doktrinleri*, 199-200.

(Budist düşüncede kendini tüm duyarlı canlıların Budalığa ulaşmasına yardımcı olmaya adanmış kişi) veya daha doğrusu başka yönlerle ilişkilendirilir. Oryantalistler Guanyin'i Budizm'e ait olarak görüyorlar ve onun temel Taocu kökenlerinden tamamen habersizdirler. Ne olduğunu veya nereden geldiğini bilmedikleri bir şeyle karşılaştıklarında onu Budizm olarak etiketlemek ve sonra tekrar ortaya çıkmak onların adetidir. Bu, az çok bilinçli utançlarını gizlemenin uygun bir yoludur ve kendi çıkarları için kurdukları sanal tekel sayesinde, kimsenin buna daha kolay itiraz etmeyeceğinden neredeyse emindirler. Kendi okullarında edinilenden başka hakiki bir salahiyet olmadığını ilke olarak ileri süren insanlar, çoğu zaman değişim ve yenilikten çekinebilirler. Kendi idealleri ve öğretileri doğrultusunda hareket etme konusunda kararlıdırlar ve dışarıdan gelen fikir ve görüşleri hemen kabul etmezler. Bu tutum, bazen körü körüne takılıp kalınması ve gelişmeye direnç gösterilmesi gibi sonuçlar doğurabilir. Özellikle farklı kültürlerle ve dinlere karşı olan önyargıları, hakiki Budizm anlayışından uzaklaşmalarına ve öğretilerini yanlış yorumlamalarına neden olabilir. Bu, özellikle Budist inançları hakkında yeterli bilgiye sahip olmayan kişiler için daha büyük bir risk oluşturabilir. Bir konuda yeterli bilgiye sahip değilken, hatalı sonuçlara varmak kolaydır. Aslında, Budizm gibi bir öğretinin tam anlamıyla öğrenilmesi ve anlaşılması yıllar sürebilir. O yüzden, hakiki Budizm öğretilerinin yozlaştırılması, önyargıya ve yanlış yorumlamalara yol açabilir. Budizm gibi bir öğretinin anlaşılması ve hakiki içeriğinin edinilmesi için ön yargılardan kurtulmak gerekir.¹⁴⁰

Budizm ve Taoizm arasındaki ilişki sorusu, Taoizm'in ne olduğunu anlamakla kolayca açıklanabilir. Bu, Budizm'in çok kültürlü ve dini unsurlarını, özellikle de Hindistan'daki kökeninden bu yana Hindu unsurları için içine dahil edildiğinden dolayı karmaşık hale geliyor. Örneğin Tibet Budizmi olarak adlandırılan Lamaizm, Hindu tanrısı Shiva'nın unsurlarını da içerir. Budizm'in neden diğer ülkelere yayıldığı ve kendi ülkesinde neden yozlaşıp kaybolduğu sorusu önemlidir. Gerçekten de Hinduizm'den çıktıktan sonra Budizm, iyi uyarlanmış ve popülerleştirilmiş unsurlarından sıyrılarak Hindistan'dan kayboldu. Eğer Buda Oryantalistlerin heterodoks doktrinini öğretseydi pek çok Ortodoks Hindu şüphesiz Buda'yı Tanrı'nın vücut bulmuş hali olarak görürdü. Oryantalistlerin, Budizm hakkındaki efsaneleri ve önyargıları bir kenara bırakıldığında, Budizm'in kurucusundan geriye ne kaldığına dair cevap vermek zordur.

---

¹⁴⁰ Guénon, *Hindu Doktrinleri*, 200-201.

Ancak, Batı tenkidi, Buda'nın hayatına ve öğretilerine uygun bir şekilde yaklaşabilmek için Hindistan kültürüne ve tarihsel bağlamına daha fazla önem vermesi gerekmektedir.¹⁴¹

Buda'nın öğretileri, modern zihniyetle uyumlu olmamakla birlikte, onların basit bir şekilde reddedilmesi yerine, daha uygun bir bağlamda ele alınmalıdır. Budizm'in felsefi öğretileri ve kişisel gelişim prensipleri, bugün hala önemli ve uygulanabilir olduğu için Budizm'in yayılmasının sebebi sadece bir efsane ya da ilkel bir dini inanç değildir. Bu nedenle, bu konuda uzmanlaşmış oryantalistlerin Budizm hakkında yaptığı ciddi hatalar göz önüne alındığında, diğer doktrinler hakkındaki görüş ve yargılarının da bir o kadar tesadüfi ve tartışmalı olduğu düşünülebilir. Bu noktada, doğru olan her zaman konuya objektif bir şekilde yaklaşmak, önyargıların ve yanlış anlamaların etkisinden uzak durarak, her doktrini kendi tarih ve kültür bağlamı içinde değerlendirmektir.¹⁴²

2.4. Taoizm ve Konfüçyanizm

Eski toplumlar genellikle kendi tarihlerindeki olayları kronolojik olarak kaydetmek için çok çaba göstermezlerdi. Bazıları, tarihin en karanlık dönemleri için sembolik rakamlar kullanarak gerçek anlamından uzak bir şekilde kaydetmiştir. Ancak Çin astronomik gözlemlerinden yararlanarak tarihleri kaydetmek için çok özen gösteren bir toplum olmuştur. Bu nedenle, Çin'in antik tarihi hakkında daha sağlam bilgilere sahip olabiliriz. Çin geleneği, M.Ö. 3700'lere kadar uzanmaktadır ve İbrani Takvimi de aynı döneme denk gelmektedir. Ancak ilk başlangıç noktasının gerçek olaya tekabül etmesi hakkında kesin bir bilgi yoktur.¹⁴³ Greko-Romen medeniyetinin başlangıcıyla karşılaştırıldığında, Orta Asya'nın belli bölgelerindeki sarı ırkın durumu oldukça yeni görünmektedir. Bu durumun eski çağdan önce ne olduğu hakkında yeterli veri bulunmadığı için belirlemek imkânsızdır. Çin tarihinin ilk imparatoru olarak kabul edilen Fo-hi, Çin geleneğinin özünü oluşturan bilgilerin tümünün dayandığı belirli bir dönemi ifade ettiği için önemlidir.¹⁴⁴ Fo-hi, gelenekteki ilkeleri anlamak için sade ve

---

¹⁴¹ Guênon, *Hindu Doktrinleri*, 201-203.

¹⁴² Guênon, *Hindu Doktrinleri*, 202-204.

¹⁴³ Guênon, *İslam Maneviyatı ve Taoculuğa Toplu Bakış*, 101.

¹⁴⁴ Guênon, *İslam Maneviyatı ve Taoculuğa Toplu Bakış*, 102.

işlevsel çizgisel semboller kullanmıştır. Bu semboller, düz ve kırık çizgiler, yang ve yin işaretleri gibi evrenin temel prensibi olan Yüce Metafizik Birlikten kaynaklanan etken ve edilgen iki prensibi yansıtır. Bu sembollerin tüm birleşimlerinden sekiz kua (sekiz sembolden oluşan kodlama sistemi) veya üçgen oluşur. Bu semboller Uzak Doğu kültürünün temel sembolü olarak kalmıştır. Fo-hi'nin, kua'ları çizmeden önce gökyüzüne baktığı ve daha sonra yere bakarak yerin özelliklerini incelediği söylenir. Bu metin Büyük Üçlünün açık bir ifadesini içermektedir: Gökyüzü ve yeryüzü, birbirini tamamlayan iki prensip olarak kabul edilir ve hem gökyüzüne hem de yeryüzüne ortak olan insan, bu prensiplerin ortak noktası olarak kabul edilir. İnsan gökyüzüyle yeryüzü arasındaki aracıdır. Doğayla uygun bir şekilde yaşamak ve evrenle uyumlu olmak felsefesi Uzak Doğu kültüründe hala önemli bir yere sahiptir. Gerçek insan olarak adlandırılan varlıkların yüksek yeteneklere sahip olduğu ve yerle gök arasında üçüncü bir güç oluşturduğu belirtilmektedir. Bu varlıklar, ziyaretçi ve dönüştürme durumlarında yer ve göğe yardım edebilirler. Fo-hi tarafından sembolik bir ejderha olarak tasvir edilen bu varlıklar, Gök ve Yer'in güçlerini birleştirerek kua'lar veya üçlüler taşırlar. Onlar da sırtlarına işlenmiş kua'lar veya üçlüler ile bir nehir gibi ortaya çıkarlar. Bu durum dinler de kullanılan sembolik ifadelerin ne kadar önemli olduğunu anlamanın başka bir yoludur.¹⁴⁵ Temelde tüm ifadeler dış dünyayı anlatmakta olduğu düşüncenin bir sembolüdür. Bu anlamda dil de sembolizmdir. Bu nedenle, kelimelerin kullanımıyla sembollerin kullanımı arasında bir zıtlık düşünülemez. Sembolizm, daha sezgiseldir, ancak dil daha tanımlanmış ve sabit anlamlarla ifade edilir.¹⁴⁶ Semboller sonsuz olanaklar sunar ve saf metafizik bilgi alanında, kozmik düzende ve insan düzleminde farklı uygulama alanlarına sahiptir. Fo-hi, üç kitap yazmıştır ama sadece Yi-king adlı kitap günümüze kadar ulaşabilmiştir. Kitabın anlamları oldukça özlü ve açıklayıcıdır. Bu nedenle, hangi ilkelerin yeterli olduğunu veya bu ilkeleri nasıl bir düzene uygulayacağınıza bağlı olarak, birçok farklı anlam bulunabilir. Bu geleneksel ilimler, mantık, matematik, astronomi, fizyoloji, sosyal bilimler ve daha birçok benzeri alanı içerir. Ayrıca, kâhinlik konusu da bu gelenek içinde incelenir, ancak bu tüm bilimler arasında en zor olanlardan biri olarak kabul edilir. Bugün bu konuyla ilgilenenler, genellikle birçok farklı ilmin gelişimini içeren ve modern Batı'nın en ufak bir fikir bile

---

¹⁴⁵ Guénon, *İslam Maneviyatı ve Taoculuğa Toplu Bakış*, 103.

¹⁴⁶ Rene Guénon, *Mukaddes İlmin Sembolleri*, çev. Filiz Karaküçük (İstanbul: Ketebe Yayınları, 2022), 40.

sahip olmadığı birçok değişik öğretinin bulunduğu geleneksel öğretilerle ilgilenirler. Bu öğretiler, başlangıçtan beri anlaşılabilir tüm gelişmeleri, daha sonraki durumların gerektirebileceği tüm uyarılama ve değişiklikleri içermiştir. Dolayısıyla, Yi-king kitabında bulunan ve Fo-hi tarafından bir geçmiş zamanından elde edilip aktarılan bilgilerin, her iki öğreti olan Taoizm ve Konfüçyanizm'in ortak bir temel teşkil etmesi çok şaşırtıcı değildir. Çin geleneği, bu iki öğretinin içinde günümüze kadar varlığını sürdürmüştür. Ancak, ilk bakışta, her ikisi de tamamen farklı alanlarla ilgili olduklarından, birbirleriyle hiçbir ilgileri yokmuş gibi görünebilirler.¹⁴⁷ Peki, yaklaşık üç bin yıl sonra geleneksel öğretinin yeniden uyarlanmasına ne sebep olur? Kendisine özgü bir esasa değil, öğretinin herhangi bir şekilde parçalara ayrılması, bağlantısız kalması veya zorunlu değişimler yaşamasının nedenleri nelerdir? Bu konuda açıklanması güç bir nokta var: Bu sebepler sadece Çin'de değil, farklı bölgelerde de mevcuttur ve bunların belirgin nedenleri, yazılı kaynaklarda bulunmamaktadır. Ancak Fo-hi zamanında formüle edildiği şekilde öğretinin içerdiği öz, genel olarak iyi anlaşılabilir. Özellikle sosyal alanda uygulamaları, zaman içinde değişikliklere uğramıştır ve artık bazı ırk gruplarına uygun olmayabilir. Altıncı yüzyılda yaşanan birçok önemli değişim, hemen hemen tüm toplumlarda gerçekleşti ve bu dönem tarihi anlamda çok kritiktir. O zamanlar Çin'de yaşananlar ise son derece önemliydi ve tüm dünyayı etkilemişti. Bu nedenle altıncı yüzyıl, tam anlamıyla tarihi bir dönemin başlangıcı olarak kabul edilebilir. Ancak uzak geçmişe gidildiğinde, Çin'deki gibi bazı istisnalar hariç, yaklaşık bir kronoloji çizmek zor olabilir. O çağdan itibaren, olayların tarihi her yerde açık bir doğrulukla bilinmesine rağmen, dikkate değer bir nokta vardır: O zamanlarda gerçekleşen değişimler ülkeler arasında farklı özellikler göstermiştir. Örneğin Hindistan'da, her türlü otoriteyi inkâr eden ve sosyal düzeni tamamen anarşiye götüren bir hareket olarak Budizm ortaya çıktı. Buna karşılık Çin'de, Taoizm ve Konfüçyüsçülük gibi iki yeni öğreti, geleneksel çizgiye uygun olarak doğal bir şekilde gelişti. Bu nedenle, altıncı yüzyılın önemi açık olsa da farklı ülkelerdeki olayların etkileri ve sonuçları farklıydı.¹⁴⁸

Lao-tzu ve Kong-tzu çağdaşlardır. Batılılar, Kong-tzu'yu Konfüçyüs olarak adlandırır. Tarihe göre, Lao-tzu'nun "Tao'yu buldun mu?" sorusuna, Kong-tzu "Onu yirmi yedi yıl aradım, ama bulamadım" şeklinde cevap vermiştir. Bu konuşmadan sonra

¹⁴⁷ Guênon, *İslam Maneviyatı ve Taoculuğa Toplu Bakış*, 104.

¹⁴⁸ Guênon, *İslam Maneviyatı ve Taoculuğa Toplu Bakış*, 104-105.

Lao-tzu, kısa öğütler vererek Kong-tzu'yu yönlendirmiştir. Kong-tzu daha sonra Lao-tzu'yla görüşmesinden şu şekilde bahsetmiştir: "Lao-tzu'yu gördüm. O bir ejderhaya benziyor. Fakat ejderhanın nasıl bulutlar ve rüzgarlar tarafından taşınarak gökyüzüne çıkabildiğini bilmiyorum."¹⁴⁹ Sse-ma-Tsien tarafından anlatılan bu hikâyeye, iki öğretinin farklı durumlarına mükemmel bir şekilde işaret etmektedir. Uzak Doğu geleneği, iki kol üzerinde ayrılmıştır. Bir kolu salt metafiziği içerir ve teorik veya daha doğru bir ifadeyle idrak edilebilir özelliklere sahip olan bütün geleneksel bilimleri de içermektedir. Diğer kolu ise, uygulamalarda kalır ve salt sosyal uygulama alanlarına ait olur. Kong-tzu, kendisi bilginin içinde doğmadığını itiraf etmektedir. Yani, metafizik alanlara ait ve muhakeme ötesi olan mükemmel bilgiye ulaşamamaktadır. O, geleneksel sembollerini biliyor olsa da onların derin anlamlarını anlayamamaktadır. Bu yüzden, Kong-tzu'nun eseri zorunlu olarak özel ve olağan bir alanda sınırlıdır. Bu alan, ancak kendisinin uzman olduğu bir alandır. Ama en azından kendi işine yarayacak konuları inkâr etmekten son derece kaçınmaktadır.¹⁵⁰ Bu durumda, Taoizm'in ve Konfüçyanizm'in birbirleriyle rekabet halinde olduğu fikri yanlıştır ve bu fikir her zaman böyle olmamıştır. Her birinin kendine özgü bir alanı vardır ve birbirlerine rakip değillerdir. Bazı zamanlarda ortaya çıkan çekişmeler, bu farklılıkların vurgulanmasından kaynaklanmaktadır. Ancak bu çekişmelerin, her bir öğretinin önemini azaltması mümkün değildir. Aslında, her bir öğretinin ortaya koyduğu değerlerin bir arada var olması, uygun ve normal bir durumdur. Bu ayrılık, diğer medeniyetlerde manevi otoriteye ve maddi güce eşdeğerdir. Taoizm ve Konfüçyanizm'in ortak bir kökene sahiptir. Bu kök, önceki Gelenek olarak adlandırılan ve felsefelerinde önemli bir rol oynayan birçok düşünürün yer aldığı bir geleneksel uygarlık yasasıdır. Hem Kong-tzu hem de Lao-tzu, kendilerini sadece kendi düşüncelerini açıklamakla sınırlamadılar ve önceki düşünürlerin bilgilerini takdir ettiler. Bu tutum, birçok toplumsal kurumun şekillenmesine yardımcı oldu ve bu kurumlar yirminci yüzyıl boyunca ve Çin'in birçok sarsıntısına rağmen hayatta kalmayı başardı.¹⁵¹ Lao-Tzu, dünyadaki tüm kötülüklerin, hırsların ve çatışmaların insanların içinden geldiğini kabul eder. Hırslar yerine sükuneti ve iç huzuru bulma yolunu seçmek, erdemli oluşa yol açar. Bunun için insan mümkün olduğunca sakinliği ve huzuru aramalıdır. Bu da "hareketsiz kalmak" anlamına gelen Wu-wei kavramıyla sağlanır. Bu kavramın yanlıştır

---

¹⁴⁹ Guênon, *İslam Maneviyatı ve Taoculuğa Toplu Bakış*, 105-106.

¹⁵⁰ Guênon, *İslam Maneviyatı ve Taoculuğa Toplu Bakış*, 106.

¹⁵¹ Guênon, *İslam Maneviyatı ve Taoculuğa Toplu Bakış*, 107.

yorumlanmasıyla kendini izole eden keşişler ve aşırı dindarlar ortaya çıkmıştır. Oysaki Wu-wei, sadece ahlaki bir prensiptir.¹⁵²

Kong-tzu'nun felsefesi de aile ve soy birliği üzerinde önemlidir. Konfüçyanizm, aile ve akrabalık ilişkileriyle ilgili kurallara büyük önem verir ve bu ilişkilerin toplumda düzeni sağlayacağına inanır. Ancak, Taoizm ve Konfüçyanizm'in farklılıkları da vurgulanmalıdır. Taoizm, doğanın ve evrenin doğal akışına uyumu savunurken, Konfüçyanizm toplumsal düzeni ve hiyerarşiyi korumakta önemli bir rol oynar. Öteki medeniyetlerde insanların farklı ırklara mensup ve pek tanımlanmamış olarak görüldüğü düşüncesi de doğru değildir. Farklı medeniyetlerin kendilerine özgü birliktelik ve dayanışma prensipleri vardır ve bu prensipler de sosyal yapılarına yön verir. Bu yapıların nedenlerinin başında, Taoizm'in Konfüçyanizm kadar yaygın bir şekilde öğretilmemesi ve diğer medeniyetlerde daha az bilinmesi gelir. Bunun yanı sıra, Taoizm'in içerdiği mistik öğeler ve bazı kavramlar, Batı düşüncesinde zor anlaşılır bir hale getirir ve bu nedenle de yaygın bir şekilde incelenmez. Ayrıca, Çin'deki siyasi ve toplumsal düzenin, Konfüçyanizm'e olan yakınlığı nedeniyle, Taoizm'in etkisi ve popülerliği düşüktür. Ancak son yıllarda, Batı düşüncesinde Taoizm'in önemi artmakta ve Batılılar arasında büyük bir takdir görmektedir.¹⁵³

Lao-tzu'nun Tao-te-king'i, Taoizm'in temel kaynak metni olarak kabul edilir. Tao, her şeyin kaynağı ve her şeyin sonudur. Bu nedenle, Taoizm felsefesi doğanın doğal akışına uyum sağlamayı teşvik eder. İnsanlar, Tao'nun yolu olarak adlandırılan doğal yolu takip ederek, kendilerini bulabilirler. Bu yol, kişisel huzur ve iç dinginliği sağlar ve toplumsal hiyerarşiler veya diğer insan yapımı kurallarından bağımsızdır. Te, kişinin kendisiyle uyum içinde olması ve Tao'nun yolu üzerinde ilerlemesi için gereken "doğruluk" anlamına gelir. Taoizm, insanların doğal hallerini ve isteklerini takdir ederken, materyalist bir yaklaşımdan uzak durur ve insanların ruhani doğasını vurgular. Bu felsefe, insanların ruhlarının derinliklerine inmelerine yardımcı olarak, iç huzur ve mutluluğu bulmalarına yönlendirir. Evrensel düzen ve Yüce İlke, Taoizmin merkezinde yer alır ve bu düşünce evrensel bir metafizik felsefesi olarak kabul edilir. Taoizm, insanların yalnızca kendileriyle değil, aynı zamanda doğal dünya ile de bütünsel bir şekilde bağlantılı olduklarını kabul eder. Ancak bu, toplumsal ya da ahlaki bir görüş

---

¹⁵² Lao Tzu, *Taoizm*, çev. Muhaddere Nabi Özerdim (Milli Eğitim Basımevi, 1946), 5.

¹⁵³ Guënon, *İslam Maneviyatı ve Taoculuğa Toplu Bakış*, 107-108.

açısından ele alınmaz. Taoizm, insanların doğal ve içsel hallerine uygun hareket etmesini öğütler, ancak bu öğütler toplumsal kurallarla veya ahlaki değerlerle bağdaştırılmaz. Taoizm'in felsefesi, insanın içsel mutluluğunu ve huzurunu en önde tutar ve bu nedenle toplumsal veya ahlaki konulara ilişkin değildir.¹⁵⁴

Taoizm, dış eyleme pek önem vermez ve eylemi kendini önemsememede görür. Hareket etmeme düşüncesini kesin bir şekilde öğretir ve bu Batı dünyasında genellikle yanlış anlaşılır. Ancak, Aristo'nun "hareketsiz hareket ettirici" teorisi ile kısmen anlaşılabilir. Hareket etmemek tamamen hareketsizlik değildir, aksine, içsel hareketin bir bütünlüğüdür ve ilke ile birleşir. Bu eylem, dış görünümünün ötesinde, içsel ve tezahür etmeyendir. Tüm dış görünüm, O'nun yansımasıdır. Konfüçyüsçülük ise, dış dünyanın bitmek bilmeyen değişkenliğinden arınmış bir sabit ortamdan bahsetmez ve daha çok toplumsal, etik ve ahlaki konulara odaklanır.¹⁵⁵ Konfüçyüsçülük, dini öğretilerden çok ahlak ve hikmet yolunu temsil eder. Konfüçyüs'ün ahlaki değerleri, toplum ve millet için tasarlanmıştır. Amacı, politik eğitim yoluyla insanları mutluluğa yönlendirmektir.¹⁵⁶

Konfüçyüsçülük hareket etmeme düşüncesinin teorik olarak var olduğuna inanır ve gerçek hayatta tamamen sade bir şekilde hareket etmemek olamaz. Bununla birlikte, Taoizm için durum tamamen farklıdır. Yetkin bilge, kozmik çarkın merkezine yerleşerek, varlığıyla çarkı hareket ettirir ve herhangi bir hareket yapmaya ihtiyaç duymadan görünmez bir şekilde işlev görür. Mutlak ilgisizliği, kendisini her şeye egemen kılar ve hiçbir şeyden etkilenmez. O, mükemmel sessizliğe ulaşmış hayat, ölüm ve evrenin çökmesi bile onu telaşlandıramaz. İnce bir iç denetimle, değişmez gerçeğe ulaşmış ve biricik evrensel ilkeyi tanımayı başarmıştır. Varlıkları kendi kendilerine bırakarak serbestçe hareket etmelerine izin verir. Bu yüzden, gerçek bilgenin hareket etmek istemediği durumlarda hareketsiz kalmayı tercih etmesi gerektiği inancı benimsenir. Bu şekilde zamanını, doğal olarak akması gereken doğal güçleri serbestçe kullanarak, boşa harcamaz. Öte yandan, Taoizm'e daha geniş perspektifinden bakacak olursak, hareketli ve hareketsiz arasındaki denge ve uyumun da önemli olduğu anlaşılır. Bu denge, yin ve yang kavramlarının temeline dayanır ve her şeyin doğal akışına uygun

---

¹⁵⁴ Guênou, *İslam Maneviyatı ve Taoculuğa Toplu Bakış*, 108-109.

¹⁵⁵ Guênou, *İslam Maneviyatı ve Taoculuğa Toplu Bakış*, 109.

¹⁵⁶ Küçük vd., *Dinler Tarihi*, 81.

olarak hareket etmesini sağlar. Bu nedenle, Taoizm'in temel öğretisi olarak wu-wei (doğal akışta hareket etmek) kabul edilir.¹⁵⁷

Bir bilgenin durumuna ancak ilim ve irfanla ulaşılabilir. Ancak bu ilim, sıradan bilimlerden ya da profane bilgilerden farklı bir şeydir. Bilgenin hakikat bilgisi, zahiri görünümüne bağlı olan nispi ve mümkün kuramlardan, detaylı analizlerden ve ayrılıklardan tamamen farklıdır. Bilge, tüm farklılıkları bir araya getirir ve mükemmel bir denge içinde yaşar. Bu duruma sadece ilim ve irfanla ulaşılabilir. Filozoflar, söz sanatçıları ve araştırmacıların bilgileri, bilgenin hakikat bilgisine ulaşmak için yeterli değildir. Bu nedenle, bilgenin sahip olduğu hakikat bilgisi, sıradan insanların hayatına da yansımaz. Bilgenin hakikat bilgisine ulaşmak için, zahiri bilgilerden uzaklaşıp evrenin temellerine inmek gerekir. Ancak bu şekilde, insanlar kendilerine ve evrene hakikatle yaklaşabilirler. Bilgenin hakikat bilgisi, evrenin temellerine inen bir bilgi olduğu için, doğayı ve evrene zarar vermeyen bir yaşamın da sırrını içermektedir. Bu bilgi, toplumların ve insanlığın da sorunlarını çözmesine yardımcı olabilir.¹⁵⁸

Bilge, insanların içine düştüğü tartışmalardan uzak durur. Onun bakış açısı, her şeyin bir bütün olduğu ve farklılıkların aynı seviyede değerli olduğu bir noktada yer alır. Bu nokta, ilkenin temel ögesidir. Burası bir çemberin sabit merkezidir ve tüm ihtimaller bu çevre etrafında döner. Bilgenin görüşü, her şeyin birliğinde eridiği bir mesafeden doğar. Bilgenin anlayışı, akılcı bir yaklaşımdır. O, ayırt etmek yerine her şeyi ilkenin birliğinde görmeyi tercih eder. Tartışmak yerine herkesi kazanmaya çalışır ve insanlar arasında barışı sağlamak için çaba gösterir. Bu anlayış, maymun eğiticisinin yöntemine benzer. Eğitici, önceden vereceği 7 yer elmasını önce 3, sonra 4 vererek maymunların sevinçli olmasını sağlar. Bilge de benzer bir şekilde hareket eder ve evrensel çarkın ortasında çarkın dönüşüne ilgisizce durur. Bilgenin anlayışı, insanların farklılıklardan dolayı kavga etmesini engeller ve barışı sağlar. Onun anlayışı, evrene zarar vermeden doğa ile uyum içinde yaşamayı da öğretir.¹⁵⁹ Bilgenin durumuna ulaşmak kolay değildir ve bu duruma birçok insan ulaşamaz. Bu bilgelik durumu İslam'daki seyri sülük yoluna benzer. Kişi belli mertebeleri geçtikten sonra İnsan-ı Kâmil mertebesine ulaşır. Uygulanış yöntemler farklı da olsa temelde prensip ve ulaşılacak istenen nokta benzerdir. Taoizm, seçkin bir kesime özgü bir öğretiler ve herkesin anlaması ve

---

¹⁵⁷ Guênon, *İslam Maneviyatı ve Taoculuğa Toplu Bakış*, 110.

¹⁵⁸ Guênon, *İslam Maneviyatı ve Taoculuğa Toplu Bakış*, 111-112.

¹⁵⁹ Guênon, *İslam Maneviyatı ve Taoculuğa Toplu Bakış*, 112-113.

gerçekleştirmesi mümkün değildir. Lao-tzu'nun Tao-te-King'i yazdıktan sonra kaybolması da bu öğretinin sınırlı bir kesime ait olduğunu gösterir. Gerçek bilgenin durumuna ulaşmak kolay değildir ve bu durum Taoizm gibi öğretilerle sınırlı bir kesime aittir. Bu öğretiler diğer medeniyetlerde de kullanılabilir olsa da uyarlanmaları ve yayılması oldukça zordur.¹⁶⁰

Konfüçyüsçülük'te beş temel insanî ilişki bulunur. Bunlar: amir ile memur arasındaki ilişki, ana-baba ile çocuklar arasındaki ilişki, karı ile koca arasındaki ilişki, kardeşler arasındaki ilişki ve arkadaşlar arasındaki ilişkidir. Bu temel ilişkiler, insan hayatının en önemli ilişkilerini kapsar. İnsanın güzel bir hayat yaşaması için hayatının her aşamasında orta yolu takip etmesi, aşırılıklardan kaçınması, iyiliğe iyilik, kötülüğe de karşı adalet göstermesi gerekmektedir.¹⁶¹ Konfüçyanizm, herkesin uygulayabileceği bir öğretiler ve günlük hayatın gereksinimlerini kapsar. Ancak, Taoizm gibi, Konfüçyanizm de ilkeye bağlıdır ve bu ilke tüm pratik uygulamaların temelidir. Taoizm ile Konfüçyanizm arasındaki fark, Hint medeniyetindeki Brahmanizm ile ilgilidir. Brahmanizm, Hint öğretisinin tüm uygulamalarını kapsayan tek bir temel gövdeye sahiptir. Bu fark, iki toplumun zihinsel yapılarının farklılığına bağlıdır. Taoizm'in iç öğretisi (neidan) insanın içsel dünyası ve spiritüel gelişimiyle ilgilenirken, Konfüçyanizm'in dış öğretisi (waidan) daha çok insanların davranışları, ahlaki değer ve normlar gibi dışsal faktörleri kapsar. Taoizm meditasyon ve gözlem gibi pratiklerle içsel huzuru, dinginliği ve zihinsel bütünlüğü keşfetmeye çalışırken, Konfüçyanizm doğru davranışları öğrenip uygulayarak devlet ve cemiyet hayatının düzenli ve barış içinde işleyebileceğini savunur.¹⁶²

Taoizm'in neden Batı'da yeterince bilinmediği konusu açıkça ortadadır. Taoizm, Konfüçyanizm gibi toplumsal hayatın her alanında açıkça görülen bir öğreti değildir ve seçkinlere özgüdür. Öğretisiyle başka hiçbir alanda iletişim kurmaz. Sayıca az olan takipçileri, modern Batı düşüncesine tamamen yabancı bakış açısı, ifade biçimi ve öğretim metotlarıyla öğretilerini paylaşırlar. Bununla birlikte, Taoizm'in kapalı ve gizemli yapısından dolayı, bazıları bu öğretinin Çin medeniyeti üzerindeki etkisinin sınırlı olduğunu düşünebilir. Ancak bu bir yanılgıdır. Her ne kadar diğer kültürlerle henüz tam olarak yayılmamış olsa da Taoizm'in etkisi tüm dünya çapında önemlidir.

---

¹⁶⁰ Guênou, *İslam Manevîyatı ve Taoculuğa Toplu Bakış*, 113-114.

¹⁶¹ Küçük vd., *Dinler Tarihi*, 83.

¹⁶² Guênou, *İslam Manevîyatı ve Taoculuğa Toplu Bakış*, 114-115.

Öğretisinin uygulama alanları çok geniştir. "Hareket etmeme" konusundaki metinlere bakıldığında, Taoizm'in her alanda etkili olabileceği anlaşılabilir. Taoizm, olayların düzenlenmesinde doğrudan bir işlevi olmasa da gizlice onları yönlendiren bir rol oynar. Dış hareketlerde apaçık olmamak için etkinliğini çok daha derinde gösterir. Taoizm, eylemde anlık ve geçici bir değişikliği yani biçimlerin akımının bir ögesini görürken, çarkın döndüğü eksen ve hareket düzeninin merkezi gibi hareketsiz kalır. Taoizm'in Batı'da neden yeterince bilinmediği ve neden seçkinlere özgü bir öğreti olduğu artık açıklığa kavuşmuştur. Ancak öğretisinin prensipleri herkesin hayatında uygulanabilir ve evrensel tezahürü anlamada önemli bir role sahiptir.¹⁶³

René Guénon'un Taoizm ve Konfüçyanizm düşünceleri üzerine yaptığı çalışmalar, bu felsefelerin temel ilke ve öğretilerinin doğru anlaşılması için önemli bir kaynak olmuştur. Guénon, bu öğretilerin içsel doğası ve her ikisinin de büyük bir geçmişe dayanan ortak kökleri hakkında derinlemesine bir inceleme yapmıştır. Taoizm ve Konfüçyanizm, birbirinden farklı iki felsefi okul olsa da her ikisi de doğayla uyumlu bir yaşamı savunur ve akılcı bir dünya görüşüne dayanır. Taoizm, doğanın özüne dönme ve Wu Wei prensibini takip etme öğretilerine dayanırken, Konfüçyanizm ise sosyal ilişkilerin çok daha önemli olduğu bir dünya görüşüne sahiptir. Guénon, bu felsefelerin modern dünyaya uyarlanması ve bugün hala geçerli kılınması gerektiğini savunur. Bu düşüncelerin insanlara doğayla uyumlu bir hayat sürme, barış içinde yaşama ve kişisel gelişim için yol gösterici olabilecek prensipler içerdiğini belirtir. Guénon'un Taoizm ve Konfüçyanizm üzerine yaptığı çalışmalar, bu felsefelerin etkili bir şekilde anlaşılması ve modern dünyada yaşayan insanlar için anlamlı hale getirilmesi için önemli bir kaynak olmuştur.

2.5. Şamanizm

Şamanizm terimi belirsiz ve farklı anlamlar taşımaktadır. Terim, Sibirya'da bazı Moğol halklarına ait geleneksel uygulamaların tümüne verilen bir ad olarak kullanılıyor olsa da başka yerlerdeki geleneksel uygulamalarla da benzerlik gösterir. Şamanizm terimi fetişizm teriminin tersine yönde bir değişikliğe uğramıştır. Fetişizm kelime olarak gözbağcılık anlamına gelir fakat başka alanlar da ilgilenmiştir. Animizm, Şamanizm ve

---

¹⁶³ Guénon, *İslam Maneviyatı ve Taoculuğa Toplu Bakış*, 115-116.

Fetişizm gibi iki farklı yönü olan bir kavram olarak değerlendirilebilir. Farkları, teknik özelliklere dayalı ve özle ilgisi olmayan basit bir farktır. şamanizm, doğadaki her şeyin canlı olduğunu, insanların doğayla bir bütün olduğunu vurgulayan ve ruhani dünya ile insan dünyasının etkileşimini vurgulayan bir inanç sistemidir. Fetişizm ise bir nesneye ya da nesnelere atfedilen büyülü güçlere inanan bir kişisel inanç sistemidir. şamanizm genellikle bir şaman tarafından uygulanabilirken fetişizm daha kişisel bir inanç sistemidir.¹⁶⁴

şamanizm, animist ve fetişist inançların birleşimiyle oluşmuştur. Doğal olaylar ve varlıklar iyi veya kötü ruhlarla ilişkilendirilir. İnsanlar bu ruhların neden olduğu afetler ve hastalıklarla başa çıkamazlar, ancak şamanlar (kam) bu ruhları kontrol edebilir. Kutsal nesnelere kullanarak hastalıkları iyileştirebilirler ve dilekleri gerçekleştirebilirler. şamanizm'in fetişizmle benzerlikleri vardır ancak farklılıkları da vardır. Fetişizmde sihirli güç nesnenin içindeyken, şamanizm'de şamanın kendisindedir. şamanlar ruhlara buyruk verebilir ve iyilikleri çağırabilirken, kötülükleri uzaklaştırabilirler. şamanizm ve Fetişizm çeşitli törenler ve ritüellerle birbirlerine benzerken, sihirli güç konusunda farklılıkları vardır. şamanizm'de, şaman kötü ruhları yok etmek ve hastalıkları iyileştirmek için ruhların dünyasına gider ve burada şifalı bitkiler, hayvanlar ve diğer doğal varlıklarla iletişim kurar. şamana, toplumdaki diğer kişilerin koruyucusu olarak görevler verilir. Fetişizm ise, özellikle Afrika'da yaygındır ve belirli nesnelere doğal veya doğaüstü güçleri olduğuna inanır. Kutsal nesnelere, insanların hayatlarını iyileştirmek veya kötü şeylerden korunmak için kullanılabilirler. Fetişizm, aynı zamanda geçiş törenleri ve ölümden sonra yaşama inançları gibi şamanizm'den benzerlikler taşır. Her ikisi de Animizm'e dayanır ve doğanın tüm varlıklarına, bitkilere, hayvanlara, insanlara ve objelere bir ruh atfeder. şamanizm ve Fetişizm, bazı kültürlerde hala yaşamaktadır ve geleneksel törenleri ve ritüelleri korunmaktadır.¹⁶⁵

şamanizm, özel insanlara doğaüstü yetenekler atfeden ve bu yeteneklerle ruhlarla iletişim kurarak insanların problemlerini çözmeye çalışan bir din biçimidir. şamanik etkinliğin alışılmış usulü kamlama olarak adlandırılır ve şaman şarkı söyleyerek, tepe vurarak, dans ederek kendini vecd haline getirir. Bu sırada birçok halk,

---

¹⁶⁴ Guénon, *Niceliğin Egemenleri ve Çağın Alametleri*, 232.

¹⁶⁵ Esat Korkmaz, *şamanizm Esrik Yolculuk* (İstanbul: Berfin Yayınları, 2016), 41-42.

şamanın ruhlarıyla doğrudan temas kurabildiğine inanır. Şaman seansları çoğunlukla hasta tedavisi veya kayıp nesne/hayvan bildirimini gibi amaçlarla gerçekleştirilir. Aynı zamanda, avda başarı veya ölü gömme merasimi için de kullanılmaktadır.¹⁶⁶ Şamanlar, bedenlerinden ayrılma yetenekleri sayesinde ruhlar gibi davranabilirler. Uçabilirler, görünmez olabilirler, uzaktan görebilirler ve ruhları yakalayabilirler. Fakihçe marifetler sergileyerek çevreyi ikna etmek ve insanüstü koşullara sahip olduğunu göstermek isteyebilirler. Şamanlar, hayvana dönüşme, uzaktan öldürme ve geleceği haber verme yetenekleriyle ruhlardan yararlanır ve bu şekilde manevi varlıkların özgürlüğünden, gücünden ve bilgisinden faydalanmayı arzularlar.¹⁶⁷

Şamanlar, ruhani dünyayla iletişime geçerek insanların sorunlarına çözüm bulmaya çalışırlar. Bunun yanı sıra, Şamanizm birçok farklı ritüel ve pratik içermektedir. Şamanizm, gelişmiş bir kozmolojinin varlığını gösteren birçok özellikleri içermektedir. Kozmosun üç âlem olarak bölünmesi, Şamanizm'in temelini oluşturmaktadır. Ayrıca, en yüksek düzeydeki geleneklerde görülen ayinlere benzer ayinler de Şamanizm'de varlığını sürdürmektedir. Bazı ayinler, ilk ve esas kadim gelenekten kaynaklanmaktadır ve bu ayinlerin ilk asıllarında düzenli ve normal bir gelenek bulunduğu düşünülmektedir. Hayvanlarla kurulan bağlantı, kolektif bağ içinde benzersiz bir yapıya sahip olması ve bazı toplumlarda hayvanların şamanın bir şekli olarak değerlendirilmesi Şamanizm'deki yozlaşmayı gösteren göstergelerdir.¹⁶⁸ Şamanlar, çağırdıkları ruhlarla hayvanların dilinde iletişim kurarlar ve hayvanların insanların niyetlerini sezebildiğine inanırlar. Zerdüştlük'te ise, köpekler Cennet ve Cehennem arasındaki köprüyü bekler ve insanların kötü niyetlerini koklayarak kimin Cennet'e kimin Cehennem'e gideceğini anlarlar. Köpekler, toprak, su ve hava gibi doğal unsurların temizlenmesinde de önemli bir role sahiptirler ve Ahuramazda tarafından özel olarak yaratılmış kutsal hayvanlar olarak kabul edilirler. Avesta'nın ilgili Vendidad bölümlerinde Ahuramazda, köpeğin sekiz farklı görünümü olduğunu ve bu şekillerin sekiz farklı kimliğe veya özelliklere sahip kişilerle bağlantılı olduğunu açıklar. Bu, köpeğin çok yönlü ve karmaşık bir varlık olduğunu gösterir. Bu dinlerde hayvanların bu kadar önemli bir rolü olması, insanların doğanın ve hayvanların gücüne olan inancının

---

¹⁶⁶ Sergei Aleksandrovich Tokarev, *Dünya Halklarının Dinler Tarihi*, çev. Rauf Aksungur (İstanbul: Ozan Yayıncılık, 2006), 196.

¹⁶⁷ Mircea Eliade, *İnsiyasyon, Ayinler, Gizli Cemiyetler*, çev. Ayşe Meral (Ankara: Doğu Batı Yayınları, 2022), 172.

¹⁶⁸ Guênon, *Niceliğin Egemenleri ve Çağın Alametleri*, 233.

bir yansımasıdır. Doğanın döngüsü, insanların hayatındaki dönüşümleri yansıtır ve hayvanlar da doğanın bir parçası olduğu için onların gücü de insanlara yansır. Bu nedenle, hayvanların anlamı ve önemi, bu dinlerde oldukça büyüktür ve insanların hayatının bir parçasıdır. Ayrıca, bu dinlerde bazı hayvanlar kutsal sayılır ve onlara saygı göstermek, onları korumak ve onlarla uyum içinde yaşamak önemlidir. Örneğin, Hinduizm'de inek kutsal kabul edilir ve ona zarar vermek ciddi sonuçlar doğurabilir. Benzer şekilde, Şamanizm'de de kutup ayısı ve ejderha gibi hayvanlar kutsal olarak kabul edilir. Hayvanların sembolizmi, bu dinlerde önemli bir yere sahiptir. Hayvanların özellikleri, insan karakteri hakkında bilgi verir ve insanların onlardan öğrenebileceği dersler bulunur. Örneğin, Hinduizm'de fil, bilgelik, öğretim ve hafızayı temsil ederken, Kelt mitolojisinde kurbağa şans ve bolluk sembolüdür. Dinlerde hayvanların önemi büyüktür ve insanların doğanın ve hayvanların gücüne olan saygısı ve inancı, bu dinlerin temelinde yer alır. Hayvanların sembolizmi ve kutsallığı, insanların hayatında önemli bir yere sahiptir ve onlarla uyumlu yaşayarak doğanın dengesini korumak önemlidir.¹⁶⁹

Şamanizm'in temel özelliklerini korumak için doğru araştırmalar yapmak ve orijinal kaynaklara referans vermek önemlidir. Bu nedenle, Şamanizm'deki ayin ve uygulamaların kökenine dikkat edilerek gerçek ve gerçekçi bir inceleme yapmak gerekmektedir. Özellikle büyü ve kâhinlik gibi bilimlere ağırlık verildiği zamanlarda bir sapma oluşabildiği ve bunun da Şamanizm'in başarısızlığına neden olduğu da düşünülmektedir. Ancak, Şamanizm'in geleneksel bilimleri hala önemli bir yer tutmaktadır. Şamanın işlevini yerine getirmek için gerekli olan güçlerin belli bir kısmının hala günümüze kadar devam ettiği görülmektedir. Bu nedenle, Şamanizm'in tamamen yozlaştığı iddiaları doğru değildir. Ancak, bu inanç sistemi hakkında yapılan araştırmaların ve incelemelerin daha derinlemesine yapılması gerekmektedir. Şamanizm, gelişmiş bir kozmolojinin varlığını gösteren birçok özellikleri içeren bir inanç sistemidir. Ancak, uygulamalarda zaman zaman sapmalar meydana geldiği için, bu inanç sistemine yönelik eleştiriler de zaman zaman yapılabilir. Ancak, Şamanizm'in özgün inançlarına ve geleneksel bilimlere verdiği öneme dikkat edilerek, doğru bir değerlendirme yapılabilir. Şamanizm'de psişik etkiler arasında faydalı ve zararlı etkilerin olduğu, genellikle zararlı etkilerle uğraşıldığı ve bazı farklılıkların bulunduğu belirtilmektedir. Ancak, burada söz konusu olan zararlı etkilere tapınma ya da şeytana

---

¹⁶⁹ Korkmaz, *Şamanizm Esrik Yolculuk*, 145-146.

tapanlara benzer bir yaklaşımın olmadığı, sadece bu etkilerin etkisiz hale getirilmeye ya da farklı yöne çevrilmeye çalışıldığı ifade edilmektedir. Benzer bir yaklaşımın farklı bölgelerde var olan şeytana tapanlar için de geçerli olabileceği belirtilmektedir. Yani, burada asıl hedef, zararlı etkilerin kontrol altına alınması ve insanların sağlıklı bir şekilde bu psişik etkilere maruz kalmasıdır. Bu nedenle, Şamanizm ya da benzeri inançlarla ilgili yapılacak eleştirilerde, yanlış anlamalara ya da yanlış yargılara kapılmadan önce, bu tür inançların gerçek amacının anlaşılması gereklidir. Aksi takdirde, bu inançların yanlış ve haksız gösterilmesiyle insanların yaşamları olumsuz yönde etkilenebilir.¹⁷⁰ René Guénon 'un Şamanizm hakkındaki görüşleri oldukça eleştirel ve olumsuzdur. Guénon, Şamanizm'in din veya felsefe olarak kabul edilemeyeceğini savunur ve onu ilkel veya doğal bir inanç sistemi olarak nitelendirir. Guénon, Şamanizm'in temelinde doğaya tapınma, animizm ve spiritüalizm gibi öğretilerin yer aldığını belirtir. Ancak, bunların insan aklını aşan, bilimsel olarak açıklanamayan ve mantıksal olarak çelişen hayal ürünleri olduğunu iddia eder. Guénon ayrıca şamanların, ruhların dünyası ile bağlantı kurma iddialarını ve bunların davranışlarını kontrol edebilecekleri düşüncesini reddeder. Ona göre, şamanlar çaresiz insanların bir türüdür ve bu tür insanlar doğal felaketler veya hastalıklar gibi olaylar karşısında güçsüzlüklerini kabul edemezler, bu nedenle de bu tür inançlara sığınır.

2.6. Masonluk

Mason sözcüğü, Türkçeye Fransızcadan geçmiş ve temel anlamı "duvarcı" ya da "duvar ören insan" olan bir sözcüktür. Mecazi olarak ise "kendi yuvasını kendi yapan" anlamına gelir. Türk Dil Kurumu Sözlüğü'ne göre Mason, "Masonluk Derneği üyesi" anlamına gelir ve "farmason" sözcüğü halk dilinde "dinsiz, imansız" anlamına gelir. Farmason, aslında Mason'un Osmanlıcasıdır ve Fransızcadan geçmiştir. Türk Dil Kurumu Sözlüğü, Masonluk ya da Farmasonluğun tanımını şöyle yapmaktadır: «*Din ve ulus ayrımı gözetmeden, insanlar arasında sevgiyi geliştirmek ereğini güttüğünü söyleyen, üyeleri birbirine 'kardeş' diye seslenen, eski bir duvarcı loncasından gelişmiş olduğu sanılan, gizli olan toplantılarında önlük, pergel, gönye gibi taşçı araçlarını birer simge olarak kullanan, dünyanın hemen her yanına yayılmış bulunan bir dernek*

---

¹⁷⁰ Guénon, *Niceliğin Egemenleri ve Çağın Alametleri*, 234.

üyeliği»¹⁷¹ Guénon'a göre, Farmasonluğun yalnızca tek bir kolu, geleneksel bir sistemin birkaç parçasını korumaktadır. Ancak Guénon, loca üyelerinin çoğunluğunun bu mirasın farkında olmadığını belirtir. Bu nedenle, sahici ezoterik geleneklerin sadece Doğu'da hala canlı olduğunu iddia etmekten vazgeçmez. Ayrıca, gizemli sanatların herhangi birini sürdürme girişiminin çağdaş insanlar için ciddi zihinsel ve hatta fiziksel riskler taşıdığına dikkat çeker.¹⁷²

Fransa Büyük Doğu Locası Anayasası'nın birinci maddesi, Masonluğun üyelerinin kişisel kanaatlerini metafizik anlayışları olarak değerlendirdiğini ve her türlü dogmatik iddiaları reddettiğini belirtmektedir. Ancak bu beyanın daha az belirsiz bir bakış açısından kişisel kanaatlerle ilgili olarak metafizik anlayışlar yerine dinî, felsefî, bilimsel ve toplumsal anlayışlar kullanılmış olsaydı daha uygun olacağı düşünülmektedir. Masonluğun tüm dinî, felsefî, bilimsel ve toplumsal inanç ve düşüncelere eşit şekilde saygı göstermesi gerektiği belirtilmektedir. Masonik zihniyet, akılcı olsa bile her türlü dogmatizmi zorunlu olarak önler.¹⁷³ Masonlar, genel olarak dinî inançları olan ve Tanrı'ya inanan kişilerdir. Ateistleri ve kitaplı dinlerin dışında kalan dinlerin yandaşlarını aralarına almamak konusunda birleşmişlerdir. Ancak, farklı inanç ve görüşlere saygı duyarlar ve insanlık değerleri etrafında birleşmeyi amaçlarlar.¹⁷⁴ Masonlar, Allah'ın varlığına ve birliğine inanırlar ve dine bağlı sağlam kişilerdir. Ateistleri aralarına almazlar çünkü Tanrı inancı önemlidir. Ancak, dinlerin kutsal kitaplarının tüm inançlarına katılmazlar ve kendi inanışlarını din gibi görürler. Böyle düşünceye sahip olmaları bazı insanların, Masonları dinsiz, imansız ya da kâfir olarak damgalamalarına neden olabilir.¹⁷⁵ Bugün dünya genelinde yaklaşık 6 milyon düzenli mason üyesi vardır. ABD'de 3 milyon, İngiltere ve bağımlı topraklarda 700 bin, Kanada'da 200 bin ve Avustralya'da 200 bin mason bulunmaktadır. Masonluk, her türlü zorunlu konformizme karşı olduğu için otoriter ya da köktenci rejimlere giremez. Fas hariç İslam ülkelerinde de Siyonist sızmadan çekinildiği için, locaların varlığına karşı önyargı vardır. Ancak, birçok Doğu Avrupa ülkesinde meydana gelen liberalleşme

---

¹⁷¹ İlhami Soysal, *Niçin Masonluk Değil* (İstanbul: Süreç Yayıncılık, 1984), 6.

¹⁷² Eliade, *Okültizm, Büyücülük ve Kültürel Modalar*, 91.

¹⁷³ Guénon, *Masonluk ve Kompanyonaj Üzerine Bir İnceleme*, 17.

¹⁷⁴ Soysal, *Niçin Masonluk Değil*, 12.

¹⁷⁵ Soysal, *Niçin Masonluk Değil*, 14.

mason localarının kurulmasına izin vermiştir. Düzenli mason locaları, Büyük Loca ya da Büyük Doğu şeklinde bir araya gelirler ve her devlette bir obediyan vardır.¹⁷⁶

Masonluğun her türlü kanaati ya da inancı aşarak tamamen ideal olabilmesi için herkesin uzlaşması gerektiğine inanılır. Bu amaçla, insanların ortak paydada buluşmaları ve birlikte hareket etmeleri gerektiği belirtilir. Ayrıca, ahlaki değerlerin toplumun içinde yaşamak için eylem kuralları olarak aranabileceği, ancak bunların da nispi olduğu ve her toplumun kendi biçimine uygun olacağı vurgulanır. Masonik idealin bu nedenle güçlü bir inanca değil, herkesin kabul edebileceği ortak değerlere dayanması gerektiği belirtilir. Babil Kulesi gibi toplumların yıkımına neden olabilecek farklı kanaatlerin ve inançların, insanların ortak paydada buluşarak birleşmeleriyle bertaraf edilebileceği ifade edilir. Masonik ideallerin devletten bağımsız olması gerektiği savunulur. Bu nedenle, Masonluk sadece kişisel bir arayıştır ve siyasetle ilgilenmeyi gerektirmez. Bununla birlikte, Masonik idealler, etik ve dürüst bir toplum yaratmak için toplumun her kesimine yayılmalıdır.¹⁷⁷

Masonik düzenliliğin önemi ve tanımlanması konusunda farklı görüşler vardır. Fakat gerçek düzenlilik gelenek, sembolizm ve ayinsel biçimleri korumaktan geçmektedir. Modernizmin sembolizmi reddetme eğilimine karşı çıkılmış ancak zamanın ve mekânın değişen koşullarına uygun olarak ayinlerin değiştirilebileceği vurgulanmıştır. Ancak, inisiyatik öğretinin tahrif edilmemesi şartıyla, ayinlerdeki detayların değişmesinin önemi olmadığı söylenmektedir. Farklı ritüellerin varlığı bir sorun teşkil etmez, hatta bazı faydaları bile olabilir. Ancak bu çoğunluğun birbirine rakip Tarikatlar arasında birliğe zarar verdiği belirtilmektedir. Guénon, masonluğun kendisini sıkı bir biçimciliğe hapsederek ayinsel yapılarda değişikliğe izin vermemek gibi bir niyetinin olmadığını da belirtmektedir. Geleneksel sembolizmin ve ritüellerin önemini korurken, zamanın ve mekânın değişen koşullarına uyum sağlamak gerektiğini vurgulamaktadır. Masonik düzenlilik konusunda net bir tanım yapmanın zor olduğunu söyleyen Guénon, gerçek düzenliliğin geleneksel sembolizmi korumaktan geçtiğini ve farklı ayinlerin varlığının bir sorun olmadığını ancak birliğe zarar verebileceğini belirtmektedir. Masonik ruhu koruyarak zamanın ve mekânın değişen koşullarına uyum sağlamak gerektiğini, ancak inisiyatik öğretinin tahrif edilmemesi şartıyla ayinsel

---

¹⁷⁶ Paul Naudon, *Masonluk*, çev. Işık Ergüden (Ankara: Dost Kitapevi, 2019), 85-86.

¹⁷⁷ Guénon, *Masonluk ve Kompanyonaj Üzerine Bir İnceleme*, 26-28.

detayların değişebileceğini söylemektedir.¹⁷⁸ Masonların sembolizm ve inisiyatik araştırmalara daha fazla önem vermeleri gerektiğini ve bazı ülkelerde gerçekleşen ihmallerin masonik düzenin bozulmasına neden olabileceğini söyler. Ayrıca, masonik kıyafetlerin ve sembollerin doğru kullanımının önemli olduğuna da vurgu yapılmaktadır. Sembolizmin masonik düzenin önemli bir parçası olduğu ve sadece tek bir sembole bağlanmasının yanıltıcı olabileceği düşünölmektedir. Fransız Masonluğunun “Yüce Mimari” ifadesini kaldırmasıyla ilgili bir kampanyanın da masonik niteliklere sahip insanlar tarafından desteklenmediği belirtilmektedir. Yüce Mimar sembolünün dogmatik bir ifade olmadığını ve haklı olarak kabul edilebileceğini ifade etmektedir. Masonluğun temel ilkeleri ve geleneksel doktrininde nihai bir mutabakata varılması gerektiği ve bu sayede bütün masonik kolların birleşeceği ve insanlık için çalışacakları belirtilmektedir.¹⁷⁹

Kâinatın Yüce Mimarı sembolünün sadece bir inisiyasyon sembolü olmadığını, farklı felsefi ve metafizik kavrayışlar için de anlam taşımaktadır. Ancak bu sembolün, Herbert Spencer'ın bilinemez olan gibi belirsiz ve önemsiz bir kavramla karşılaştırılması doğru değildir. Bilinmez olan gerçeği de içeren bir kavrayışın, Kâinatın Yüce Mimarı kavrayışı ile aynı olamayacağı ifade edilir. Bu nedenle, Kâinatın Yüce Mimarı kavrayışı, Külli Varlık'ın ahenkli birliği içinde bulunan özel imkânları içermesi gerektiği vurgulanmıştır. Yüce Mimar ifadesinin, masonik sembolizmdeki ideal kavrayışı temsil ettiği ve bireysel varlıkların birlikteliği olarak Kâinatın zanaatkârını meydana getirdiği söylenmiştir. Bu kavrayışın, Demiurgos ‘tan (Dünya’yı oluşturan ilaha eski Yunan geleneğinde verilen ad) daha fevkalade ve katbekat yüce olduğu ifade ediliyor. İnsan biçimindeki Tanrıyı Yehova, İsa ve Kâinatın Yüce Mimarı ile aynı tutmak yanlıştır. Masonlukta ateizmin sadece bir maske olduğu ve bütünüyle deist bir inanca ihtiyaç duyulduğu ifade ediliyor. Kâinatın Yüce Mimarı ifadesi, insanların kendi inançlarına tam bir özgürlük verirken, masonik bakış açısı ise Tarikatın sembolizminin azametli binasını taçlandıran Külli Varlık'a sadık kalınmaya ihtiyaç duyulduğu belirtilmiştir. Bu nedenle, sadece Kâinatın Yüce Mimarı sembolik ifadesinin kabul edilmesi yeterlidir. Ayrıca, Kâinatın Yüce Mimarı ifadesinin insanlığın bütünlüğü içinde yer alan insan-ı Kâmil'i temsil ettiği vurgulanır.¹⁸⁰

---

¹⁷⁸ Guênon, *Masonluk ve Kompanyonaj Üzerine Bir İnceleme*, 91-92.

¹⁷⁹ Guênon, *Masonluk ve Kompanyonaj Üzerine Bir İnceleme*, 92-95.

¹⁸⁰ Guênon, *Masonluk ve Kompanyonaj Üzerine Bir İnceleme*, 40-45.

Mason sembolizmi, Yahudi-Hıristiyan kökenli olduğu genel kabul halindedir. Bu sembolizmin temelleri, Hıristiyan ezoterizmine dayanır ve ilk sembolik localar Aziz Yuhanna ve Aziz John Baptist'e başvurularak oluşturulmuştur. Mason yemini sırasında İncil ve Aziz Yuhanna'ya atıflar yapılarak bu bağlantı doğrulanmıştır. Aziz Yuhanna'ya atfedilen metinler, birçok kültürün katkısıyla evrimleşerek, insanın metafizik kuşkusuna cevap vermeyi amaçlar. Joseph de Maistre gibi Masonluğun teorisyenleri, Aziz Yuhanna'nın yazılarının, bütün dinlerin geleneksel kökenini en iyi şekilde açıkladığını düşünmektedirler.¹⁸¹

Guénon, masonik inisiyasyonunun üç sembolik mertebesi olduğunu ve yüksek mertebelerin gereksiz olduğunu söyler. Bazı sistemlerin sembolik Masonluk ilkelerini süslemekten başka bir işe yaramadığı ve tutarsızlıklara sıkça rastlandığı belirtiliyor. Birçok masonluk derecesinin olması ve bazı ritüellerin kayıtlarda bile bulunmadığı için açıklanması zorlaşıyor. Bazı insanlar ise yüksek mertebelerin kökenleri hakkında yanıltıcı açıklamalarda bulunmaktadır. Yüksek mertebelerin sembolik Masonlukta öğrenilebilecek gerçekleri tam olarak anlatmaları güçtür. Ayrıca, masonluk tarihi boyunca, bazı insanlar yüksek mertebelerde güç ve prestij elde etmek için masonluk sistemlerini manipüle etmişlerdir. Sembolik Masonluk gerçek inisiyasyon başlatmak için yeterince kapsamlıdır. Bununla birlikte, sembolik mertebelerde de güçlü bir inisiyasyon deneyimi yaşamak için, masonların doğru yolculuğu takip etmeleri ve sembollerin gerçek anlamını anlamaları gerekmektedir. Masonik sistemlerin çoğu ya kaybedilmiş ya da kaydedilmemiştir ve bu nedenle bazı masonik ritüellerin orijinal anlamları kaybolmuştur. Masonluk sistemi kendini sürekli yeniden keşfetmeli ve masonların gerçek inisiyatik deneyimini tam olarak yaşayabilmeleri için sembolik mertebelerin anlamlarını ve kökenlerini anlamalarına yardımcı olmalıdır. İnisiatik ayinler kişiler tarafından tasarlanamaz ancak zamanla oluşur ve bu oluşumlara kişiler tarafından sahte inisiyasyonlar sokulabilir. Hakiki sırlar her türlü boş laflardan korunmuştur çünkü bunlar ancak güvenilir kişilerle paylaşılabilir. Bununla birlikte, herkesin kendi çabalarıyla gerçek inisiyatik deneyimine sahip olabilecek anahtarlar verilebilir. İnisiatik Tapınak ve Kurullardaki geleneğin devam ettirilmesi ve inisiyasyona talip olanlara en uygun şartların sağlanması gerekir. Yüksek mertebeler esoterik ilimleri korumak ve sahit geleneği muhafaza etmekle yükümlüdürler.¹⁸²

---

¹⁸¹ Naudon, *Masonluk*, 91-93.

¹⁸² Guénon, *Masonluk ve Kompanyonaj Üzerine Bir İnceleme*, 107-111.

Masonik ve para-masonik örgütler, sadece üyelerine açık ve gizli cemiyetlerdir. İlk dönem Hıristiyanlarında olduğu gibi, masonik örgütlerde de bir sır disiplini bulunur ve masonik ayinlerde inisyatik (mistik) bir boyut vardır. Masonluk, gizli bir topluluk olmanın yanı sıra inisyatik bir cemiyettir ve sırlar sözcüklerle ifade edilemeyecek kadar önemlidir. Ancak zamanla masonlukta gizli niteliğin kaybolmaya başladığı ve dinler konusunda kayıtsızlık olduğu ifade edilmektedir. Masonluğun İslam ülkelerinde seçkinler üzerinde büyük bir çekim gücüne sahip olduğu ve modernleşmede rol oynadığı da belirtilmektedir. Ayrıca, Fütüvvet Teskilatları ve Melamilik gibi diğer gruplar da kendilerine özgü bir sır kavramına sahiptir.¹⁸³

Masonluğun hedefi hakikat arayışıdır ve bu arayış metafizik kaygılar içerir. Masonluğun her türlü dogmadan ayrı olduğu ve üyelerinin mutlaktın ontolojik kavranışının bireysel değerlendirmesinden kaynaklandığı ifade edilir. Burada önemli bir konu ise birey ile mutlak arasındaki çatışmanın nasıl uzlaştırılacağıdır ve inisyatik yolun tüm sırrının burada saklı olduğudur. Mason inisiyasyon seremonileri, sembolik bir anlam taşıyan ve bireyin içsel aydınlanmasını hedefleyen ritüellerdir. Bu aydınlanma, masonluğun amacı olan Hakikat arayışı ve bireysel değerlendirmeye elde edilir. İnisiyasyonun gerçek amacı sembolik ritüellerden ayrılarak bireye bilgi yönünde bir kavrayış kazandırmaktır. Masonluğun sembolleri, eski dinsel ve felsefi geleneklerden ve operatif masonların aletlerinden gelmektedir ve evrimin her boyutunu birleştirerek bütünü ifade etmektedir. Semboller: hareketler, işaretler, kelimeler, efsaneler ve masallardan oluşur ve sembolik dil, anlamı aktarmada güçlü bir araçtır. İnisyatik yol, sezgisel bir yoldur ve semboller aracılığıyla bireye yaklaşım sağlar. Masonluğun sembollerinin esnekliği, bilinmeyen ve bilinen arasındaki uygun ilişkiyi kurmayı sağlar. Bu semboller, bireye farklı bakış açıları kazandırır ve bilgiyi birleştirerek derin anlam kazandırır. Semboller, aynı zamanda farklı dinsel ve felsefi geleneklerden gelen değerleri bir araya getirerek, evrenin anlamına dair bir ifade sağlar. Baş Mimar sembolü, Yüce Yaratıcı Kudreti ifade eder. Masonluk, inisiyasyon seremonileri ve semboller aracılığıyla bireyin içsel aydınlanmasını hedefler. Bu aydınlanma, bireyin bilgiye yönelmesi ve Hakikat arayışı ile elde edilir. Semboller, masonik öğretiyi aktarmada güçlü bir araçtır ve farklı dinsel ve felsefi geleneklerden

---

¹⁸³ Abdurrahman Kurt, *Din Sosyolojisi* (İstanbul: Sentez Yayıncılık, 2017), 164.

gelen değerleri birleştirerek evrensel bir ifade sağlar. Ancak sembollerin derin anlamını ve değerini bozmadan, gündelik dile tercüme etmek güçtür.¹⁸⁴

İnisiyasyon olmadan herhangi bir ezoterik öğretiy öğrenilemez. Bir inisiyasyon farklı safhaları içerir ve bu safhalar doğma, büyüme ve üretim olarak üç bölüme ayrılabilir. Bu bölümler manevi eğitimin üç devresine tekabül eder.¹⁸⁵ İnisiyatik yol, sessizlik ve sır yasaının dayatıldığı bir yoldur ve semboller aracılığıyla bireye yaklaşım sağlar. Masonluk sembollerinin esnekliği, bilinmeyen ve bilinen arasındaki uygun ilişkiyi kurar ve evrenin anlamına dair bir ifade sağlar. Ancak, sembollerin anlamını gündelik dile tercüme etmek zordur. İnisiyatik öğretiy sessizlikte ve meditasyonda yatar ve sırrın kendisi aktarılamaz, ancak sembolleri okuyarak yavaş yavaş anlaşılır. İnisiyatik yol bireyin tanrılaştırılmasına yönelmez, ancak katılımın insanın başlangıçtaki düşüşünden önce gelen tanrısal bir halin anımsanması olduğunu düşündürür. İnisiyasyonun hedefi, Kayıp Söz'ün aranmasıdır ve insanın kendi özüne sonunda yeniden dahil olmasıdır. Bu yolculuk, bireyin kendisini keşfetmesi ve içindeki potansiyeli gerçekleştirilmesiyle ilgilidir. İnisiyatik öğretiy, kişinin kendisini tanıması, dünyayı anlaması ve kendisiyle çevresi arasındaki ilişkiyi keşfetmesi için bir araçtır. Bu öğretiy, bireyin kendine ve başkalarına karşı sorumluluklarını anlamasına, öğrendikleriyle eyleme geçmesine ve kendisini geliştirerek topluma fayda sağlamasına yardımcı olur.¹⁸⁶

Batı'da kadınların inisiyatifle ilgili bir disipline bağlanma olasılıkları geleneksel yöntemlerde mevcut değildir. Bu durum endişe verici olsa da çözümünü oldukça zor bir konudur. Aslında, Batı'nın diğer herhangi bir medeniyette olduğundan daha fazla kadınların ayrıcalıklı bir konuma sahip olduğu düşüncesinin bu yüzü de tartışılmaya değerdir. Belki de bazı açılardan doğru olsa da modern çağda Batı, kadim normal rolünü bastırmak yerine erkeklerin sadece sahip olması gereken işlevlere ulaşmasına izin vererek, kendine özgü bir diğer karışıklık örneği yaratmıştır. Başka bir bakış açısından, Batı'daki kadınlar gerçekte doğudaki kadınlardan daha dezavantajlıdır, çünkü doğu medeniyetlerinde, uygun niteliklere sahip oldukları sürece kadınlar her zaman kendilerine uygun bir inisiyasyon bulabilirler. Örneğin İslam tasavvufu, kadınlara daima

---

¹⁸⁴ Naudon, *Masonluk*, 104-107.

¹⁸⁵ Guénon, *Masonluk ve Kompanyonaj Üzerine Bir İnceleme*, 99.

¹⁸⁶ Naudon, *Masonluk*, 107-109.

açıktır. Bu durumun Avrupa'da İslam konusunda yaygın olan safsataları tersine çevirmeye yeterli olduğu aşıkardır.¹⁸⁷

Batı'da antik çağda kadınlar için müennes inisiyasyonların mevcut olduğu ancak Orta Çağ'da bunların kaybolduğu belirtilmektedir. Hıristiyan ezoterizmi ile bağlantılı inisiyasyonlara kabul edilmeleri mümkün olsa da bu tür organizasyonlara rastlamak zordur. Tapınak şövalye inisiyasyonunun kadınlar için uygun olmadığı ve günümüzdeki meslek inisiyasyonlarının da çoğunlukla erkeklere özgü olduğu ifade edilmektedir. Bu durumun esas sebebi, Batı'da mevcut inisiyasyonların münhasıran erkeklere dayanmasından kaynaklanmaktadır ve bu boşluğu nasıl dolduracakları konusunda herhangi bir çözüm önerisi bulunmamaktadır. Bazı çağdaşlar mesleğin fiili icrasının ortadan kalkması durumunda, bu mesleğe tekabül eden inisiyasyona kadınların kabul edilmemesinin gereksiz olduğunu düşünmektedir. Ancak bu bakış açısı yanlıştır, çünkü böyle bir inisiyasyonun niteliği ve gerçek kapsamı, meslek icrasından bağımsız olarak belirlenir. Özellikle karma Masonluk mesleğinin icrasının elzem bir şartı olarak kabul edildiği bir yapıya sahiptir. Karma Masonluğun varlığından kaynaklanan bir sapma olduğu vurgulanırken, feminist hareketin kökeninde de bu egemenlikçi kavrayışın yattığı ifade edilmektedir. Yani karma, masonluk ilkelerinin veya değerlerinin doğru bir şekilde uygulanmadığı, bu değerlerin karman bir şekilde uygulandığı veya çığnendiği durumlarda karşımıza çıkar. Bu nedenle, inisiyasyonun özünde ve biçimindeki farklılıkların doğal olduğu ve kadınlar ve erkekler arasındaki doğal farklılıkların tanınması gerektiği vurgulanmaktadır. Bu egemenlikçi kavrayış, cinsiyetler arasındaki doğal farklılıkları göz ardı ederek kadınların ve erkeklerin farklı rollerine atfedilmesine neden olmuştur. Bu nedenle, Masonik toplulukların karma yapıları, birçok açıdan eleştirilmeye maruz kalmaktadır ve “Karma Masonluk” kesinlikle “Düzenli Masonluk” prensipleriyle uyumlu olarak kabul edilemez.¹⁸⁸

Kompanyonajda bulunan mesleklerin neden sadece erkeklere özgü olduğu ve kadınlara özgü bir inisiyasyonun ortaya çıkmadığı ile ilgili olarak, geleneksel bakış açısına göre, kadın mesleklerinin evde icra edilmesi gerektiği için bu tür bir inisiyasyonun mümkün olmadığı belirtilmektedir. Ancak, yasa ve hükümlerde değişiklik yaparak bu güçlüklerin aşılabileceği belirtilmektedir. Ayrıca hem erkeklerin hem de

---

¹⁸⁷ Guênon, *Masonluk ve Kompanyonaj Üzerine Bir İnceleme*, 115.

¹⁸⁸ Guênon, *Masonluk ve Kompanyonaj Üzerine Bir İnceleme*, 116-117.

kadınların icra edebileceği mesleklerin olduğu ve bu mesleklerin inisiyasyona dayanak teşkil edebileceği vurgulanmaktadır. Ancak, mevcut durumda böyle bir inisiyasyonun gerçekleştirilebilmesi için geçerli bir nakil imkânı bulunmadığı belirtilmektedir ve bireysel girişimlerin sahte inisiyasyonlara sebep olabileceği uyarısı yapılmaktadır. Bu nedenle inisiyasyonun gerçekleştirilmesi için bir topluluk veya örgütlenmenin varlığına ihtiyaç olduğu belirtilerek, bunun olmadığı takdirde inisiyasyonun gerçekleştirilemeyeceği vurgulanmaktadır. Ayrıca, inisiyasyonun gerçekleştirilmesi için insan-üstü unsurların mevcut olması gerektiği ve bu unsurların olmaması durumunda inisiyasyonun yetersiz olacağı bilgisi de verilmektedir. Sonuç olarak, müennes inisiyasyonun ilkesel olarak mümkün olduğu ancak mevcut durumda gerçekleştirilebilmesi için geçerli ve güvenilir bir örgütlenmenin varlığına ihtiyaç vardır.¹⁸⁹

Guénon, sonuç kısmında masonlukla ilgili düşüncelerini şu şekilde özetlemektedir. Ona göre, masonluk esasen geleneksel öğretilere dayanan bir organizasyon olmasına rağmen modern zamanlarda bu öğretiler kaybedilmiştir. Eski öğretilere dönme ve kalifiye kişileri inisiyasyona kabul etme, masonluğu yeniden toplumsal bir bağlamda düşünme ve güçlü bir organizasyon oluşturma yolunda önemli adımlardır. Guénon, masonlukla ilgili düşüncelerini konu edindiği eserlerinde, bu örgütün içinde olmadan, dışarıdan bir gözlemci olarak hareket etmiştir. Günümüzde masonluk hakkında farklı görüşler bulunmaktadır ve bazıları bu yapıyı kapalı ve gizli bir örgüt olarak nitelendirirken, bazıları da masonluğun olumlu etkilerine değinmektedir. Guénon, masonluk hakkındaki düşüncelerinde, örgütün en temel ritüellerinin kadim geleneklerden kaynaklandığını savunur ve bu ritüellerin anlamını doğru bir şekilde anlamak gerektiğini vurgular. Ona göre, masonlukta öne çıkan simgesellik sayesinde, insanlar farklı düzeylerdeki anlamları keşfedebilirler ve bu da masonların özgür düşünebilmelerine ve bireysel gelişimlerine katkı sağlar. Ancak, modern masonlukta bu simgesellik ön plana çıkarılmamaktadır. Bu nedenle ritüeller gerçek anlamını kaybedilmiştir. Guénon masonluğun kendine özgü bir örgütlenme biçimi olduğunu ve doğru yorumlanması halinde faydalı etkiler yaratabileceğini belirtir. Ancak masonluğun geleneksel öğretilere uygun şekilde yorumlanması ve uygulanması gereklidir. Guénon, masonluğun yeniden eski öğretilere döndüğü takdirde topluma ciddi

---

¹⁸⁹ Guénon, *Masonluk ve Kompanyonaj Üzerine Bir İnceleme*, 118-119.

katkı sağlayabileceğine inanmaktadır. Ancak bu durumda masonların doğru bir şekilde öğretilmesi ve yalnızca kalifiye kişilerin inisiyasyona kabul edilmesi gerektiğini söylemektedir.

2.7. Hıristiyanlık

Hıristiyanlığın kökenleri birçok belirsizlikle örtülüdür. Hıristiyanlık 'da hukuk yoktur. Hıristiyanlar Antik Roma hukukundan ekleme yapıp onu kendi dinlerine uyarlamak zorunda kalmışlardır.¹⁹⁰ René Guénon Hıristiyanlık kökenlerinin kasıtlı olarak belirsizlik içinde bırakıldığını düşünür. Öyle ki Hıristiyanlığın ilk zamanlarında var olan kurallar geliştirilmemiş esasen sadece antik Roma hukukundan uyarlanmış olan ve sonradan getirilerek tasarlanan "Kanon Hukuku" (Kilise Hukuku) kullanılmıştır. İncilin hiçbir kısmında hukuki bir kılavuz niteliği taşıyan öge yoktur.¹⁹¹ İncil'de tam anlamıyla hukukî bir rehberlik bulunmaz ve Hıristiyanlık dünyevi konularda Roma İmparatorluğu'nun mevzuatına uymayı teşvik eder. Eğer Hıristiyanlık günümüzdeki gibi egzoterizm ve ezoterizm içerseydi, bu durum en ciddi tezatlardan biri olurdu. Çünkü egzoterizm, açık ve yaygın olarak bilinen inanç öğretilerini ifade ederken, ezoterizm gizli ve sadece belirli seçkinler tarafından bilinen öğretileri ifade eder. Bu nedenle, Hıristiyanlık açık dini inanç sistemine sahip olması nedeniyle ezoterik öğretilerin kabul edilmesi giderek yaygınlaşırsa, bu tutumun açık ve erişilebilir olan öğretilerle bağdaşması zor olabilir. Ayrıca, Hıristiyanlığın temel prensiplerinden biri, tüm insanların kurtuluşa erişebilmesi için açık ve erişilebilir bir inanç sistemi olmasıdır. Bu nedenle, bu açık ve erişilebilir temel inanç sistemine ek olarak gizli ve sadece belirli bir seçkinin bildiği öğretiler sunmak, Hıristiyanlıkta ciddi bir çelişki yaratabilir. Bu nedenlerden dolayı, Hıristiyanlık günümüzdeki gibi egzoterizm ve ezoterizm içerirse, bu durumun en ciddi tezatlardan biri olacağı ve Hıristiyanlık prensipleriyle çelişeceği söylenebilir.¹⁹²

Öncelikle "Ezoterik Hıristiyanlık" değil "Hıristiyan Ezoterizmi" ifadesinin ne anlama geldiğini anlayalım. Ezoterizm günümüzde sıkça tartışılan bir konudur ve özellikle Hıristiyanlığın ezoterik yüzüyle ilgilidir. Ancak, tartışılan konunun doğru

---

¹⁹⁰ René Guénon, *Hıristiyan Ezoterizmi*, çev. Yunus Emre Kalın (İstanbul: Kapı Yayınları, 2022), 24.

¹⁹¹ Guénon, *Hıristiyan Ezoterizmi*, 25.

¹⁹² Guénon, *Hıristiyan Ezoterizmi*, 25.

anlaşılması için öncelikle, "Ezoterik Hıristiyanlık " yerine "Hıristiyan Ezoterizmi" terimlerinin kullanılmasının önemli olduğundan bahsetmek gerekir. Burada bahsedilen sadece Hıristiyanlığın farklı bir türü değil, daha derin bir Hıristiyan geleneğidir. Bu yüzden, farklılık sadece yüzeysel değildir. Ezoterik ve Egzoterik düzeyleri ayırt etmek gerekir. Bir gelenekte biri egzoterik/zahiri diğeri ezoterik/bâtını olmak üzere bu şekilde iki ayrı yüz tespit etmek gerektiğinde, bu ikisinin elbette aynı alanla irtibatta olmadığı anlaşılmaktadır. Böylece bu ikisinin arasında herhangi bir çatışma veya karşıtlık söz konusu olamaz. Dinî bir özellik taşıdığı için bazı insanların egzoterizmle ilgilenmesi ve ezoterizmle ilişkili olmasıdır. Ancak ezoterizm tamamen farklı bir konudur ve dinî bir bağı yoktur. Dolayısıyla, herhangi bir kilise veya mezhep tarafından temsil edilemez. Bazı mezhepler bu alanları karıştırdığından, bunu doğru bir şekilde uygulamayanlar birçok yanılsamaya kapılabilir. Hakiki inisiyatik teşekküllerde bu tür sapmalar olmaz. Ayrıca, ezoterizm veya inisiyasyonla ilgili olanların mezheplerle ilişkilendirilmeye çalışmaları doğru değildir. Doğru inisiyasyon için doğru unsurları elde etmek önemlidir. Bazı mezheplerin ezoterik unsurları, asıl anlamlarından saptırılmış olabilir. Doğru inceleme yöntemleri kullanmak, sadece öğrenmek için değil, doğru inisiyasyon için de önemlidir.¹⁹³

Kilise'nin inisiyasyon özelliklerine sahip olan ayinleri ve sakramentleri basit egzoterik ayinlere dönüştüğü eleştirisi yapılmaktadır. Ancak, inisiyasyon kalıcı bir özelliktir ve bu niteliklere sahip olan insanlar için geçerlidir. Ayinlerdeki manevi gücün etkileri her zaman aynı düzeyde olmayabilir ve selamet adı verilen bireysel boyutta bazı imkanları sınırlandırabilir, ancak ayinler hala İsevi geleneklerin bir parçasıdır ve bu özelliklerin kaybedildiği söylenemez. İnisiyasyon özelliğinin kaybedilme sebebi adaptasyonun gerekliliği gibi zamansal ve mekânsal faktörlerdir. Adaptasyon geçmişteki koşullar ve ihtiyaçlar göz önüne alındığında doğal bir süreçtir. Ancak, bu adaptasyon sürecinin sonucunda Kilise'nin inisiyasyon özelliklerine sahip ayinlerinin ve sakramentlerinin kaybedilmesi, İsevi gelenekten uzaklaşmaya neden olmuştur. Bu nedenle, bu kayıp sürecinin doğal sebepleri tartışılrsa da Kilise'nin inisiyatik özelliklerinin yeniden keşfedilmesi ve yeniden canlandırılması da önemlidir. Kilise'nin inisiyasyon özelliklerini yeniden keşfetmek için, geleneksel uygulamaların ve öğretilerin daha derin bir şekilde incelenmesi ve doğru bir şekilde yorumlanması

---

¹⁹³ Guénon, *Mukaddes İlmün Sembolleri*, 68-69.

gerekmektedir. Ayrıca, modern dünyanın ihtiyaçlarına uygun olarak, inisiyasyon ayinleri ve sakramentleri yeniden tanımlanmalı ve güncellenmelidir. Bununla birlikte, inisiyasyon süreci sadece Kilise tarafından yürütülen bir süreç değildir. Bireyler de kendi kişisel inisiyasyon süreçleri yaşayabilirler. Bu süreçler, çeşitli yoga ve meditasyon teknikleri, geleneksel şaman uygulamaları veya diğer mistik öğretiler aracılığıyla gerçekleştirilebilir. Kilise'nin inisiyasyon özelliklerinin kaybedilmesi doğal bir süreç olsa da bu özelliklerin yeniden keşfedilmesi ve yeniden canlandırılması gerekmektedir. Bu hem bireysel hem de toplumsal düzeyde hayatın anlamını ve amaçlarını daha iyi anlamamızı sağlayacaktır.¹⁹⁴

Hıristiyanlık dininin ezoterik ve inisiyatik özelliklerinin kaybedilmesi Batı dünyasının daha kötü duruma düşmesini engellemiştir. Bu değişim I. Konstantin döneminde tamamlanmıştır ve sonucunda Hıristiyanlık ezoterik bir dine dönüşmüştür. Ancak, seçkinlerin yaşadığı Hıristiyanlıkta hala inisiyatik bir inanç barındırması mümkündür. Bu değişim, önceki kültürlerin karanlığa gömülmesine neden olmuştur ancak bu durum kendisine özgü doğası gereğidir. Ezoterik ve inisiyatik özelliklerin korunabilmesi için ezoterik alanla sınırlandırılması gerekir. Bu durum politik ve zorunlu bir hamle olmadığı gibi tam tersine gereklilik sonucu ortaya çıkmıştır. Hıristiyanlık öğretisinin ezoterik hale gelmesi derin anlamları zorlaştırmış ve insanların bu hakikatlere ulaşmaları zorlaşmıştır. Ancak bu zorluklar Batı dünyasının durumunu daha iyi hale getirme açısından önemsizdir. Dinî kuralların, yalnızca kusursuzlaşma tavsiyeleri olarak bilinmesi gerektiği ve her bireyin yalnızca kendi kapasitesinin değil, içinde bulunduğu koşulların da İncil'e uymakla mükellef olduğu belirtilmektedir. Saf öğretilerde ezoterik ve ezoterik açıdan anlaşılabilen hakikatler olduğu gibi, sadece ezoterizme ait olan ve gizemler olarak bilinen hakikatler de vardır. İlkel Hıristiyanlık da ezoterik niteliktedir ancak gizemlerin varlığına inanmayanlar Hıristiyanlığı sadece dinsel bir gelenek haline dönüştüren dinselleştirme sürecine dahil etmişlerdir. Bu sürecin sonucunda, inisiyatik özellikleri kaybeden Hıristiyanlık, daha çok dogmatik anlatımlar ve ezoterik uygulamalarla ifade edilen bir din haline gelmiştir. Bu durum, inisiyasyon yolunu izleyenler için bir zorluk oluşturmakta ve öğretinin tam anlamıyla anlaşılmasını zorlaştırmaktadır.¹⁹⁵ Bazı Hıristiyanlar gizemlerin varlığının destekçisi olurken, diğerleri dinselleştirme sürecinin sonucu olarak gizemlerin varlığına şüpheyle

---

¹⁹⁴ Guênon, *Hıristiyan Ezoterizmi*, 26-29.

¹⁹⁵ Guênon, *Hıristiyan Ezoterizmi*, 30-34.

yaklaşmaktadır. Fakat bazı Hıristiyanlar da gizemlerin varlığına inanmalarına rağmen, bunun dogmatik inançlar üzerine değil, kişisel inisiyatik deneyimlerine dayandığını savunmaktadır. Gizemlerin varlığı, Tanrı'nın insanlıkla olan ilişkisinde derinleşmeye ve kişisel gelişimine yardımcı olabilecek bir fırsat olarak görülebilir.

Hıristiyan vaftiz ayininin inisiyatik bir özelliği vardır ve ilk dönemlerinde de bu özelliğini korumuştur. Ancak, zamanla egzoterik bir alana indirgenmiş ve diğer sakramentler gibi dışsallaştırılmıştır. Bugünkü vaftiz ayininin uygulanması için sıkı önlemler alınmaz ve kolaylıklar sağlanır. Bunun, sakramentlerin egzoterik olarak algılanması ve sürekli yapılan bir uygulama haline geldiği için gelenekselleşmiştir. Vaftiz ayininin sanal bir inisiyasyon gibi olduğu ve Hıristiyan ayinlerinin sanal inisiyasyonunun varlığını sürdürüp sürdüremeyeceği konusu tartışmalıdır. Hıristiyanlıkta bulunan diğer sakramentlerin de inisiyatik bir yönü kalmamış ve tamamen egzoterik ayağa dönüşmüştür. Ruhbanlık inisiyasyonunun da dışsallaştırılmış bir şekilde uygulanmasıyla, Hıristiyanlıkta inisiyatik bir yön kalmamıştır. Vaftiz ayininin, Hıristiyan toplumuna kabulünü ve bir nevi dâhil oluşunu sağlamıştır. Bugün vaftiz ayini, bebeklerin doğumundan sonra uygulanan ve nitelikleri belirleme zahmetine bile girilmeden kolaylıkla uygulanan bir âyine dönüşmüştür. Bu da vaftiz âyininin inisiyatik özelliğinin zamanla kaybedilmesine ve sanal bir inisiyasyona dönüşmesine neden oldu. Hıristiyan âyinlerinin bu sanal bir inisiyasyonunun varlığını sürdürüp sürdüremeyeceği ileride belli olacaktır.¹⁹⁶ Erken Hıristiyanlıkta inisiyatik öğelerden bahsederken, vaftizin bir inisiyasyona denk geldiği, MÖ 150 ile MS 300 yılları arasında Filistin ve Suriye'de yaygın olan vaftiz hareketinin Esseniler gibi diğer Yahudi dini hareketlerde de yer aldığı, ancak Hıristiyanlar için vaftizin Mesih İsa tarafından kurulması ile sakramental bir değer kazanmıştır. Bu yüzden vaftiz diğer gizemlerdeki arındırma ayinleriyle ya da Antikçağ pagan törenleriyle karşılaştırılmaz.¹⁹⁷

Doğu Kiliselerinde inisiyasyon yoktur ancak bazı öğretiler inisiyatik nitelik taşır. İsihazm öğretisi, bazı formüllerin düzenli bir şekilde tekrar edilmesini içerdiğinden inisiyasyon zincirinin varlığına işaret etmektedir. Ancak, diğer Hıristiyan inisiyasyonlarının nitelikleri ve yöntemleri hakkında bilgi eksikliği vardır. İnişiyasyonun bireyin manevi gelişiminde önemli bir rolü vardır ve inisiyasyonun

---

¹⁹⁶ Guênon, *Hıristiyan Ezoterizmi*, 34-37.

¹⁹⁷ Eliade, *İnişiyasyon, Âyinler, Gizli Cemiyetler*, 203.

tamamlanmasıyla bireyin manevi farkındalığının artacağına inanılır. Bununla birlikte, inisiyasyon tamamlanana kadar bireyin hazırlanması ve uygun bir şekilde yönlendirilmesi gerekmektedir. Bu hazırlık süreci içinde, bireyin kendisine bakan bir yol göstericiye ihtiyacı vardır ve bu yol gösterici inisiyasyon zincirinde bireye yardımcı olmaktadır. İnisiyasyon çalışmaları bazen zor ve çileli olmaktadır ancak sonunda bireyin manevi gelişiminde büyük bir kazanç sağlar. İnisiyasyonun bir kez tamamlanmasıyla insan kendisini daha iyi anlar ve yolculuğun sonunda kendisiyle daha barışık biri haline gelir.¹⁹⁸ Tıpkı neredeyse tüm dinlerde var olan ruhu temizlemek ve gizli bilgilere ulaşmak için izlenen yol gibi burada da inisiyatik sürecin önemi yadsınamaz bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Guénon, “Öğreti ancak gerçekleştirme amacına hizmet ettiği sürece anlamlıdır.”¹⁹⁹ der. İnsan, bireysel ve toplumsal yapılarıyla yücelen bir yola girmelidir. Diğer özlerin halleri, kendilerine özgü tarzlarıyla gerçekleştirdikleri için bizim için yol olarak kullanılamaz. İmkânların tekrarı söz konusu olmadığı için, tek bir imkânın tekrarı imkânsızlık olarak adlandırılır.²⁰⁰

Özet olarak Hıristiyanlık hem Yunan felsefesini, Roma hukuk sistemini, Egemen Kozmokrat ideolojisini hem de eski tanrılar, kahramanlar, adetler ve kültürleri benimsemiştir. Evrensel bir din olarak, farklı kültür ve topraklarda yaşayan insanların dini ve kültürel özelliklerini resmi hale getirmek ve ortak bir paydada buluşturmak zorunda kalmıştır. Bunu yapabilmek için, eski kültür ve değerleri Hıristiyan terimlerine çevirerek birleştirmişlerdir.²⁰¹ Hıristiyanlık, inisiyasyon ağırlıklı kökenlerine rağmen artık yalnızca egzoterik alana özgü olan bir dine dönüşmüştür ve içinde egzoterizm dışında herhangi bir şey barındırma ihtimali kalmamıştır. Mutasavvıflar gibi "Cennet, yalnızca bir zindandır" görüşünde olanlar ise egzoterik âyinlere riayet ederek, selamet için yeteri kadar mücadele etmelidirler. Ancak, inisiyasyon gibi ezoterik bir yol takip etmek isteyenler için, günümüz dünyasında mevcut olan Batı Hıristiyanlığı bu yönde yeterli değildir. Bu nedenle, Hıristiyan inisiyasyonlarının yeniden canlandırılması gerekmektedir. Bu, Hıristiyanlığı hem egzoterik hem de ezoterik yönleri sahip bir din

---

¹⁹⁸ Guénon, *Hıristiyan Ezoterizmi*, 39-42.

¹⁹⁹ René Guénon, *Varlığın Katmanları Alemlerin Çokluğu*, çev. Aysel Özkan (İstanbul: Sen Yayınları, 2022), 56.

²⁰⁰ Guénon, *Varlığın Katmanları Alemlerin Çokluğu*, 56.

²⁰¹ Eliade, *İnisiyasyon, Âyinler, Gizli Cemiyetler*, 210.

haline getirecektir. Ancak, bu süreç uzun ve karmaşıktır ve şimdilik egzoterik âyinlere riayet edenler için yeterli olacaktır.²⁰²

2.7.1. Kutsal Toprak Muhafızları

Kutsal topraklar ifadesi her dinde farklı yere işaret etmektedir. Dürzüler Nizariler gibi çeşitli örgütlerin de kendilerini “kutsal toprak muhafızları” olarak tanıttığı görülür. Böyle bir durumda kutsal toprakların bir bölgeden ziyade sembolik bir anlam taşıdığı düşünülmektedir. Söz konusu inanca veya halkın kullandığı dile göre “Azizlerin Diyarı”, “Kutsanmışların Diyarı” gibi farklı adlarla karşımıza çıkmaktadır. Belirli bir bölgede belirli bir noktaya işaret edebileceği gibi aslında bir manevi merkez olarak da kullanılabilir. Kutsal Toprak Muhafızları unvanı, Şövalyelik ve Tapınakçılık rütbeleri arasında yanlış anlaşılabilir bir derece olarak bilinmektedir. Bu yanlış, Hıristiyanlar ve Yahudiler için Kutsal Toprakların Filistin'den başka bir yer olmadığı düşüncesi ile ilgilidir. Kutsal Topraklar ifadesi farklı türevleri olan sembolik bir ifadedir. Bu nedenle, Kutsal Toprakların neresi olduğu ve muhafızların görevi tam olarak nedir belirsizdir.²⁰³

Kutsal Topraklar, farklı dinlerde ve kültürlerde büyük bir öneme sahiptir. İsrail-Filistin çatışması gibi konularda İslam dünyası da söz sahibidir. Kudüs hem Yahudiler hem Hıristiyanlar hem de Müslümanlar için kutsal bir yerdir. Bu topraklarda yaşayan Yahudi, Hıristiyan ve Müslüman topluluklar arasında yaşanan sorunlar, tarih boyunca birçok önemli olaya da sahne olmuştur. Kutsal Topraklar farklı isimlerle anılsa da genel olarak manevi bir merkez olarak kabul edilir. İsrail'in inancına göre, Shekinah'ın yeri çadır tapınaktır ve Dünyanın Kalbini temsil eder. İsrail bu toprakları Kutsal Topraklar olarak görür ve Canlılar Diyarı olarak da adlandırılır. Katolik inancında ise Vadedilmiş Topraklar, seçilmiş insanların semavi yolculuğu için kullanılır ve İsrail'i kurtuluşa ulaştıracak bir yer olarak kabul edilir. Ayrıca İsrail topraklarının Cennet'in bir yansıması olduğuna da inanılır. Kutsal Topraklar, farklı inançlar ve kültürler arasındaki bölgeleri, sembollerini ve kavramlarını temsil eder. Bu coğrafi bölge, farklı inançların kökeninin olduğu yerlerden biridir. Ayrıca bu bölgede Hz. Musa'nın Yahudiliğin müessesesini yarattığı, İsa'nın Hıristiyanlığı burada duyurduğu ve Hz. Muhammed'in İslam'ı

---

²⁰² Guênon, *Hıristiyan Ezoterizmi*, 42-43.

²⁰³ Guênon, *Hıristiyan Ezoterizmi*, 47-48.

yaydığına inanılır. Kutsal Topraklar, farklı inançlar arasında tartışmalı bir konudur. Ancak tüm dinler, bu topraklardaki manevi merkezi korumak konusunda ortak bir duyguya sahiptir. İsrailoğulları hakkındaki inançlar sadece İsrail'e özgü değildir ve diğer milletlerin de manevi merkezleri vardır. Bunun gibi sembolizm antik Mısır ve Orta çağ Batı efsanelerinde de görülmüştür. Mısırlılar kalbi Cennet'in sembolü olarak görürler. Kalp sembolü, manevi merkezin sembolü olarak kullanılmaktadır. Orta çağ Batı efsanelerinde kalp sembolü, Kutsal Kâse ile temsil edilirken, Mısır hiyerogliflerinde de benzer bir sembol kullanılmıştır. Bu sembolizmler benzerlik gösterse de farklı kültürlerin farklı anlamlar yüklediği sembollerdir. Örneğin, İsrailoğulları için Kudüs, dünyanın kalbidir, ancak Mısırlar için kalp, Cennet'in sembolüdür. Bu sembolik farklılıklar, kültürlerin farklı inanç ve düşüncelerine bağlı olarak şekillenir. Farklı kültürlerdeki sembolizmlerde benzerlikler olmasına rağmen her sembol farklı bir anlam taşır. İsrailoğulları için Kudüs'ün önemi, Mısırlar için kalbin önemiyle benzerlik göstermesine rağmen, her bir sembole kendi kültürlerinde farklı manevi anlamlar yüklenir.²⁰⁴

Farklı kültürlerin kutsal toprakları benzersiz sembolizm ve manevi inançlarla doludur. Bu topraklar, bir inancın manevi merkezinin temsilcisi olarak kabul edilir. Bununla birlikte, tüm kutsal toprakların ortak bir temelde birleştiği ve nihai bir manevi merkez oluşturduğu düşünülür. Bu nihai kutsal toprak, tüm inançların kökeni ve prototipi olarak kabul edilir. Merkezinde dört ana yöne akan dört nehrin yegâne ve tek kaynağı bulunur. Bu nihai kutsal toprak, diğer tüm kutsal toprakların bağlı olduğu ve farklı dönemlerde farklı geleneklere uyum sağlayan, tüm inançların kökeninde yatan bir temel inançtır. Bu kutsal topraklar, her inancın manevi merkezinin temsilcisi olmasına rağmen, farklı sembolizm ve manevi inançlarla doludur. Örneğin, Keldanilerin Pardes ve Batıların Paradis (Cennet) diye tabir ettikleri kutsal topraklar, Sanskrit dilindeki Paradêsha kelimesiyle ifade edilen "yüce bir yurt" olarak da bilinir. Nihai kutsal toprağın varlığı, farklı kültürlerin ve dinlerin sembolizm ve inançlarının temelindeki ortak noktaları gösterir. Bu ortak noktalar, insanların binlerce yıldır manevi inançlarını ve sembolizmlerini oluştururken, insanlığın yaratılışına ve özüne dair ortak bir anlayışa dayandığı düşünülebilir. Kutsal topraklar, tarihi boyunca savaşların, çatışmaların ve kavgaların merkezi olmuştur. Bu topraklar, farklı inançların, ideolojilerin ve siyasi

---

²⁰⁴ Guênon, *Hiristiyân Ezoterizmi*, 49-51.

çıkarların birbirleriyle karşı karşıya gelmesine sebep olmuştur. Ancak kutsal toprakların manevi önemi ve sembolik değeri insanların birbirlerine karşı barışçıl ve saygılı davranmalarını sağlamalıdır. Kutsal topraklar, insanların farklılıklarını kabul etmeleri ve hoşgörülü bir şekilde bir arada yaşamalarının simgesi olmalıdır. Bu topraklar, insanlar arasında bir köprü görevi görmeli ve insanların birbirine karşı saygı ve sevgiyle yaklaşması için bir çağrıda bulunmalıdır. Her inanç, kültür ve ulus, bu toprakların manevi değerine saygı göstermeli ve insanlığın ortak mirası olarak kabul etmelidir. Yüce Merkez'in sembolizmi, güçlü bir ruhsal ve inisiyatik anlam taşır. Gizli bir merkeze yolculuk, insanın kendisiyle yüzleşmesi ve kendini keşfetmesi anlamına da gelir. Süleyman Mabedi ve üçlü yapı gibi inisiyatik merkezler, insanın ruhsal gelişimine katkıda bulunabilecek önemli yapılar arasındadır.²⁰⁵

Yüce Merkez diğer inisiyasyon merkezlerinin sembolizmiyle birlikte insanların daha iyi anlamalarına ve ruhsal keşif yolculuklarında gerekli bilgi ve rehberlik sunmalarına yardımcı olur. Bu nedenle, Tapınakçıların hem askeri hem de dini nitelikleri vardı. Askeri niteliği, savunucu görevlerinde yer alarak Kutsal Toprakları korumaları ve inisiyasyon sınavlarına girecek kişileri içeri almalarını sağlamalarını içeriyordu. Dini niteliği ise, inisiyasyon yoluyla elde edilen bilgi ve bilgeliği kutsal otorite ile birleştirerek, muhafızların inancını doğru yorumlanmasını ve korunmasını içeriyordu. Bu çift nitelik, Tapınakçıların şövalyelerinin eğitimiyle aynı olmakla birlikte, görevleri gereği daha fazla sembolik ve manevi öğeler içermekteydi. Tapınakçıların inisiyasyonları Hindu inancında olduğu gibi savunucu kastına mensup olan insanların doğasına intibak eder nitelikteydi ve Tapınakçıların da savunmacı görevleri vardı. Tapınakçıların muhafız ve savunucu görevlerinin yanı sıra, inisiyasyon yoluyla elde ettikleri bilgi ve bilgeliğinin kutsal otorite ile birleştirilmesi bu örgütün özgün niteliğini oluşturur. Yüce Merkez'in muhafızlarının dış ilişkileri yürütmekle ve özellikle ilkel inanç ile tali ya da ilkel inançtan türemiş inançlar arasındaki bağı korumak gibi bir görevi de vardır. Bu korumanın sağlanabilmesi için, belirli bir geleneği temsil eden örgütler olmalıdır. Tapınakçılar, Yahudi-Hıristiyan geleneğine mensup bir örgüt olarak, bu rolü yerine getirmek için mevcut gelenek biçimine uygun kalacak ve aynı zamanda gerçek öğretisi ile diğer geleneklerle ilişki kuracaklardı. Tapınak Ruhaniyetinin yok oluşu, Batı'nın Dünya Merkezi ile düzenli ilişkiler kurmasını sekteye uğrattı. Ancak bazı

---

²⁰⁵ Guénon, *Hıristiyan Ezoterizmi*, 52-54.

örgütler, Tapınak Ruhbanlığı zihniyetinden esinlenerek, bu ilişkileri gizlice devam ettirdi. Bunlar arasında “Fede Santa” "Aşk Sadıkları" ve “Kutsal Kâse Meclisi” gibi örgütler vardı. Gül-Haçlılar, Tapınak Ruhbanlığı zihniyetini canlı tutan ve bu örgütlere ilham veren sembolik bir isimdi. Ancak sonunda, Batı'nın koşulları artık faaliyetlerini engellediği için Gül-Haçlılar Asya'ya dönmek zorunda kaldılar. Bu durumda, artık muhafaza edilmesi gereken bir Kutsal Toprak kalmamıştır ve Batı'nın kendi geleneğini yeniden keşfederek Dünya Merkezi'ne giden yolları bulması gerekmektedir. Ancak bu konuda herhangi bir kehanette bulunmanın mümkün olmadığı ve cevabın tamamen Batı'nın kendisine bağlı olduğu belirtilmiştir.²⁰⁶

2.7.2. Kutsal Kâse Sembolizmi

Kutsal Kâse, İsa'nın değerli kanını barındıran bir kap olarak kabul edilir. Bu kan iki kez toplanmıştır. Biri Son Akşam Yemeği sırasında diğeri ise Aramatyalı Yusuf'un askerlerden birinin Kutsal Kurtarıcının kanat kısmında açılan yaradan akan kan ve terini toplarken. Dolayısıyla, bu kupa kanın konulduğu bir kap olduğu için, İsa'nın kalbiyle ilişkilendirilir ve sembolik bir nüshaya dönüşür.²⁰⁷ Kutsal Kâse efsanesinin İsa'nın Kalbi ile özel bir bağlantısı vardır ve kalp sembolü eski Mısır dininde de vazo şeklinde kullanılır. Kutsal Kâsenin kökeni olan antik Kelt geleneklerinin Hıristiyanlıkla harmanlanması sürecinde İsa'nın Kalbi sembolü de yavaş yavaş Hıristiyan dininin sembolü haline gelmiş ve İsa'nın sevgi dolu kalbi tanrısal bir nitelik kazanmıştır. İsa'nın Kalbi sembolünün Rönesans döneminde ve sonrasında sanat ve edebiyatta yoğun bir şekilde kullanıldığına da dikkat çekiliyor. Bu dönemde, sembol, İsa'nın insanlığına ve sevgisine vurgu yapmak için sık sık kullanıldı. Kutsal Kâse ile İsa'nın Kalbi sembolünün benzerlikleri vardır. İkisi de İsa'nın acı çektiği dönemde akan kanı temsil eder. İsa'nın kalbi sembolü İsa'nın saf bir sevgi kaynağı olduğunu temsil ettiği düşünülmektedir. Bunun yanı sıra, kadeh gibi birçok sembolün kadim geleneklerde önemli bir yere sahip olduğu belirtilmektedir. Özellikle Keltlerde kadeh, kutsal bir sembol olarak kabul edilir. Kelt mitolojisinde de Kutsal Kâse efsanesi vardır ve bu efsane, Keltlerin kadehe verdikleri önemi gösterir. Ancak Kelt doktrinleri ve sembollerin anlamları tam olarak anlaşılabilmiştir. Bunun nedeni, Keltlerin, sembollerini sözlü gelenek yoluyla aktarma

---

²⁰⁶ Guênon, *Hıristiyan Ezoterizmi*, 55-59.

²⁰⁷ Guênon, *Hıristiyan Ezoterizmi*, 134.

eğiliminde olmalarıdır. Ancak, dinler arası uyumun olduğu durumlarda sembollerin anlamı daha kolay anlaşılabilir.²⁰⁸

Meleklerin Seytan'ın düşüşü sırasında alnından düşen yeşim taşından kadehi yonttukları belirtilir. Yeşim taşının, Hindu mitolojisinde Şiva'nın üçüncü gözünü temsil eden bir inci olduğu ve bir tür ebedi hissiyatı ifade ettiği de aktarılır.²⁰⁹ Bu benzerlik, Kutsal Kâse sembolizminin diğer açıklamalardan daha uygun olduğunu ortaya koymaktadır. Ayrıca bu benzerlik kalp sembolizmi ile de ilişkilendirmektedir. Çünkü pek çok kültürde olduğu gibi Hindu geleneğinde de kalp, tüm varlığın merkezi kabul edilir ve ebedi hissiyatın doğrudan bağlandığı bir organ konumundadır. Bu nedenle, Kutsal Kâsenin kalp sembolü ile ilişkilendirilmesi de mümkündür. Kutsal Kâse, efsaneye göre yeryüzü cennetinde yer alıyordu ve Hz. Adem'e emanet edilmişti. Ancak, Hz. Adem'in dünyaya düşüşü sırasında Kutsal Kâse kaybolmuştur ve Aden Bahçesi'nden ayrılırken yanında götürememiştir. Bu durum, insanın kendi hatası sonucunda kökeni olan merkezden ayrıldığında kendisini zamansallığa hapsolmuş olarak bulduğunu göstermektedir. Bundan sonra, insan için her şeyin ebediyet boyutunda düşünüldüğü tek bir noktaya geri dönmesi mümkün olmamaktadır. Bu efsaneyi sembolik olarak yorumlayacak olursak, Yeryüzü Cenneti, ilahi kalple bir tutulur ve Tanrı'nın Kalbinin bir yansımasıdır. Dolayısıyla, Hz. Adem'in, cennette olduğu sürece gerçekte Tanrı'nın Kalbinde yaşadığı söylenebilir. İnsan dünya ile bağlantılı olduğu sürece zamanın kısıtlamaları altında kalacaktır. Ancak, Tanrı'nın kalbinde yer alan merkezde yaşayarak insan, kendisini zamansal sınırlamalardan kurtarabilir ve Kutsal Kâseyi yeniden bulabilir. Bu efsane içerisinde Kutsal Kâsenin İsa'ya kadar nerede saklandığı anlatılmaz; ancak, efsane, insanın kendini Tanrı'ya yakın hissetmek için yalnızca bir merkeze ulaşması gerektiğini gösterir.²¹⁰ Efsaneye göre daha sonra Hz. Şit Kutsal Kâseyi ele geçirmiştir. Böylelikle Hz. Şit İnsanın düşüşüyle birlikte bozulan ebedi düzenin yeniden kurulması fikrinin temelini ve istikrarını yansıttığı için bir anlamda restore etme anlamı ona yüklenmiştir. Böylece, en azından kısmen kabul görmüş bir onay sağlanmıştır çünkü Hz. Şit ve Kâseye hâkim olan öncülleri, yeryüzünde kaybedilmiş bir cennetin izdüşümü olan manevi bir merkez kurmayı başarmışlardır. Efsanenin devamında, Kâsenin İsa'ya kadar geçen zamanda nerede ve kim tarafından korunduğu konusu muamma olarak

---

²⁰⁸ Guénon, *Mukaddes İlmün Sembolleri*, 47-48.

²⁰⁹ René Guénon, *Alemin Hükümdarı*, çev. Esra Temür (İstanbul: Kapı Yayınları, 2022), 49-50.

²¹⁰ Guénon, *Mukaddes İlmün Sembolleri*, 49.

kalmıştır. Hz. İsa'nın ölümünden sonra Kutsal Kâse, Aramatyalı Yusuf ve Nikodemus tarafından Britanya'ya getirildiği efsanesi, Yuvarlak Masa Şövalyeleri'nin tarihi ve epik hikayelerinin de başlangıcıdır. Yuvarlak Masa daire şeklinde ve etrafında on iki ana karakterin mevcudiyetiyle ilgili bir semboldür. Havari sayısının da on iki olması gibi diğer özellikler de Hıristiyanlık ile uyumludur. Bu bağlamda, Yuvarlak Masa'nın sembolizmiyle ilgili pek çok işaret olduğu belirtilmektedir. Bunların arasında, Ruhun yedi şövalyesi, kutsal görevleri tamamlamak için bir araya gelmiştir. Ayrıca Kâsenin kendisi de bir semboldür ve bu sembolizmde, kâse birçok farklı anlama gelebilir. Bazıları için, Kutsal Kâse Hıristiyan mistisizminde görülen bir semboldür ve sadakatsiz olanların cezasını çekecekleri yer olarak tasvir edilir. Diğer taraftan, Kâse, gökyüzünde Ay'ın yansımaya karşılık gelebilir. Yuvarlak Masa'nın sembolizmi çağlar boyunca birçok yorumcu tarafından incelenmiştir. Bunlardan biri, Kâse'nin gerçek hayatta var olduğunu ve İsa tarafından kullanıldığını savunanlar tarafından yapılan tartışmaları içermektedir. Diğer yorumcular ise sembolizmin daha derin anlamlarını aramaktadır ve Yuvarlak Masa'nın Batı Avrupa'da popüler olan Hıristiyan felsefesi ve mitolojisi ile bağlantılı olduğuna inanılmaktadır.²¹¹

Kâse efsanesinin kökeni Druidizm'deki geleneksel unsurların Hıristiyanlığa aktarılmasına dayanır. Bu aktarımın nasıl gerçekleştiği belli değil ancak bu unsurlar Hıristiyan ezoterizminin önemli bir parçası haline gelmiştir.²¹² Orta Çağ'da Hıristiyan ezoterizminin varlığı kesin olarak bilinir ancak modern cehalet nedeniyle bazıları bunu inkâr etmiştir. Bazıları kabul etse de bu konu kesinlik arz etmeyen belirsiz bir mesele haline gelmiştir. Kutsal kâsenin yok oluşu ile ilgili sembolizmde ise efsanenin anlatılarına göre semaya yükseldiği ya da Rahip Jean Krallığına götürülmüş olduğundan bahsedilse de ikisi aynı şeydir. Kâseni fiziksel olarak mevcut bulunması gerekmez. Zaten belli bir inisiyasyon ve arınma evresini geçirmiş kişiler için kâsenin fiziksel varlığı ya da yokluğu belirli bir anlam ifade etmez. İlkesel olarak istidat sahibi kişiler için Kâse daima vardır. Ancak bu tür kişiler giderek daha ender rastlanır hale gelmiştir.²¹³

Tüm gerçek sembollerin çeşitli anlamları bulunmaktadır ve bu durum sembollerin başlangıcından beri böyledir. Sembol insanlığı birbirine bağlayan bir karşılıklılık kanunu sayesinde oluşmuştur. Bireysel bir tasarım sonucu değildir. Kimi

---

²¹¹ Guénon, *Mukaddes İlmün Sembolleri*, 49-51.

²¹² Guénon, *Mukaddes İlmün Sembolleri*, 68.

²¹³ Guénon, *Mukaddes İlmün Sembolleri*, 74.

kişiler bu anlamları görmezken diğerleri görüyor olabilir veya sadece belli bir kısım anlamı görebilirler. Ancak bunun nedeni, tüm anlamların sembolün içinde bulunmadığı anlamına gelmez. Burada farklılaştıran şey, her insanın kendi spiritüel ufkudur. Sembolizm kesin bir bilimdir; kişisel hayal gücünün harikalar yarattığı boş bir hayal dünyası değildir.²¹⁴

2.8. İslam Dini

İslam kelimesi "selm" ve "silm" köklerinden türemiş; barış, güven, huzur ve mutluluk gibi anlamlara gelmektedir. Özel olarak Hz. Muhammed'e vahyedilen dinin adıdır ve temel kaynağı Kur'an'dır. İslam, kişinin kendisini yalnız Allah'a teslim etmesi, O'na kul olması, O'na ibadet etmesi demektir. İman kelimesi ise "emn" kökünden gelir ve güven içerisinde benimsemeyi, kabul etmeyi, ona inanmayı ifade eder. İman ve İslam kavramları arasında mahiyet farkı olsa da birbirinden ayrı değildir. İslam dış görünüşü, iman ise iç görünüşü ifade eder. İnanç, ibadet, muamelat ve ahlak gibi alanları kapsayan değerleri tam bir teslimiyetle yerine getiren kimseye müslim denir.²¹⁵

İslam öğretisi, diğer geleneksel öğretilerin aksine, Zahirilik ve Bâtınlık kavramlarını açık bir şekilde ayıran bir öğretilerdir. Şeriat ve hakikat terimleri de herkese açık bir ana yol ve seçkin bir zümreye özgü bir iç gerçek olarak ifade edilir. Bu ayrım keyfi değildir, çünkü herkes aynı niteliklere sahip değildir. Şeriat, dinle bütünleşen yasal ve toplumsal öğeleri kapsarken, hakikat saf bilgidir. Ancak, şeriatın yüksek anlamını kazandıran da yine hakikattir. Bu ilke, daire ve merkez benzetmesinde olduğu gibi karşılıklı olarak kabuk ve özü ya da dışsal ve içsel özellikleri açıklamak için kullanılır. Ezoterizm sadece hakikati içermekle kalmaz, aynı zamanda hakikate ulaşmak için gereken vasıtaları da kapsar. Bu vasıtaların tümüne tarikat denir ve insanı gerçeklikten hakikate götüren bir yoldur. Tarikat, çemberin merkezine doğru giden yarıçap olarak tanımlanabilir. Bu yarıçaplar kişisel yaratılışa, mizaca ve çemberin farklı noktalarına değinir. Amaç her ne olursa olsun, sadece bir merkeze ve bir hakikate ulaşmaktır. Farklar bazen benlik/şahsiyet ile birlikte ortadan silinip kaybolabilir. Yani, varlığın yüksek seviyelerine ulaştığında veya kulun sınırlı sıfatları, sadece Allah'ın sıfatlarına yer vermek amacıyla ortadan kalktığında ve kul, kendi özünde veya varlığında bu sıfatlarla

²¹⁴ Guénon, *Mukaddes İlmün Sembolleri*, 65.

²¹⁵ Adam, *Dinler Tarihi El Kitabı*, 198.

özdeşleştiğinde aradaki farklar tamamen ortadan kalkar.²¹⁶ Tasavvufun odağı, Allah, varlık ve insan üzerinedir. Temel amacı, insanın Allah'ı zat, sıfat ve fiilleriyle tanımasına, varlığın hikmetlerini kavramasına ve ruhsal arınma sürecine katkı sağlamaktır. Tasavvufun hedefi insanın kalp ve gönül merkezli bir eğitimle kötü ahlaktan arınarak güzel vasıflar kazanmasını, Allah ve Resülü'nü rehber edinerek insanı kâmil mertebesine erişmesini sağlamaktır.²¹⁷ Tasavvuf hem tarikatı hem de hakikati aracı ve amaç olarak içerir. Batı dillerinde "initiation" kelimesiyle ifade edilen inisiyasyon kavramı, her türlü ledünnî düşünce geleneğine uyarlanabilirken, sufizm kelimesi sadece belli bir ekolü çağrıştırdığı için sakıncalıdır. Gerçekte ekoller sadece farklı yollar olsa da bu terimler sûfi kelimesinden gelmektedir. Ancak hiç kimse kendisi için kesinlikle "Ben sûfiyim" diyemez, çünkü sûfilik, gerçek sûfi ile Allah arasında kalan bir sırdır. Sufi kelimesi, en üstün bir dereceye ulaşan bir kişiyi ifade etse de kökenleri çok farklıdır ve sembolik bir adlandırma olarak kabul edilmelidir.²¹⁸

"Saf dil türevi gerektirmeyen bir kod" olarak kabul edilen "tasavvuf" kelimesinin kökenleri ve kaynağı vardır. Kelime sembolik terminoloji kurallarına göre oluşturulmuştur ve farklı fikirler arasındaki bağlantılara karşılık gelir. Ancak Arap dilinin özelliklerinden dolayı ilk temel anlamın bir sayı ile belirtilmesi gerekir. Sufi kelimesinin harflerinin toplamının "Allah'ın hikmeti" anlamına gelen "el-hikmetü'l-ilahiyye" ile aynı sayıyı vermesi dikkat çekicidir. Bu nedenle gerçek bir mutasavvıf, hikmet sahibi ve her şeyi Allah aracılığıyla bilen kişidir.²¹⁹

İslami öğretilere eklenmiş yabancı unsurlar olarak görülen tasavvuf aslında İslam'ın temel bir parçasıdır. Tasavvufun İslam dışı bir kökene sahip olduğunu iddia etmek yanlıştır, çünkü diğer geleneksel öğretilerle benzerlikler kaçınılmazdır. Tasavvufun ve ona bağlı yolların doğrudan Hz. Peygamber Muhammed'in öğretileriyle bağlantılıdır ve her meşru tarikatın bir soy bağı vardır.²²⁰ Tasavvufun diğer geleneksel öğretilerle benzerlikleri vardır ancak bu ikincil bir öneme sahiptir ve hiçbir şekilde tasavvufun özünü etkilemez. Tasavvufun kuralları doğrudan Kur'an'a dayanır ancak

---

²¹⁶ Guênon, *İslam Maneviyatı ve Taoculuğa Toplu Bakış*, 35-36.

²¹⁷ Adam, *Dinler Tarihi El Kitabı*, 221.

²¹⁸ Guênon, *İslam Maneviyatı ve Taoculuğa Toplu Bakış*, 37.

²¹⁹ Guênon, *İslam Maneviyatı ve Taoculuğa Toplu Bakış*, 38.

²²⁰ Guênon, *İslam Maneviyatı ve Taoculuğa Toplu Bakış*, 39.

bunların Kur'an'ın hakikatleri ile anlaşılması gerekir. İslam'ın zahirî ve bâtnî yönleri birbiriyle çelişmez, aksine bâtnî yönü zahirî yönünden kaynaklanır.²²¹

İslam ezoterizmi ile mistisizmin herhangi bir ilgisi yoktur. Mistisizm, genellikle Hıristiyanlık ile özdeşleşen bir kavramdır. Ancak benzerliklerden dolayı birbirlerine karıştırılabilirler. Bunun nedeni, bazı ifadelerin kullanımındaki benzerliklerdir. Ancak, özlerrindeki farklılardan dolayı bu iddiaların geçerliliği yoktur. Mistisizm, tanım olarak tamamen dinî/şer'î (dinsel) bir bağlamda yer alır ve açık bir şekilde zahiri bağlar içindedir. Ayrıca hedefi, saf bir bilgi alanı değildir. Öte yandan mistik birey, sürekli olarak pasif bir tutum içinde olduğundan, sonuç olarak kendisine herhangi bir şekilde doğal olarak gelen bir şeyi hiçbir katkıda bulunmadan kabul etme eğilimindedir, bu nedenle kesin bir yöntemi yoktur. Mistik tarikat olarak adlandırılan bir şey yoktur ve bu kavram zaten tuhaf görünmektedir, çünkü özünde saçmadır. Mistik bireyin sürekli olarak tek başına yaşadığından dolayı, gerçekleştirdiği eylemin edilgen niteliği nedeniyle ne bir şeyh ya da manevi önderi, ne de manevi etkiyi kendisine aktaracak bir zinciri olamaz. Ayrıca, manevi etki sözcüğü, Arapçadaki bereket sözcüğünün anlamını verebilmek için kullanılır. İkinci husus olan zincir, birinci husus olan edilgen durumun doğrudan bir sonucudur. Manevi etkinin düzenli olarak aktarılması, tasavvufun karakteristik özelliği ve önemli bir parçasıdır. Bu nedenle, yukarıda da bahsettiğimiz gibi tasavvuf, gerçek bir inisiyasyon gibi ezoteriktir ve başka bir türü yoktur. Mistisizm kavramı da Arapça'da tam olarak ifade edilemeyecek kadar yabancıdır ve İslam geleneğinde başka bir kavramı ifade eder. Tasavvuf öğretisi, kelimenin gerçek anlamıyla saf bir metafiziktir. Ancak diğer geleneksel sistemlerde olduğu gibi, İslam'da da bu öğreti, çeşitli alanlarda doğrudan veya dolaylı olarak geleneksel ilimler olarak uygulanır.²²²

İslam, dinî, sosyal ve manevi özellikleri içeren bütünsel bir yapıdır ve Müslümanlar, kendi kendilerinin imamıdır. Hıristiyanlıkta kilise merkezi bir yapıdadır ve dünyevi Hıristiyan topluluklarının varlığına izin verir. Hıristiyanlık, ruhu kapsamaya ve özümsemeye odaklanan bir inançtır, Müslümanlık ise merkezi bir yapıya sahiptir. Hıristiyanlığın gelenekleri, sadece dini ayinlerle sınırlı değildir ve sürekli olarak yenilenir ve gelişir. Kâbe ise kendisiyle benzerlik gösteren en küçük parçasıyla birlikte

---

²²¹ Guênon, *İslam Manevîyatı ve Taoculuğa Toplu Bakış*, 40.

²²² Guênon, *İslam Manevîyatı ve Taoculuğa Toplu Bakış*, 40-41.

ortaya konarak derin bir uyum sergiler. Müslümanlar için, geleneklerin her noktası merkezi bir öneme sahiptir. Temel İslam inancı, bu merkezi yapının temelini oluştururken, Hıristiyanlık farklı bir tablo sunar. Haç sembolündeki dallar, birbirlerine bağlı kalmakla birlikte sürekli olarak merkezden uzaklaşırlar. Bu nedenle, İslam ve Hıristiyanlık arasında önemli farklılıklar vardır ve her biri kendi özellikleri ve anlayışlarına sahiptir.²²³

Tasavvuf öğretisi metafiziksel kurallara dayanır ve geleneksel ilimlerin tamamlayıcı parçasıdır. Batı'da benzer ilimler geçmişte vardı ancak modernler insanlar bunları unutmışlardır. İnisiyasyon ile mistisizm farklı şeylerdir ve ilimlerin yeri ve önemi modernler tarafından anlaşılammaktadır. Sufizm kelimesi, ancak İbranice "Kabbala" kelimesi ile benzer durumda olan diller tarafından açıklanabilir. Hermetizm ve astroloji gibi kozmolojik ilimler de sembolizmin önemini anlamazlar. Ancak, geleneksel öğretiler arasında bir uyum vardır.²²⁴ Astroloji, simya ve harfler ilmi gibi geleneksel ilimler, aynı ilkelerden yola çıktıkları için farklı görünüşler sergilese de aslında evrensel bir benzerlikle birleşmiştir. Bu ilimler, makro ve mikro kozmos alanlarında uygulanabilir ve inisiyatif süreç, kozmolojik süreci yansıtır. Bu ilimlere hâkim olanlar, simya ilmi sayesinde sayılar ve harfler üzerinde etki edebilirler ve Cifr ilmi ile gelecek hakkında bilgi sahibi olabilirler. Bu konular, bir tür gizli şifre çözme içerir ve kesin, doğru ve matematiksel bir ilim olarak kabul edilirler. Ancak, konulara yabancı olanlar için tuhaf görünebilir. İnisiyatif öğretiler, derin bilgi ve bilgelikle ilgilidir ve din dışı veya sıradan kitaplarla öğrenilemezler. Bu öğretilere hâkim olmak için yaratılıştan gelen yetenek ve istidat gereklidir. İnsanın doğası, mizacı da hesaba katılmalıdır ancak inisiyasyon çalışmasıyla yükseliş mümkündür. Eğer inisiyatif mertebenin zirvesine ulaşılabilirse gerçek sûfinin hâline gelinebilir.²²⁵

2.8.1. Kabuk ve Öz (El-Kısr Vel-Lübb)

Muhyiddin İbn Arabi, incelemesi olan "Kabuk ve Öz" adlı eserde sembolik bir biçimde Zahirlik ve Bâtnilik ilişkilerini meyveye benzeterek açıklar. Meyvenin kabuğu zahirlik, özü ise hakikattir. Kabuk herkesçe izlenilmek için yapılan dinin zahiri

---

²²³ Schuon, *Dinlerin Aşkın Birliği*, 115.

²²⁴ Guênon, *İslam Maneviyatı ve Taoculuğa Toplu Bakış*, 42.

²²⁵ Guênon, *İslam Maneviyatı ve Taoculuğa Toplu Bakış*, 43-44.

yasalarıdır, öz ise asıl gerçek olan hakikattir. Ancak zahirin altındakini keşfederek, hakikati koruyup gizlemeyi bilen kimselere özgüdür. Gerçek ve zahirlik, beden/cisim ve ilik/öz olarak benzetilir. Ancak her zaman görünen ve gizli olan arasındaki ilişkiden bahsedilir. Bu simgeler tabiattaki zıtlıkların bir yansımasıdır. Bu simgelerle dünya çarkı ya da form akışı gibi konseptlere de ulaşılabilir. Gerçek olan büyük ana yol ve tek gerçek, hiç değişmeyen ortamdır. Tarikat, çemberin yarıçaplarından birini izleyerek çemberden merkeze ulaşmak için izlenen küçük bir yoldur. Birçok tarikat var olsa da hepsi birleşip merkezde tekil bir noktaya yönelir. Aralarında sadece Mutlak ilkeyi görebilen kişiler, sembolik ifadeleri aşarak içe ulaşabilirler.²²⁶ Tasavvufun doğasını anlayabilmek için, bu kavramların örtülerini ve gerçek tabiatlarını anlamak gerekir. Öz kavramı, doktrinin en üst seviyesi olarak veya tüm zahiri süsleri bir kenara bırakan bir anlayış olarak ele alınabilir. Tasavvufun özünde, zahir ve bâtin arasındaki dengeye ve gerçeğin arayışına vurgu yapılır. Kabuk ve öz, bu dengeyi belirleyen sembollerdir. Ancak tasavvufun özünü anlamak için sadece sembollere değil, gerçek tabiata da bakmak gerekir. Allah'ın hakikatine ulaşma, bu gerçek tabiatın keşfiyle mümkündür. Bu keşif, kendini tanımaya ve nefsi aşmaya dayanır. Tasavvuf, sadece bir felsefe ya da mistisizm değildir. Aynı zamanda bir yaşam biçimidir ve insanın yaratılış amacını anlamasına yardımcı olur. Bu amaç, Allah'ın hakikatini anlamak ve onunla birleşmektir. Tasavvufun özü, bu birleşmenin yolunu ve yöntemini açıklamaktır.²²⁷

Geleneksel öğretinin zahir ve bâtin şekillerini algılamak kolaydır. Ancak, havaslar için bu farklıdır ve gerçeği açığa vurur. Öğretinin zahirî yönü herkes için gereklidir, ancak bazıları için engel olabilirken bazıları için dayanak noktasıdır. Bu farklılık insanların tabiatından ve yeteneklerinden kaynaklanır. Zahirî yasa, birçok insan için sadece bir sınır niteliği olabilir. Ancak, bu yasa olmadan insanlar yolunu kaybedebilir ve merkeze ulaşamazlar. Dairevi hareket insanları ilkeye bağlı tutar ve en azından nurun yansımasını görürler. Ancak gerçek bilince asla ulaşamazlar. Çember bütünüyle merkezden doğduğu için her varlık merkeze doğru yol alır. Kabuk ise içeriye girdikten sonra bâtin alanına girilmiş olur ve ezoterizm tarikata uygun bir şekilde belirtilir. Hakikat zahir ve bâtin ayrımının ötesindedir ve merkeze varıldığında her tür

---

²²⁶ Guênon, *İslam Maneviyatı ve Taoculuğa Toplu Bakış*, 45-47.

²²⁷ Frithjof Schuon, *Tasavvuf: Kabuk ve Öz*, çev. Veysel Sezigen (İstanbul: İz Yayıncılık, 2006), 7.

fark tevhit içinde çözümlür. Allah hem ilk hem son hem zahir hem bâtin ve bizzat mutlak hakikattir.²²⁸

Tasavvuf kendisini felsefeler gibi bir koleksiyonu olan sembol ve formüller olarak tanıtır. Ancak, tasavvufun sistematik olmadığını iddia etmek haksızlıktır çünkü her kozmos, ilkesel bir düzenin homojenliğini yansıtan bir sistemdir. Tasavvufun öğretileri de derin hakikatleri ifade eden teferruatlı ifadeler değildir, ifadelerin işlevi ve amacı, ifade edilemeyen kelimelerle ifade edilebildiği kadardır. Hem kelime hem ifade olarak sınırsız olan imalar mutlak hakikatin temel özüne kadar uzanır. Tasavvuf aslında gerçeğin keşfedilmesi değil, hatırlanmasıdır. Bu nedenle, eleştirilenlerin kadim doktrinleri dogmatik ve yetersiz olarak nitelendirmesi ve karalaması, tasavvufun asıl amacının üzerindeki örtüyü kaldırmamaları nedeniyledir. Tasavvuf öğretileri sözsüz bir bilgi ile ilişkilidir ve doğru anlaşılması için içsel bir anlayış ve kişisel deneyim gerektirir. Bu deneyim, zihinsel çaba ve disiplini gerektirir bu da gerçek bir öğrenci-usta ilişkisine bağlıdır. Tasavvufun gizemini ve itibarını muhafaza etmek için onun sistematik bir öğreti olmadığı söylenemez. Ancak, tasavvufun öğretileri, sınırsız imaları olan kelimeler ve semboller aracılığıyla ifade edilir. Bu da içsel bir anlayış ve kişisel deneyimle açığa çıkar.²²⁹

2.8.2. Tevhit

Tevhit öğretisi, her tür varlığın özünde bir olduğunu doğrular. Bu öğreti, sahîh geleneklerin temel ortak noktasıdır. Tevhit söz konusu olduğunda ayrılıklar ortadan kalkar ve ifade biçimleri objelere oranla çoğalır. Ancak tevhit öğretisi bu değişkenlikten uzak ve asla değişmeyendir. Çoktanrıcılık düşüncesinin hiçbir yerde gerçek anlamda var olmadığı ve bir yanlısıma olduğu söylenebilir. Plüralizm (çoğulculuk) sadece yüzeyde görünen bir sapma ve putperestliğin kaynağıdır. Tevhit öğretisi her zaman ve yerde aynıdır ve en son geleneksel sistemlerde bile en net bir şekilde ifade edilmektedir. İslam, Tevhidin doğrulanması konusunda en net ve ısrarlı bir sistem olarak öne çıkmaktadır. Ancak günümüzde, insanlar çokluğun içine daldıkça ve ilahi hakikatlerin sezgisel yaklaşımını yitirdikçe, tevhit kavramını anlamakta zorlanmaktadırlar. Tasavvuf, İslam'da ifade edilen tevhit kavramının içerdiği her şeyi açıklamaya ve anlamlandırmaya

---

²²⁸ Guênon, *İslam Manevîyatı ve Taoculuğa Toplu Bakış*, 49-50.

²²⁹ Schuon, *Tasavvuf: Kabuk ve Öz*, 8.

çalışır. Diğer dinlerde var olan benzer terimler ve kavramlar da yine aynı temel ilke çerçevesinde anlaşılır ve değerlendirilir. Ancak, her dinin kendine özgü bir tarihi ve kültürel geçmişi olduğu için, bu terimlerin kullanımında farklı nüanslar ve etkiler gözlemlenebilir. Tevhit prensibi kelime-i tevhit ifadesinde kendini her an gösterir ve İslam felsefesi için temel bir unsur oluşturur.²³⁰

Gelenekselciler, tevhit dışındaki inisiyatif doktrinlerin metafizik açıdan mümkün olamayacağını savunur. Çünkü tevhit ilkesini kabul etmek dışındaki herhangi bir ilkelerin varlığını kabul etmek, bağımsız birçok ilkelerin varlığını kabul etmek anlamına gelir ki bu imkansızdır. Farklı ilkeler, tekil ilke ile bütünleşmediği takdirde karmaşaya neden olur. Tüm geçerli geleneklerin tek tanrılı olduğu ve her şeyin O'ndan türediği ve tamamen O'na tabi olduğu yüce ilkenin birliğini kabul ederler. Tevhitten uzaklaşmak, Gelenekselcilere göre dünyanın farklı yönleri parçalanmasına ve bireysel düzeyde insanların bütünlüğünün bozulmasına neden olur. Bu durum, dinî geleneklerin birbirlerinden giderek uzaklaşmasının ve ezeli geleneklerden de uzaklaşmanın sebebi olarak görülür. Bu nedenle Gelenekselciler, tevhit ilkesini ve bütüncül yaklaşımı önemsemekte ve diğer dinî geleneklerin farklılıklarını da Tevhit ilkesi altında bir araya getirmeyi hedeflemektedirler. Gelenekselciler Tevhit ilkesi ve bütünlük yaklaşımıyla birlikte, metafizik gerçekliğin sadece akıl yoluyla anlaşılamayacağını savunurlar. Maneviyatın ve geleneksel öğretilerin, insanların manevi gelişimleri için gerekli olduğunu düşünürler. Tevhit ilkesi altında bir araya gelen dinî gelenekler, insanların manevi gelişimleri için gerekli olan öğretileri sağlamaya devam ederken, aynı zamanda birliğin de korunmasına katkı sağlayabilirler.²³¹

Batı toplumları çoğunlukla maddi dünya ile meşgul olmaları ve nesnelere var olan halleriyle ele almaları sebebiyle tevhit öğretisini anlamakta zorlanmışlardır. Kuzey ülkelerinde ise olası iklim faktörlerinin ve kış aylarında görüşün sınırlı olmasının insanların nesnelere daha öznel bir biçimde bakmasına neden olmuştur. Bu durum içinde bulunulan iklim ve coğrafi konumunda inanış üzerinde etkili olduğunun bir göstergesidir. Halbuki tevhit ilkesi her yerde aynıdır ve tarihsel, kültürel farklılıklar, anlamlandırma ve kullanımında nüanslar oluştursa da bu ilke herhangi bir yerde anlaşılmaz hale gelmez. Kuzey ülkelerinde havanın kapalı olması nedeniyle, insanlar

---

²³⁰ Guênon, *İslam Maneviyatı ve Taoculuğa Toplu Bakış*, 52-53.

²³¹ Öçal - Özyurt, *Modernizm ve Gelenekselcilik Arasında Din*, 341.

sadece bireysel varlıkları görebilir ve çoğulculuğun ötesini algılayamazlar. Ancak güneşin yoğun ışığı ile yakılan ülkelerde çokluk var olmaya devam eder, ancak bu varoluş ilkenin karşısında hiçbir şey ifade etmez. Bu nedenle tevhit sadece bir inanç ya da duygu değil, aynı zamanda somut bir gerçeklik olarak da ortaya çıkar. Güneşin yaktığı ülkelerdeki parıltı, Allah'ın birliğinin sembolüdür. Bu birlik, zorunlu varlıktır ve kendi kendine yeterlidir. Her şeyin varoluşu ve devamlılığı, tamamen ona bağlıdır ve onun dışındaki her şey sadece yokluktur.²³²

Tek Tanrıcılık ifadesi sadece dinî bir bakış açısıyla bakıldığında dar bir anlama sahiptir. Bu bir anlamda güneşin sağladığı bir hissiyatı yansıtır. Çölde nesnelere arasındaki farklılık en azdır ve seraplar evrenin birçok yanıyla ilgili yanıltıcı görseller ortaya çıkarır. Güneş, çölde nesnelere oluşturur ve sonra onları değiştirir ya da yok eder. Ancak bu, aslında nesnelere yok etmek anlamına gelmez, çünkü daha sonra diğer şekillerde yeniden oluşurlar. Bu bağlamda, Tevhit, varlığı durmadan etkileyen ve hiçbir şekilde değişmeyen bir ilkeyi ifade etmektedir. Bu ilke, tek bir varlığın bölünmez bütünlüğünü oluşturur ve onun dışında herhangi bir şey olamaz veya ondan çıkarılamaz. Bu derin gerçeği anlamak için, Doğu ülkelerinin yoğun manevi geleneği içinde bir yolculuk yapmak yeterlidir.²³³

Farklı dinlerde Tevhit farklı isimlerle ifade edilir. Örneğin Taoizm'de kendisiyle muhatap olunamayan Tao, Budizm'de Nirvana ve Shûnyata, Hinduizm'de Nirguna Brahman, Yahudi Kabalasında Ein-Sof, Hıristiyanlıkta Tanrı ve İslamiyet 'de Yüce Allah. Bunun yanı sıra, başka eski veya kabile dinlerinde de Tevhit prensibini yansıtan ifadeler rastlanabilir.²³⁴

2.8.3. Ruh

Harfler ilmine göre, Allah evreni yaratırken ilk harf “elif” yerine ikinci harf olan “be” ile yaratmıştır. Birlik ilkesi, doğrudan ikilik varsayımına dayanır ve mümkün varlıkların sayısız çeşitliliği, be harfinin temsil ettiği kutuplar arasında bulunabilir. Bu nedenle, yaratılışın kökeninde be vardır ve yaratılış be harfi aracılığıyla gerçekleştirilir. Be hem bir araç hem de bir yer olarak işlev görürken er-Rûh'u temsil eder ve Evrensel

²³² Guênon, *İslam Maneviyatı ve Taoculuğa Toplu Bakış*, 54.

²³³ Guênon, *İslam Maneviyatı ve Taoculuğa Toplu Bakış*, 54-55.

²³⁴ Öçal - Özyurt, *Modernizm ve Gelenekselcilik Arasında Din*, 342.

Varlık olarak özdeş olan en-Nûr ile özdeştir.²³⁵ Allah'ın emriyle, Elif harfi doğrudan doğruya ortaya çıkar. Bir kez ortaya çıktığında, araç bir ögeye dönüşür. Bu vesile ile Allah'ın emri tüm kâinatı yaratmaktadır. Bütün varlıklar Allah'ın bu emrine göre düzenlenmiştir. Ondan önce sadece Tanrı'nın iradesinin ilk formülasyonu olan el-emr ve Mutlak'ın tasdiki gelir. Be'den önce elif, dualiteden önce birlik vardır. Elif kutupsal bir karakterdir ve aynı zamanda bir eksen gibi davranır. Böylece ilahi düzen kurulur. Elif'in en yüksek noktası sırların sırrı olarak bilinir ve Be'nin zirvesine yansır. Evrensel Varlık alanını çevreleyen ve sınırlayan ilk dairenin merkezi olan bu nokta, aslında bir küredir. Diğer tüm biçimler ayrılıktan doğar. Elif'in dikey formu ile be'nin yatay formu arasındaki ilişki, aktif ilke ile pasif ilke arasındaki ilişkidir. Bu, sayılar biliminde kullanılan Pisagor'unki de dahil olmak üzere tüm geleneksel öğretilerdeki birlik ve ikilik hakkındaki verilerle tamamen tutarlıdır.²³⁶

Ruh ve akıl birbirinden farklıdır çünkü ruh evrenselken akıl ferdi doğasındadır. Ruhani ve zihinsel faaliyetler birbirinden bağımsız olarak ortaya çıkabilir. İnsanın ruhsal belirtileri çift tabiatlıdır ve sadece akıl değil duyguları da içerir. Duygu genellikle organik faktörlere bağlıdır ve ferdi dünyaya yakındır. Akıl ve duygu da ferdi dünyaya aittir ve aralarındaki ayrılık ruh ile akıl arasındakinden daha az belirgindir. Bu ayrımın anlaşılması kolay değildir ve modern psikoloji bile bu konuda yetersiz kalmaktadır.²³⁷ Akıl ve duyular arasındaki fark, bireysel hallerin içinde de çokluğun olduğunu gösterir. Bireysel üst hallerin sayısı sonsuzdur ve varlığın mertebesiyle eşdeğerdir. Sağlamak istediğimiz şey ise hallerin çokluğunu kişisel yeteneklerin hiyerarşisine dayanarak nasıl düşünebileceğimizdir. Ayrıca şahsiyetin farklı uzantılarını göz önünde bulundurmamak önemlidir. Bazı insanlar organik bir doğayla daha yakın işlev görürken bazıları daha manevi bir doğaya sahiptir. Cismani ve ferdi usuller arasında bariz farklılıklar olduğundan dolayı daha güçlü bir ayrım yapmaya gerek yoktur. Ancak, ruh/madde dualizmi modern düşüncede geniş ölçüde kabul görerek müstakil bir anlam kazanmıştır. Bu nedenle, tam bir anlayışa ulaşmak için bütün alanların ayırımlarını göz önünde bulundurmamız gerekmektedir. Bireysel hallerin çoğalması, ferdi alemde bölünmeyle gerçekleşirken, ferdiyet üstü alemde ise çarpma ile gerçekleşir. Bu durumda, parça ile bütün arasında bir analogi mevcuttur. Bireysel hallerin sayısı varlığın sonsuz sayısına

---

²³⁵ Guênon, *İslam Maneviyatı ve Taoculuğa Toplu Bakış*, 65.

²³⁶ Guênon, *İslam Maneviyatı ve Taoculuğa Toplu Bakış*, 67.

²³⁷ Guênon, *Varlığın Katmanları Alemelerin Çokluğu*, 43.

denk gelirken, bireysel yöntemlerin sayısı sınırlıdır. Bütün olarak bakıldığında, sahip olunan yeteneklerin, sıfatların ve işlevlerin hiyerarşisi önemlidir. Hallerin çokluğu ve farklılıkları konusunda tam bir anlayışa sahip olmak için, sahip olunan yeteneklerin, sıfatların ve işlevlerin hiyerarşisi ile birlikte bütün olarak değerlendirmek gerekir. Bu da parça ile bütün arasındaki analogi ile açıklanabilir.²³⁸

İslam sanatında kullanılan sembolik bir terim olan Ruh kelimesi doğrudan Allah'ın emri ile ilişkilidir. İlahi gerçekliğe karşı edilgen ve olumsuz olan, yaratılmış varlıklara nispetle olumlu ve etkindir. Buradaki “Edilgen ve olumsuz” ifadesi, yaratılmış varlıkların tanrısal gerçeklik karşısında güçsüz ve eksik olduğunu belirtirken, “olumlu ve etkindir” ifadesi ise tanrısal gerçekliğin kendiliğinden hareket eden ve yaratılmış varlıkları etkileyen bir güç olarak tanımlanmasını sağlar. Ancak Ruh kelimesinin özel anlamlarda da kullanılabileceği ve Kur'an'da meleklerin adı olarak kullanıldığına işaret edilmektedir. Buna ek olarak, evrensel Ruh' un bir parçası veya belirtisi olan nispi bir anlamda da kullanılabilir. İnsanlarda ve diğer varlıklarda bulunan ruh da bu kapsama dahildir. Ruh, insanlar ve herhangi bir varlıkta bulunan bir kavramdır ve İslam sanatındaki sembolik anlatımı açıklamaya yöneliktir. Bu terim, Hak ile halk arasındaki sınırı ifade ettiği gibi, insanlardaki ve diğer varlıklardaki ruh da bu kapsama dahildir.²³⁹

F. Schuon manevi yolları üç aşamada özetliyor: ilki arınma, ikincisi Tanrı'nın insanın içine girmesi, üçüncüsü ise tevhit yani insanın tanrıda fani olması durumu (fenafillah). T. Burckhardt ise beka halinin, mokşa gibi gerçek hayatın ötesinde bir anlam taşıdığını belirtiyor ve bu durumda insanın maddi dünyadan tamamen kurtulduğunu vurguluyor. İslam da ise bu manevi tecrübeyle fani olan bütün bilgi ve algılamaların sona erip manevi bir idrak noktasına ulaşarak insan-ı kâmil mertebesine erişilebilir.²⁴⁰ Tevhit yolundaki amaç, Allah ile birleşmek değil, O'nun birliğini anlamaktır. Bu anlayış, vecd denilen yolla elde edilen bu bilgi insanın kendi benliğinden tamamen arınması sonucu ortaya çıkar ve böylece Allah'tan başka herhangi bir varlık hissi aramaz hale gelir. Tevhit, insanın yalnızca Yaratan'dan başka hiçbir şeyi görmemesi ve zihniyle sadece Allah'ı düşünmesi demektir.²⁴¹

---

²³⁸ Guénon, *Varlığın Katmanları Alemlerin Çokluğu*, 44-45.

²³⁹ Guénon, *İslam Maneviyatı ve Taoculuğa Toplu Bakış*, 68.

²⁴⁰ Öçal - Özyurt, *Modernizm ve Gelenekselcilik Arasında Din*, 346.

²⁴¹ Erol Güngör, *İslâm Tasavvufunun Meseleleri* (İstanbul: Ötüken Neşriyat, 2004), 124.

Er-Ruh terimi, İslam dininde önemli bir yere sahip olan bir kavramdır. Ancak, bu terim zahiri anlamıyla bile pek çok soru işaretine sebep olmaktadır. Bununla birlikte, er-Ruh terimi bâtnî anlamıyla da oldukça ilginç bir konudur. Birçok tefsirci ve alim, er-Ruh terimini melekler arasında yer alan bir varlık olarak yorumlamıştır. Ancak, burada bir sorun ortaya çıkmaktadır. Zira, Kur'an'da er-Ruh terimi sadece melekler arasında yer alan bir varlık olarak değil, aynı zamanda Allah'ın her şeye nüfuz eden bir varlık olarak da ifade edilmektedir. Dolayısıyla, sadece melekler açısından ele almak, er-Ruh teriminin tam anlamıyla anlaşılmasına engel olmaktadır. Bu durumda, er-Ruh teriminin sembolik anlamı incelendiğinde farklı bir perspektif ortaya çıkmaktadır. Bâtnî yorumlara göre, er-Ruh terimi sadece melekler arasında değil, daha ileri bir varlık olan Metatron gibi varlıklarla da ilişkilendirilebilir. Metatron, meleklerin ötesinde bir varlık olarak görüldüğü için, er-Ruh teriminin Metatron ile ilişkilendirilmesi, bu sembolik anlamıyla uyumlu düşmektedir. Ayrıca, er-Ruh terimine dair bir başka bâtnî yorum, er-Ruh 'un Arş'ta merkezi bir yere yerleştirilmesiyle ilgilidir. Burada da Metatron'un konumu ile örtüşen bir perspektif ortaya çıkmaktadır. Zira Arş ilahi huzurun yeridir ve Metatron'da bütünleyici olarak görülmektedir. Buna göre er-Ruh terimi zahiri anlamıyla yanıltıcı olabilecek bir kavramdır. Bu sebeple, er-Ruh teriminin sembolik anlamı daha derinlikli bir şekilde incelenmelidir. Bâtnî yorumlar bu açıdan oldukça ilgi çekicidir ve farklı perspektifler sunmaktadır. Ancak, bu konuda farklı yorumların olması da normaldir zira, er-Ruh terimi mistik ve sembolik bir anlam taşıdığı için, kişiden kişiye farklı şekilde algılanabilir.²⁴²

2.8.4. Fakr

Fakr, kendisinde yeterli varoluş sebebi olmayan varlık olarak kabul edilebilir. Bu tür bir varlık kendisi hiçbir şey olmadığı gibi, kendine ait de hiçbir şeyi de yoktur. İnsanlar da bireysel olarak aynı durumdadır. Herhangi bir varlık için evrensel varoluşun dereceleri farklı olsa da ilkenin karşısında tamamen bağımlıdır. İnsanlar ve diğer varlıklar ilkenin karşısında tamamen bağımlı olduklarından, birçok gelenekte bahsedilen manevî fakrın bilincinde olurlar. "O'nun dışında kesinlikle var olan hiçbir şey yoktur."²⁴³ Bu bilince ulaşmış bir varlık için ilgisizlik ve uzaklaşma hissi aniden bir sonuç olarak

²⁴² Guênon, *İslam Manevîyatı ve Taoculuğa Toplu Bakış*, 69.

²⁴³ Guênon, *İslam Manevîyatı ve Taoculuğa Toplu Bakış*, 57.

ortaya çıkar. Çünkü bu varlık artık, tüm yaratılmışların Mutlak Hakikate göre hiçbir öneminin olmadığını ve sadece birer hiç olduklarını bilir. İlgisizlik sayesinde kişi, eylemlerinin sonuçlarından kurtulur ve bu isteksiz eylem olarak adlandırılır. Bu sayede varlık, Tao öğretisinin ifade ettiği biçimlerin akımından, ölüm ve yaşam koşullarından, yoğunlaşma ve çözülme döngüsünden kurtulur ve kökenine geri döner. Kökenine geri dönmek, iç bir huzur haline gelmek demektir. Yokluktaki huzur olarak bilinen bu huzur, İslam tasavvufunda da büyük huzur ve varlığın merkezindeki ilahi huzur olarak tanımlanmaktadır.²⁴⁴

Varlığın merkezindeki ilahi huzur, ilahi ilkeye birleşerek iç içe geçen bir huzurdur ve bu huzur sadece varlığın merkezinde gerçekleştirilir. Varlık, ilkeye birleştiğinde, tüm varlıklarla ahenk içinde olur ve üst seviyedeki genel delillerle her şeyi bilir. Saf bir ruh, nesnelere gerçek varoluş nedenlerini derin tefekkürle anlayabilir. Saflık terimi, varlığın bütün güçlerinin birleşmesini ve ilk kadim durumunu anlatır. Bu saflık hali Hindu öğretisinde mükemmel bilgiyi elde etmek için birinci adımdır ve İncil'de çocuk saflığı olarak betimlenir. Farklılık İslam tasavvufunda Ben'i yok ederek ilahi makama ulaşmaya götürür. İlahi makam, tüm farkların ve çatışmaların çözüldüğü mükemmel bir denge noktasıdır. Varlıkların değişkenlikleri ve evrenin dönüş hareketi ile oluşan çatışmalar burada yoktur. Bu noktaya ulaşmak, belirgin benini kaybetmek ve yokluk durumuna gelmekle mümkündür. Varlığın merkezine yerleşen ruh, tek bir noktada toplanarak tüm varoluşun temel ilkesiyle birleşir. Mahiyeti bütünsel ve dokunulmaz olan ruh, ilk kadim noktanın boşluğuyla aynı anlama gelir. Saf insan, tüm varlıkların içinden sıyrılarak merkezde durur ve artık hiçbir şey ona zarar veremez. Yönler dönüş hareketi içinde merkeze gelip nötralize olduğunda tek bir noktada son bulur. Orada toplanan hiçbir şey değişmez ve birlikte bulunan varlığa ulaşamaz. Ruhun varoluşu, ilkeye özgü birlikle uyumlu olduğundan hiçbir varlık tarafından engellenemez.²⁴⁵ İnsanın yüce ya da semavi hallerle iletişimi sağladığı bu merkezi nokta, İncil'deki "dar kapı" sembolizmiyle bağdaşır. Zenginlerin oradan geçemeyeceğini anlamak kolaydır; çünkü onlar sığılğa bağımlıdırlar ve ayırt edici bilgiden ziyade belirleyici bir bilgiye yükselmeleri mümkün değildir. Varlık, devir daim çevrimlerinin sonsuz serisine bağlı kalır. İncil'deki iyi ve kötüyü bilme ağacı metaforu, insanın merkezi birliğinden uzaklaştıran ve hayat ağacının meyvesine erişmesine engel olan

---

²⁴⁴ Guênon, *İslam Maneviyatı ve Taoculuğa Toplu Bakış*, 58.

²⁴⁵ Guênon, *İslam Maneviyatı ve Taoculuğa Toplu Bakış*, 60-62.

şeytana uymanın sembolik ifadesidir. Bu şekilde varlık, devir daim değişikliklerinin sürekliliğine yani doğum ve ölüme tabi kılınır. Fakirlik, saflık ve çocukluk gibi kavramlar, insanın bütünlüğünü ifade eden bir yokluğa işaret ederler. Bu Taoizm'in gerçek insanı ve İslâm tasavvufunun insan-ı kâmilidir. Bu ilkenin karşısında gerçekten fakirler, zuhur açısından zenginlerdir ve tüm öğretiler tek bir hakikatin farklı ifadeleridir.²⁴⁶

Fakr, tasavvuf dünyasında yüce mertebelere erişmenin anahtarı olarak görülür ve manevi bir yolculukta ulaşılması hedeflenen önemli mertebelerden biridir. Sûfiler, maddi anlamda fakirliği seyri sülûğe giriş olarak kabul ederler ve bu nedenle birçok sûfi, ömürleri boyunca yoksul yaşamışlardır.²⁴⁷ Guénon'un fakr düşüncesi ise sadece maddi fakirlikle ilgili değildir. Fakr, manevi bir terim olarak kullanılır ve insanın Allah'a yakınlığına ve manevi zenginliğine odaklanmasını ifade eder. Maddi fakirlik, bazı durumlarda bu manevi hedeflere ulaşmak için bir fırsat olabilir, ancak Guénon'a göre temel hedef manevi zenginlikle ilgilidir. Dolayısıyla, Guénon'un fakr düşüncesi, sadece maddi açıdan fakir olmaya odaklanmak yerine insanın manevi zenginliğe odaklanması gerektiği fikrine dayanır.

2.8.5. İslam Medeniyetinin Batı'ya Etkisi

Birçok Avrupalı, İslam medeniyetinden aldıkları öğretileri doğru bir şekilde değerlendirememişler ve İslam'ı yanlış anlamışlardır. Bunun nedeni, öğretilen tarihin yanlış aktarılmış olması ve pek çok konunun sunumu bilinçli olarak çarpıtılmıştır. İslam medeniyetinin Batı'ya ilham veren yönlerine az bir değer verilirken değerini küçültmek için elinden geleni yapanlar da vardır. Bunun yanı sıra, Avrupa üniversitelerindeki tarih öğretimi de İslam medeniyetinin etkisini vurgulamamaktadır.²⁴⁸ Tam aksine, bu konuda söylenmesi gereken gerçekler sistemli bir şekilde örtbas edilmiştir. En önemli olaylar bilinçli olarak göz ardı edilmiştir. Örneğin, İspanya'nın yüzyıllar boyunca İslam kanunlarıyla yönetildiği bilinirken, aynı şekilde Sicilya ve günümüz Fransa'sının güney yöresi gibi diğer ülkelerin de bu durumda olduğu hiçbir zaman bahsedilmez. Kimi tarihçiler, bu sessizliği birtakım dinî önyargılara bağlamak istemişlerdir. Ancak

---

²⁴⁶ Guénon, *İslam Maneviyatı ve Taoculuğa Toplu Bakış*, 62-63.

²⁴⁷ İsa Çelik, "Tasavvufi Bir Terim Olarak Fakr", *Ekev Akademi Dergisi* 3/2 (2001), 197.

²⁴⁸ Guénon, *İslam Maneviyatı ve Taoculuğa Toplu Bakış*, 81.

günümüzde dinsiz olan birçok tarihçinin gerçekleri göz ardı etmesi ne kadar da düşündürücü değil mi? Bu tarihçiler, kendilerinden öncekilerin söyledikleri gerçek görünümündeki yanlışları doğrulamaktan başka bir şey yapmamışlar ve yapmıyorlar. Bu gerçeği kabul etmek, Batı tarihçilerinin ve eğitim sistemlerinin yeniden değerlendirilmesini gerektirir. Batı'nın kendini Yunan medeniyetinin doğrudan mirasçısı olarak görmesinin yanıltıcı olduğu açıktır ve gerçek tarih, Doğu medeniyetlerinin Batı'ya yaptığı katkıların da önemli olduğunu ortaya koymaktadır. Batı'nın kendini her alanda üstün gösterme eğilimi, gerçek tarihin gölgesinde kalmıştır. Bu nedenle, tarih eğitimi ve araştırmaları Doğu'nun etkisini de dikkate alarak yapılmalı ve Batı'nın tarihte oynadığı rolü gerçekçi bir şekilde ele alınmalıdır. İslam medeniyeti sadece Arap medeniyetine dayanmaz. İslam'ın yükselmesi ve yayılmasıyla birlikte, farklı kültürler, etnik gruplar ve diller İslam medeniyeti içinde birleşmiştir. Bu nedenle, İslam medeniyetinin zenginliği, sadece Arap kültürü değil, aynı zamanda diğer kültürlerin de etkisinden kaynaklanmaktadır. İslam dinini benimseyenlerin dilleri çoğu zaman Arapça olsa da İslam medeniyeti güçlü çok kültürlü yapıya sahiptir.²⁴⁹

İslam düşüncesi, Batı düşünce tarihinde önemli bir kaynak olarak görülmektedir. Bu kaynaklar arasında Yunan-Roma geleneği ve İslam düşüncesi bulunur ancak İslam düşüncesi daha önemli kabul edilir. İslam düşüncesi, felsefe, kelam ve tasavvuf alanlarında Yahudi ve Hıristiyan düşüncelerine etki etmiştir. İslam düşüncesi, akılcılık, tecrübecilik ve bireycilik gibi ilkeler sayesinde Batı'ya bilimsel zihniyet ve tutum kazandırmıştır. Bu üç ilke, İslam düşüncesinin özel etkisinden daha önemlidir ve Batı'da Reform ve Aydınlanma dönemlerinin yolunu açmıştır. Bu nedenle, Batı düşünce tarihini ve kaynaklarını bilmek isteyenler için İslam felsefesi ve tarihi bilmek kaçınılmazdır. İslam düşüncesi, Batı'ya sadece felsefi ve bilimsel fikirleriyle değil, aynı zamanda bilim zihniyeti ve anlayışıyla da etki etmiştir. Bu etki, kilise-bilim çatışmasını ve aydınlanmayı tetikleyerek hür düşüncenin zaferini sağlamıştır.²⁵⁰ Batı düşüncesinde, ünlü filozoflar ve matematikçilerin eserlerinde Müslüman düşünürlerden etkilendiği kesin bir şekilde belirtilmiştir. Bu etkileşimlerin örnekleri arasında, Pascal'ın Bahis Oyunu'nun Gazali'den ilham aldığı, John Locke'un "tabula rasa" kavramının İbn Sina ve İhvan-ı Safa tarafından da kullanıldığı ve İbn Rüşd'ün Batı düşüncesindeki etkisi yer

---

²⁴⁹ Guénon, *İslam Maneviyatı ve Taoculuğa Toplu Bakış*, 84.

²⁵⁰ Bayram Ali Çetinkaya (ed.), *Doğu'dan Batı'ya Düşüncenin Serüveni* (İstanbul: İnsan Yayınları, 2015), 1/359.

almaktadır. Ayrıca, günümüzde bile kelamcıların ortaya attığı hudus delili, Avrupalı ve Amerikalı analitikçi filozofların ilgisini çekmektedir ve bu delil felsefi bir içerikle değerlendirilmektedir. Bu örnekler, Batı düşüncesinin köklerinin sadece Antik Yunan veya Roma'ya dayandığını göstermez, aynı zamanda İslam düşüncesinin de önemli bir etkisi olduğunu ortaya koyar. İslam düşüncesi, Batı düşüncesinin gelişimine katkıda bulunarak, tarihsel ve kültürel açıdan Batı ile Arap dünyası arasındaki köprüyü oluşturmuştur. Müslüman düşünürlerin fikirleri, Batı düşüncesinin farklı alanlarında hala etkisini sürdürmektedir. Bununla birlikte, bu etkileşimlerin yönü sadece Müslüman düşüncesinden Batı düşüncesine doğru değil, tersi yönde de olmuştur.²⁵¹

Modern Batı edebiyat eleştirmenleri, Hz. Muhammed'in gece yolculuğunu bir efsane olarak görürler ve bu efsanenin Arap kökenli olmadığını, Pers kökenli olduğunu savunurlar. Benzer bir anlatımın Zerdüşt metinlerinde de yer aldığı düşünülür. Bazıları ise, bu anlatımların Eski Hindistan'da da bulunduğunu ve sembollerle ifade edildiğini söylerler. Bu benzerlikler, farklı dinlerdeki doktrin birliğine işaret etmektedir ve aynı hakikatlerin her yerde ifade edilmesinde şaşılacak bir şey yoktur. Ancak, benzerliklerin her zaman bir etkileşim sonucu olduğu söylenemez. Bazı durumlarda, aynı fikirler farklı formlar içinde ifade edilir. Örneğin, Muhyiddin İbn Arabi ile Dante arasında benzerlikler vardır, ancak ifade ediliş şekilleri farklıdır. Bu mutabakat, hakikatleri bilen herkeste mevcuttur. Sonuçta, her siyasi, kültürel ve dini sistem, belirli unsurları benzer bir şekilde ifade edebilir, ancak bunlar kendi koşulları içinde yorumlanmalıdır. Özellikle antik çağlardan beri, bilginin bütününe ulaşma arzusu bir arayış olmuştur. Bu arayışın sonucunda, dünyanın farklı bölgelerinde bulunan insanlar benzer konulara odaklanmışlar ve benzer ilkeler geliştirmişlerdir. Bu nedenle, benzerliklerin varlığı doğal olarak kabul edilebilir. Ancak bu benzerliklerin sadece yüzeyde olduğunu düşünmek de yanıltıcı olabilir. Aslında, farklı kültürlerin ve inanç sistemlerinin aynı hakikatlere benzemiş olmaları, insanlığın evrensel bir bağlamda yaşadığı olası gerçekleri yansıtmaktadır.²⁵²

Arapça kökenli kelimelerin Batı dillerine olan etkisi oldukça yaygındır. Bu kelimeler çoğu zaman farkında olunmadan kullanılmakta ve Batı dillerinin hemen hepsinde bulunmaktadır. Kelimelerin kullanımını uzun yıllardan beri sürmekte olup,

---

²⁵¹ Çetinkaya, *Doğu'dan Batı'ya Düşüncenin Serüveni*, 1/356-357.

²⁵² Guénon, *Dante ve Orta Çağ'da Dini Sembolizm*, 48-49.

Avrupalılar genellikle bu kelimelerin gerçek kökenlerine dair bilgi sahibi değillerdir. Kelimeler, düşüncelerin ifade edilmesinde önemli bir rol oynar ve hatta İslami kavramlarla birlikte kullanıldıklarında düşüncelerin ve kavramların açığa çıkarılmasında tek araç olabilmektedir. Bu nedenle, İslam medeniyetinin etkisiyle Batı dillerinde kullanılan Arapça kökenli kelimelerin sayısı tahmin edilenden daha fazla olabilir ve bu kelimelerin yaygınlığı, İslami kavramların da Batı kültür ve düşüncesi üzerinde etkili olduğunu göstermektedir. İslam medeniyetinin etkisi, bilim, sanat, felsefe ve diğer birçok alanda yaygın bir şekilde hissedilmiştir. Özellikle İspanya, o zamanlar bu medeniyetin önemli bir ortamı ve yayılma merkeziydi. Ne yazık ki, çağımızda İslam medeniyetinin önemi ve etkisi konusunda farkındalık gitgide azalmıştır. Bilimlerle ilgili olarak, doğa bilimleri ve matematik bilimleri arasında bir ayırım yapılabilir. Doğa bilimleri, çoğunlukla İslam medeniyeti aracılığıyla Avrupa'ya taşınmıştır ve Avrupa, bu bilimlerin tamamını kabul etmiştir. Örneğin, kimya kelimesi, Arapça bir kelime olup kökeni Eski Mısır'a kadar uzanmaktadır. Ancak, bu bilimin ilk ve derin anlamı, modern bilim insanları tarafından tam olarak bilinmemektedir ve hatta kaybolmuş gibi bir durumdadır. Astronomi örneği üzerinden devam edersek, bütün Avrupa dillerinde kullanılan teknik kelimelerin çoğu hala Arapça kökenlidir. Tüm ülkelerin astronomları da çoğu yıldızın adını Arapça şekilde kullanmaya devam etmektedirler. Bu durum, Eski Yunan astronomlarından İskenderiyeli Batlamyus gibi, Müslüman astronomların çalışmalarının Arapça çevirileri ile aynı anda tanınması gerçeğinden kaynaklanmaktadır. Asya ve Afrika'nın en uzak bölgeleriyle ilgili coğrafya bilgileri uzun süre Arap kağıtları aracılığıyla kazanılmıştır.²⁵³ Doğa bilimlerinin uygulamasından başka bir boyutla İslam medeniyeti buluşları da Batı'ya aktarmıştır. Halife Hârûn Resîd'in imparator Charlemagne'a sunduğu su saati gibi birçok buluş vardır. Matematik bilimleri özellikle dikkat edilmesi gereken bir alandır. İslam medeniyeti aracılığıyla Batı'ya Yunan bilimleri kadar Hindistan matematikleri de aktarılmıştır. Bunlar arasında sıfırın kullanımı ve daha ileri matematiksel hesaplama yöntemleri yer almaktadır ve bu durum Batı matematik dünyasında büyük bir etki yaratmıştır. Bu nedenle, İslam medeniyeti Batı matematik alanında da gelişmeye yol açmıştır. Eski Yunanlılar, geometriyi geliştirmişlerdir ve onlar için sayılar ilmi her zaman geometrik şekillerin değerlendirilmesine bağlıdır. Bu üstünlük, örneğin Eflatun'da açıkça görülebilir. Ancak, Eski Yunanlıların da bilmedikleri nedeniyle, Avrupa dillerinde, Yunanca bir ad altında

---

²⁵³ Guênon, *İslam Manevîyatı ve Taoculuğa Toplu Bakış*, 85.

bilinmeyen sayılar ilmine ait ilk matematik bilimleri, diğer ilimler gibi, başka bir dalda daha vardır: Bu ilim cebir bilimidir; kaynağı Hindistan'dır. Arapça söyleniş biçimi bile (el-Cebr, algèbre) Batı'ya nasıl aktarıldığını kolayca göstermektedir. Sayıların önemi küçümsenemez ve gerçekten de Avrupalılar tarafından kullanılan sayılar, başlangıçta kökenleri Hintçe olsa da genellikle Arap sayıları olarak bilinir. Çünkü, genellikle Araplar tarafından kullanılan sayısal işaretler, aslında alfabe harflerinden başka bir şey değildir. Bu sayısal işaretlerin kullanımı, Arap medeniyeti boyunca gelişmiş ve sonunda Batı'ya aktarılmıştır. Bu, İslam medeniyetinin Batı matematiği üzerindeki etkilerinden sadece bir örnektir.²⁵⁴

Batı düşüncesinde İslam düşüncesinin etkisi Aydınlanma dönemine kadar uzanır. İslam düşünürlerinin fikirleri, Batı düşüncesinin birçok alanında hala etkilidir ve İslam düşüncesinin kendisi de Batı düşüncesine etki etmiştir. Bugün bile, felsefi düşüncelerde tartışılan konularda İslam düşünürlerinin çözüm önerileri önemli olmaya devam etmektedir. Bunun en somut örneği, Amerikalı felsefeci W. Lane Craig'ın kelam kozmolojik delili üzerine çalışmalarıdır. Craig'ın fikirleri, Amerikan felsefe ve bilim çevrelerinde tartışılmış ve hem lehte hem de aleyhte birçok kitap ve makale yazılmıştır. İslam düşüncesi, halen Batı için güncel ve ilham kaynağıdır.²⁵⁵

Edebiyat ve şiir alanında da Müslüman ve gayri Müslim yazarlardan çıkan düşüncelerin ve eserlerin Avrupa edebiyatında kullanıldığı görülmüştür. Bazı Batılı yazarlar, İslam edebiyatındaki eserlerin tamamını taklit etmekte kalmayıp, bazen harfiyen kopyalamışlardır. Ayrıca, mimarlık alanında da İslam medeniyetinin belirgin bir etkisi vardır. Özellikle Orta Çağ'da, sivri uçlar ve kesikler gibi mimari tarzların kökeni İslam mimarisine dayanmaktadır. Ancak, bu gerçek bazı tarihçiler tarafından gizlenmeye çalışılmıştır. Sayıların sembolik anlamlarının ve biliminin Süleyman Tapınağı gibi eski yapıların inşa edilmesine kadar uzandığına inanılır. Ancak, Orta Çağ Avrupası'na bu bilginin aktarılması, Müslümanlar dışındaki diğer kültürler tarafından yapılmış olamaz. Bu nedenle, yapı ustalarının özellikle loncalarda bulunduğu, kendi doğdukları ülkelerinde yabancı hissettikleri ve bunu dile getirdikleri belirtilir.²⁵⁶

Orta Çağ Avrupası'nda İslam felsefesi ve düşüncesi büyük bir etki yaratmıştır. Batı'nın Yunan filozoflarına erişimi çok sınırlı olduğundan, İslam felsefesi Avrupa'ya

---

²⁵⁴ Tahralı, *Çağ ve Hakikat René Guénon'dan Seçme Makaleler ve Yorumlar*, 86.

²⁵⁵ Çetinkaya, *Doğu'dan Batı'ya Düşüncenin Serüveni*, 1/358.

²⁵⁶ Guénon, *İslam Maneviyatı ve Taoculuğa Toplu Bakış*, 87.

bu yoldan tanıtılmıştır. İbn Rüşd, İbn Sina gibi Müslüman düşünürlerin eserleri Avrupa'da Arapça çevirileri üzerinden tanınmıştır. Bu çeviriler, Eflatun ve Aristo'nun eserlerinin Latince çevirilerinden çok daha yakın zaman içinde yapılmıştır. İslam felsefesi, Avrupa'ya yeni düşünsel perspektifler sunmuş ve Batı felsefesi üzerinde kalıcı bir etki yaratmıştır. Skolastik felsefe genellikle Müslüman, Yahudi ve Hıristiyan felsefesi olarak ayrılır. Ancak, Yahudi felsefesi de İspanya'da bulunan bu felsefenin bir aracı olarak Arap dili şeklinde kullanılmıştır. Müslüman düşüncesi de skolastik felsefeye kaynaklık etmiştir. Özellikle, Yahudi felsefesine ve Spinoza felsefesine ilham veren Mûsâ İbn Meymûn'un eserleri skolastik felsefede önemli bir yer tutar. İbn Meymûn'un felsefi görüşleri, Yahudi felsefesinin yanı sıra Müslüman felsefesi ve İslam felsefesi için de önemli bir kaynak olarak kabul edilir.²⁵⁷

Özetle, birçok Batılı düşünür, İslam düşüncesinin Batı medeniyeti için önemli bir kaynak olduğunu kabul etmiştir. R. Briffault, Arapların olmadığı takdirde modern Avrupa medeniyetinin oluşamayacağını belirtirken, İbn Sina üzerine çalışmalarıyla tanınan A. M. Goichon da Arap felsefesinin Avrupa ruhunu canlandırdığını ifade etmiştir. Bu nedenle Batı'yı İslam'ın bir parçası olarak görmek tarihi gerçeklere uygun bir düşüncedir.²⁵⁸

---

²⁵⁷ Guênon, *İslam Manevîyatı ve Taoculuğa Toplu Bakış*, 87-88.

²⁵⁸ Çetinkaya, *Doğu'dan Batı'ya Düşüncenin Serüveni*, 1/361.

SONUÇ

René Guénon'un hayatı İslam öğretisi, gizli öğretisi, metafizik ve Doğu-Batı düşüncesi üzerine yazdığı eserlerle dolu bir yolculuktur. Guénon, özellikle Fransız geleneğindeki okültizm, gizli öğretisi ve ezoterik felsefe arasındaki çelişkilere dikkat çekerek İslami metafiziği Batı düşüncesiyle karşılaştırdı. İslam'ı en güvenilir ve en uygun öğretisi olarak görüp diğer geleneklerin İslam'a göre yetersiz kaldığını savundu. Guénon, aslında Batı kendi köklerini reddettiği gibi İslam düşüncesinin de bu günkü şekil ve sunumundan yeterince haberdar olmadığı fikrini savunuyordu. René Guénon, yazdığı eserlerle Batı düşüncesindeki eksiklikleri belirtirken aynı zamanda farklı gelenekler ve kültürler arasındaki benzerliklere de dikkat çekmiştir. Özellikle Hinduizm ve İslam arasındaki benzerlikleri araştırdı ve bu iki gelenek arasındaki paralellikleri gösterdi. Guénon, bir yandan Batı düşüncesini eleştirirken diğer yandan da farklı gelenekler arasında bir köprü inşa etmeye çalıştı. Doğu ve Batı eserinde, Batı düşüncesinin yanlış anlaşılan rasyonalizmine ve materyalizmine eleştirel bir yaklaşım sergilerken, Doğu'nun geleneksel felsefesi ve spiritüalitesi hakkında derinlemesine araştırmalar yaparak bu farklı kültürler arasında bir bağ kurmaya çalışmıştır.

René Guénon, dinler tarihi alanında birçok önemli felsefi ve metafizik esere imza atmıştır. Guénon, özellikle İslam, Hinduizm, Taoizm ve Budizm gibi köklü felsefi ve dinsel sistemleri inceleyerek, bu sistemlerin temellerini anlamak, derinleştirmek ve Batı dünyasında daha iyi anlaşılmasını sağlamak için önemli çaba harcamıştır. Guénon'un en önemli katkılarından biri, İslam'ın mistik boyutunu Batı dünyasına tanıtmasıdır. İslam'ın Sufi geleneklerini araştıran Guénon, bu geleneklerin Batı'da da kabul görmesini sağlamıştır. Ayrıca, Hinduizm ve Budizm gibi Doğu dinlerinin derinlikli anlayışlarını Batı'ya taşıması ve bu dinlerin toplumsal ve felsefi açıdan daha iyi anlaşılmasını sağlaması da Guénon'un önemli katkıları arasındadır. Eski dinsel sistemlerin geleneksel anlayışını inceleyerek bu geleneksel anlayışların modernizm ve rasyonalizm gibi yeni felsefi akımların yükselişi ile kaybolmaya yüz tuttuğunu belirtmiştir. Geleneksel dinlerin temel öğretilerini ve felsefelerini yeniden canlandırılarak toplumun manevi açıdan daha sağlam hale getirilmesi gerektiğini söylemiştir. Guénon, dinlerin insan yaşamına olan derin etkisini anlamak için önemli teorik ve pratik araçlar sunmuştur. Modern dünyanın sorunlarına bir cevap olarak, geleneksel dinlerin toplumsal ve felsefi

öğretilerini günümüz dünyasında yeniden canlandırmayı ve bu öğretileri modern insanın hayatına uyarlanması gerektiğini savunmuştur.

Gelenekselciliğin kurucusu olarak kabul edilen Guénon Geleneksel anlayışın özünde, insanın kendisinin, toplumunun ve evrenin doğasının öğrenilmesi yatmaktadır. Bu öğrenme sürecinde geleneksel yöntemler ve öğretiler önemli bir rol oynamaktadır. Guénon, Batı'nın rasyonalist anlayışına karşı, Doğu'nun mistik ve metafizik alanda bulunan zengin kaynaklarından faydalanmayı önermektedir. Guénon, Batı'nın sadece akılcı ve mantıksal düşünceye dayalı felsefesinin yetersiz olduğunu düşünerek, Doğu'nun mistik-dinsel kökenli, sezgisel ve metafizik perspektifine yönelmemiz gerektiğini önermektedir. Guénon'a göre Doğu'nun mistik ve metafizik felsefesi, Batı'nın rasyonalist anlayışı ile tamamlanarak daha kapsamlı bir bilgiye ulaşılabilir. Böylece, Batı'nın bilim ve teknoloji alanındaki gelişmeleri korunarak, insanların ruhsal ve manevi ihtiyaçlarının da karşılanabileceği bir denge sağlanabilir. Bu nedenle, Guénon'un bu önerisi kapsamında Doğu felsefesi ve Batı felsefesi arasında bir sentez yapılması gerektiği düşüncesi ön plana çıkmaktadır.

Guénon'a göre dinler, insanların spiritüel hayatı yönlendirmek için geliştirdikleri sistemlerdir ve temelde aynı spiritüel gerçekliğe işaret ederler. Ancak, zamanla insanlar bu spiritüel gerçekleri unutup, dinleri dışsal ritüeller ve sembollerle sınırlayarak, orijinal anlamlarından uzaklaştırmışlardır. Guénon, geleneksel düşüncenin temel öğelerinden birinin hiyerarşi olduğunu savunur. Ona göre, gerçek bir spiritüel öğretinin sahibi olanlar, bu öğretiyi koruyacak bir yapılanma ve hiyerarşi oluşturmalarıdır. Ayrıca, Guénon, Batı düşüncesinde ortaya çıkan rasyonalist ve materyalist yaklaşımların, gelenekselliği ortadan kaldırdığını düşünmektedir. Guénon, dini semboller ve metaforlar konusunda da önemli görüşlere sahiptir. Sembollerin ve metaforların, spiritüel gerçekliği ifade etmek için kullanıldığını ve dikkatli bir şekilde yorumlanması gerektiğini savunur. Bunları yalnızca dışsal olarak anlamak, gerçek spiritüel gerçekliği tam olarak anlamamızı engeller. Guénon'a göre, spiritüel gerçekliği tam olarak anlamak için öncelikle bu gerçekliğin kaynağına yani Tanrı'ya olan inancımızın sağlam olması gereklidir. Spiritüel gerçeklik, fiziksel dünyanın ötesinde bulunan ve bu nedenle doğrudan çıplak gözle görülemeyen ancak uygulamalı bir yol izlenerek bu gerçekliğe ulaşılabilen bir süreçtir. Guénon, Batı kültürünün sınırlamalarına ve içinde bulunduğu sıkıntılara alternatif bir yaklaşım sunmak amacıyla gizli öğreti, metafizik ve benzeri konulara yönelmiştir. Örneğin Guénon'un "Doğu ve Batı" adlı eserinde, Batı'nın

rasyonalist ve materyalist düşünceye sıkışmışlığına dikkat çekerek, Doğu'nun mistik ve metafizik alanındaki zenginliğine işaret etmiştir. Modern dünyanın içinde bulunduğu krize işaret ederek, krizin sebebinin insanın kendisi olduğunu ve toplumu düzenlemelerindeki başarısızlıklarından kaynaklandığını söylemiştir. İnsanın iç dünyasını keşfetmesi ve geleneksel öğretilere dönmesinin önemine vurgu yapmıştır.

René Guénon dinlerle ilgili de birçok meseleyi ele almıştır. Dinlerin kaynakları, amacı, yöntemleri ve içerikleri hakkındaki fikirleri, diğer düşünürlerden farklılık göstermektedir. Guénon, dinlerin tek bir kaynaktan geldiğine ve farklılaşmanın sonradan ortaya çıktığına inanır. Ayrıca, dinlerin özünde aynı amaca hizmet ettiğini ve insanların doğru yolu bulmalarına yardımcı olduğunu düşünür. Bu nedenle Guénon, dinlerin farklılıklarının insanların kültürel, sosyal ve tarihi bağlamına bağlı olduğunu savunur. Guénon aynı zamanda, dinlerin içerdiği sembolizm ve gizli anlamların çok önemli olduğunu söyler. Dinlerin bazı fikirleri ve pratikleri, insanların sadece dışsal anlamda anlamaları gerektiğini düşünmez; aynı zamanda, sembolik veya metafizik anlamlarının da olduğunu ve bu bakış açısıyla daha fazla anlam ifade ettiklerini savunur. René Guénon dinlerin doğası hakkında birçok farklı düşünceyi benimsemektedir. İncanın kökenleri, amacı, yöntemleri ve içeriği birbirinden farklı olacağı için, dinleri farklı bir perspektiften inceler. Ona göre, dinler insanlığın birçok yönünü anlamak ve geliştirmek için çok değerli kaynaklar sağlamaktadır. Ancak Guénon, modern dünyanın dinleri yanlış anlaması ve yalnızca dışsal ritüelleri takip etmesinden endişe duyar. Bu durumda, dinlerin sembolik ve metafizik anlamlarını kaybetmeleriyle bağlantılı bir sorun olduğunu düşünür. Guénon, dinlerin doğru bir şekilde anlaşılması ve uygulanması için bir inisiyasyon veya öğretmen sisteminin önemini vurgular. Guénon ayrıca, dinler arasındaki farklılıkların, insanların farklı kültürler, tarihler ve coğrafyalarda yaşamalarından kaynaklanan doğal bir sonuç olduğuna inanır. Dolayısıyla, bir dinin diğerinden üstünlüğünden bahsetmek yerine, her birinin insanlar için bir arayış aracı olduğunu vurgular.

René Guénon, İslam'ın Batıya olan etkisini de ele almış ve bu konuda önemli fikirler ortaya koymuştur. Özellikle Batı düşüncesinde İslam'ın etkisi ve buna karşılık Batı dünyasının İslam öğretilerinden nasıl etkilendiğine dair değerlendirmeler yapmıştır. Bu etkileşim bilim, felsefe, matematik, mimari gibi birçok alanda kendini göstermiştir. İslam bilginleri, Antik Yunan felsefe ve bilim metinlerini çevirerek kendi düşünce sistemlerini kurmuşlar ve bunları kendi kültürlerine adapte etmişlerdir. Bu sayede

Batı'da ortaya çıkan Rönesans dönemi boyunca, İslam coğrafyasında geliştirilen bilimlerin etkisi Batı düşüncesinde de kendini göstermiştir. René Guénon ayrıca, Orta Çağ boyunca yaşanan Haçlı Seferleri'nin İslam ve Batı düşüncesinin karşılıklı etkileşiminde büyük bir rol oynadığını savunmuştur. Haçlı Seferleri sayesinde, Batılılar Doğu kültürüne daha yakından şahit olmuş ve İslam tıbbı, mimarisi, felsefesi ve edebiyatı gibi alanlarda üstün buldukları bilgileri kendi kültürlerine aktarmışlardır. Aynı zamanda Guénon, İslam mistisizminin Batı'nın dini ve düşünsel perspektifine hızla adapte olduğunu ve Batı mistisizmi ile olan paralelliklerine dikkat çeker. Bütün bu değerlendirmelerin ışığında, Rene Guénon'un üzerinde durduğu İslam'ın Batıya olan etkisi, bilimden felsefeye, dinden sanata kadar birçok alanda kendini göstermiştir. Batı kültürü İslam düşüncesini çeşitli alanlarda değerlendirirken aynı zamanda bu etkileşim sayesinde kendi düşünce ve bilim anlayışını da geliştirme imkânı bulmuştur.

KAYNAKÇA

- Adam, Baki (ed.). *Dinler Tarihi El Kitabı*. Ankara: Grafiker Yayınları, 1. Basım, 2015.
- Alıcı, Mustafa. “Kutsal’a Giden Yol: Dinler Tarihi’nde Bir Metodolojik Yaklaşım veya Bir Bilim Olarak Din Fenomenolojisi”. *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 5/2 (2005).
- Aslan, Adnan. *Dini Çoğulculuk, Ateizm ve Geleneksel Ekol*. İstanbul: İSAM Yayınları, 2010.
- Burckhardt, Titus. *Akılın Aynası*. çev. Volkan Ersoy. İstanbul: İnsan Yayınları, 1994.
- Coomaraswamy, Ananda vd. *Doğu Bilgeliliği*. çev. Ahmet Aydoğan. İstanbul: Say Yayınları, 2012.
- Coomaraswamy, Ananda. *Hinduizm ve Budizm*. çev. İsmail Taşpınar. İstanbul: Kaktüs Yayınları, 2000.
- Çelik, İsa. “Tasavvufi Bir Terim Olarak Fakr”. *Ekev Akademi Dergisi* 3/2 (2001).
- Çetinkaya, Bayram Ali (ed.). *Doğu’dan Batı’ya Düşüncenin Serüveni*. 10 Cilt. İstanbul: İnsan Yayınları, 1. Basım, 2015.
- Eliade, Mircea. *İnisiyasyon, Âyinler, Gizli Cemiyetler*. çev. Ayşe Meral. Ankara: Doğu Batı Yayınları, 1. Basım, 2022.
- Eliade, Mircea. *Okültizm, Büyücülük ve Kültürel Modalar*. çev. Cem Soydemir. Ankara: Doğu Batı Yayınları, 2016.
- Guênon, René. *Alemin Hükümdarı*. çev. Esra Temür. İstanbul: Kapı Yayınları, 1. Basım, 2022.
- Guênon, René. *Dante ve Orta Çağ’da Dini Sembolizm*. çev. İsmail Taşpınar. İstanbul: İnsan Yayınları, 4. Basım, 2022.
- Guênon, René. *Doğu ve Batı*. çev. Emine Uslu. İstanbul: Kapı Yayınları, 1. Basım, 2022.

- Gu non, Ren . *Hıristiyan Ezoterizmi*.  ev. Yunus Emre Kalın. İstanbul: Kapı Yayınları, 1. Basım, 2022.
- Gu non, Ren . *Hindu Doktrinleri*.  ev. Esra Temür. İstanbul: Kapı Yayınları, 2022.
- Gu non, Ren . *İslam Manevîyatı ve Taoculuĝa Toplu Bakış*.  ev. Mahmut Kanık. İstanbul: İnsan Yayınları, 3. Basım, 2016.
- Gu non, Ren . *Masonluk ve Kompanyonaj  zerine Bir İnceleme*.  ev. Halit Baĝmancı. İstanbul: Kapı Yayınları, 1. Basım, 2023.
- Gu non, Ren . *Modern Dünyanın Krizi*.  ev. Esra Temür. İstanbul: Kapı Yayınları, 1. Basım, 2022.
- Gu non, Rene. *Mukaddes İlmin Sembolleri*.  ev. Filiz Karak c k. İstanbul: Ketebe Yayınları, 2022.
- Gu non, Ren . *Niceliĝin Egemenleri ve  aĝın Alametleri*.  ev. Mahmut Kanık. İstanbul: İnsan Yayınları, 1. Basım, 2020.
- Gu non, Ren . *Varlıĝın Katmanları Alemlerin  okluĝu*.  ev. Aysel  zkan. İstanbul: Sen Yayınları, 2022.
- Gu non, Ren . *Vedanta 'ya Göre İnsan ve Halleri*.  ev. Atilla Ataman. İstanbul: Gelenek Yayınları, 1. Basım, 2002.
- Gündüz, şinasi vd. *Dinlerde Yükseliş Motifleri*. Ankara: Vadi Yayınları, 1. Basım, 1996.
- Gündüz, şinasi (ed.). *Yaşayan Dünya Dinleri*. Ankara: Diyanet İşleri Bařkanlıĝı Yayınları, 1. Basım, 2007.
- Güngör, Erol. *İslâm Tasavvufunun Meseleleri*. İstanbul: Ötüken Neşriyat, 2004.
- Güzel, Cemal. “‘Batı’ ile ‘Doĝu’nun Tümdengelimli Uslamlamaları: Aristoteles’in Syllogismi ile Hintlilerin Nyaya-Vaisesiası  zerine”. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi* 18/2 (2001), 53.
- Hamuroĝlu, Alp. *Doĝu’dan Batı’ya Uygarlık Kapıları*. İstanbul: 7 Renk Basım Yayım ve Filmcilik, 1. Basım, 2016.

- Horuztepe, Özlem. *Doğu ile Batı Arasında Fark Var*. İstanbul: Maya Kitap, 1. Basım, 2010.
- Korkmaz, Esat. *Şamanizm Esrik Yolculuk*. İstanbul: Berfin Yayınları, 1. Basım, 2016.
- Kurt, Abdurrahman. *Din Sosyolojisi*. İstanbul: Sentez Yayıncılık, 15. Basım, 2017.
- Kutluer, İlhan vd. *Seyyid Hüseyin Nasr'da Gelenek, Tasavvuf ve Dinî Çoğulculuk*. İstanbul: Bilim ve Sanat Vakfı Yayınları, 2003.
- Küçük, Abdurrahman vd. *Dinler Tarihi*. Ankara: Berikan Yayınevi, 8. Basım, 2017.
- Nasr, Seyyid Hüseyin. *Bilgi ve Kutsal*. çev. Yusuf Yazar. İstanbul: İz Yayıncılık, 2001.
- Nasr, Seyyid Hüseyin. *Bir Kutsal Bilim İhtiyacı*. çev. Şahabeddin Yalçın. İstanbul: İnsan Yayınları, 1995.
- Nasr, Seyyid Hüseyin. "Kulluk Edilecek, Sevilecek ve Bilinecek Hakikat: Allah". çev. Ali Çaksu. *Divan Dergisi*.
- Naudon, Paul. *Masonluk*. çev. Işık Ergüden. Ankara: Dost Kitapevi, 2. Basım, 2019.
- Öçal, Şamil - Cevat Özyurt (ed.). *Modernizm ve Gelenekselcilik Arasında Din*. Ankara: Hece Yayınları, 2013.
- Ruben, Walter. *Eski Metinlere Göre Budizm*. çev. Lütfü Bozkurt. Okyanus Yayınları, 3. Basım, 2000.
- Safa, Peyami. *Doğu-Batı Arasında*. İstanbul: Ufuk Kitapları, 2000.
- Sankrityayan, Rahul vd. *Budizm ve Felsefe*. çev. Sibel Özbudun. İstanbul: Toplumsal Dönüşüm Yayınları, 2. Basım, 1998.
- Schuon, Frithjof. *Dinlerde Biçim ve Öz*. çev. Salime Leyla Gürkan. İstanbul: İnsan Yayınları, 2016.
- Schuon, Frithjof. *Dinlerin Aşkın Birliği*. çev. Yavuz Keskin. İstanbul: Ruh ve Madde Yayınları, 1992.
- Schuon, Frithjof. *İslam ve Ezeli Hikmet*. çev. Şahabeddin Yalçın. İstanbul: İz Yayınları, 2013.

- Schuon, Frithjof. *René Guénon: Some Observations*. Fransa: Sophia Perennis, 2004.
- Schuon, Frithjof. *Tasavvuf: Kabuk ve Öz*. çev. Veysel Sezigen. İstanbul: İz Yayıncılık, 2006.
- Schuon, Frithjof. *Varlık, Bilgi ve Din*. çev. Şahabeddin Yalçın. İstanbul: İnsan Yayınları, 1991.
- Soysal, İlhami. *Niçin Masonluk Değil*. İstanbul: Süreç Yayıncılık, 1. Basım, 1984.
- Sungur, Erol. *Seyyid Hüseyin Nasr Göre Gelenek ve Modernlik*. Konya: Çizgi Yayınları, 2014.
- Tahralı, Mustafa. *Çağ ve Hakikat Rene Guenon'dan Seçme Makaleler ve Yorumlar*. İstanbul: Kubbealtı Neşriyat, 2018.
- Tokarev, Sergei Aleksandrovich. *Dünya Halklarının Dinler Tarihi*. çev. Rauf Aksungur. İstanbul: Ozan Yayıncılık, 2006.
- Tzu, Lao. *Taoizm*. çev. Muhaddere Nabi Özerdim. Milli Eğitim Basımevi, 1946.
- Ülken, Hilmi Ziya. *Sosyoloji Sözlüğü*. İstanbul: MEB Talim ve Terbiye Dairesi Yayınları, 1969.
- Yılmaz, Hüseyin. *Ezeli Hikmet ve Dinler: Dinler Tarihinde Tradisyonel Perspektif*. İstanbul: İnsan Yayınları, 2003.
- TDV İslâm Ansiklopedisi. "Abdülvâhid Yahyâ (René Guénon)". Erişim 28 Mart 2023.
<https://islamansiklopedisi.org.tr/abdulvahid-yahya-rene-guenon>

ÖZGEÇMİŞ

2016 yılında Karabük Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'ne başladı. Lisans eğitimini 2020 yılında tamamladı. 2021 yılında Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı Dinler Tarihi Bilim Dalında yüksek lisansa başladı.